

Univerzita Palackého
Filozofická fakulta, katedra historie

Bc. Michaela Kollerová

**Činnost orgánů státní správy a samosprávy
v Uničově v letech 1945-1948
(magisterská diplomová práce)**

Vedoucí práce: doc. PhDr. Karel Konečný, CSc.

Olomouc 2011

Prohlašuji, že jsem tuto magisterskou diplomovou práci s názvem „Činnost orgánů státní správy a samosprávy v Uničově v letech 1945-1948“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a řádně uvedla všechny použité prameny a literaturu.

V Olomouci, 10. 5. 2011

Děkuji doc. PhDr. Karlu Konečnému, CSc. za všechny konzultace a cenné rady, které mi v průběhu psaní této práce poskytl.

Obsah

I. Úvod	5
I. 1. Prameny a literatura	6
II. Správní vývoj města Uničova v letech 1945-1948	12
II. 1. Osvobození města a činnost Místní správní komise od července 1945 do voleb v květnu 1946	12
II. 2. Místní národní výbor od voleb v květnu 1946 do února 1948	20
II. 3. Místní národní výbor po únoru 1948	27
III. Osídlování a hospodářská obnova Uničova	37
III. 1. Zemědělské osídlování	39
III. 2. Nezemědělské osídlování	44
III. 3. Rodinné domy a byty	51
IV. Usídlování volyňských Čechů	53
V. Odsun Němců z Uničova	61
VI. Kulturní vývoj Uničova v letech 1945-1948	73
VII. Domov dětí z Řecka	80
VIII. Závěr	89
IX. Zusammenfassung	91
X. Seznam zkratk	92
XI. Seznam pramenů a literatury	93

I. Úvod

Předkládaná práce si klade za cíl rekonstruovat dějiny a vývoj města Uničova v letech 1945-1948. Její text vychází především z pramenů úřední povahy, méně už z literatury vážící se přímo k dějinám města Uničova, neboť danému tématu nebyla dosud v odborné literatuře věnována dostatečná pozornost. K tématu bylo přistupováno chronologicky, dále bylo členěno na dílčí témata zasazovaná do širšího kontextu vývoje našeho tehdejšího státu.

Vlastní téma je zpracováno v šesti kapitolách. První z nich představuje širší kapitolu sledující vývoj správy města od osvobození v květnu 1945 až do konce roku 1948. Je rozdělena do tří podkapitol. První z nich je věnována činnosti Revolučního národního výboru a Místní správní komise. Po volbách 1946 správu města začal vykonávat Místní národní výbor, kterému jsou věnovány dvě podkapitoly. V důsledku politických změn po únoru 1948 totiž došlo ke změnám v jeho složení, značný vliv na veřejný život získaly akční výbory. V rámci této kapitoly jsou řešeny i otázky školství, zdravotnictví. Následující kapitoly se věnují událostem a procesům, jež z důvodu přehlednosti a kontinuity bylo vhodné řešit samostatně. Týká se to témat osídlování města, odsunu Němců a kulturního života ve městě. Z tématu osídlování je navíc vyčleněno téma reemigrace a osídlování volyňských Čechů, kterému byla v letech 1945- 1948 věnována značná pozornost. Kapitola o odsunu Němců se neomezuje pouze na dobu organizovaného odsunu v roce 1946, ale snaží se sledovat jejich osudy od konce války až do roku 1948, neboť z Uničova nebyli odsunuti všichni obyvatelé německé národnosti. Ve městě se po válce rozvíjel velmi slibně i kulturní život, proto se této otázce dostalo vlastní kapitoly. Na závěr je zařazena kapitola, jež částečně přesahuje časový rámec práce. Jedná se o příspěvek k fungování domova pro děti z Řecká v období od jara 1948 do jara 1949. I přes krátkou dobu svého trvání tvoří jistě zajímavou součást poválečných dějin města Uničova.

I. 1. Prameny a literatura

Základní studium pramenů probíhalo ve Státním okresním archivu v Olomouci (SOkA Olomouc). Zde je uložena Kronika města Uničova z let 1946-1965, kterou v roce 1946 začal psát místní učitel Jindřich Hanzlík. Na začátek kroniky zpětně dopsal dějiny města od roku 1938 a pak již pokračoval v zaznamenávání soudobých událostí. Kronika vedl přehledně a čitelně, údaje z ní získané byly v této práci, pokud možno, porovnávány s údaji z jiných zdrojů.

Ve stejném archivu byl dále zkoumán dosud neuspořádaný fond Místní národní výbor Uničov (MNV Uničov), ve kterém jsou obsaženy i materiály vzešlé z činnosti Revolučního národního výboru a Místní správní komise. Z jeho obsahu byly zkoumány především zápisy ze schůzí těchto orgánů, které však nejsou kompletní. Chybí zejména zápisy o činnosti Místní správní komise v roce 1945, po únoru 1948 se zápisy ze schůzí MNV na dva měsíce taktéž přerušily. Pro rozšíření poznatků byl využit již uspořádaný fond Okresní národní výbor Šternberk (ONV Šternberk). Zápisy ze schůzí tohoto orgánu však příliš mnoho nových informací k dění v Uničově nepřinesly. Bohatější se ukázal spisový materiál, který přinesl řadu důležitých informací k problematice poválečné obnovy, osídlování, odsunu německého obyvatelstva. V rámci zkoumání problematiky odsunu Němců bylo možno načerpat z tohoto fondu poznatky o odsunovém středisku ve Štěpánově a dále také seznamy Němců, kteří nebyli odsunuti během roku 1946. Nicméně neobsahuje veškerý materiál k tomuto tématu, nelze z něj zjistit počet odsunutých Němců z Uničova, proto bylo nutné poznatky získané z tohoto fondu rozšířit ještě studiem materiálů v dalších archivech (viz níže). V rámci tohoto fondu byla prostudována i Sbírka oběžníků. K rekonstruování činnosti akčních výborů a průběhu očisty společnosti v Uničově byl využit fond Okresní akční výbor Národní fronty Šternberk (OAV NF Šternberk). Materiály vzešlé z činnosti Místního akčního výboru Uničov se dochovaly až od roku 1950, tudíž tento fond nemohl být pro tuto práci využit.

Pokud jde o prameny vzešlé z činnosti politických stran v Uničově, příliš jich dochováno není. Z období bezprostředně po válce to platí pro všechny tehdy působící strany.¹ Nejvíce materiálů se dochovalo z činnosti Komunistické strany Československa (KSČ). Ostatní strany jsou na tom bohužel hůře. Městský výbor

¹ Bieberle, J.: Nástin ekonomicko-politického vývoje střední a severní Moravy. Praha, SPN 1962. S. 6.

KSČ Uničov se dochoval až od roku 1951, bylo proto potřeba nahlédnout do fondu KSČ - Okresní výbor Šternberk (OV KSČ Šternberk). Písemnosti v něm obsažené se ovšem nedochovaly hned od roku 1945, ve větší míře až od roku 1947. Další podklady pro činnost strany na šternberském okrese poskytly záznamy krajských konferencí z fondu KSČ - Krajský výbor Olomouc (KV KSČ Olomouc) uloženém v Zemském archivu Opava, pobočka Olomouc (ZA Opava, pob. Olomouc). V Národním archivu v Praze (NA Praha) se podařilo dohledat záznam o konání okresní konference KSČ ve Šternberku z roku 1945, tím se získaly alespoň dílčí údaje o počátcích strany na okrese a také v Uničově bezprostředně po válce. Pokusy rekonstruovat činnost ostatních tří politických stran se neseťkávaly příliš s úspěchem. V SOkA Olomouc se k jejich organizacím v Uničově téměř nic nedochovalo, z okresních organizací by se dal využít fond Československá strana národně socialistická, okresní výbor Šternberk. Tento je však dosud neuspořádaný a orientace v něm nesnadná. Tato strana byla v roce 1948 přejmenována na Československou stranu socialistickou, jejíž písemný materiál (ovšem nepříliš rozsáhlý) je uložen taktéž v SOkA Olomouc. Písemnosti v něm uložené jsou dochovány dokonce už i z roku 1947. Krajská vedení těchto stran netvoří taktéž příliš velké fondy, obsahují jen velice malé množství materiálů, které by k poznání činnosti stran v Uničově rozhodně nestačily. Situaci nezlepšil ani průzkum stranických archivů v Praze. K osudům stran po únoru 1948 přinesly dílčí informace již zmiňované fondy OAV NF Šternberk a pak také KV KSČ Olomouc.

V SOkA Olomouc se k dějinám Uničova nalézají ještě dva malé fondy, které přinášejí dosti zajímavých poznatků. Oba tyto fondy jsou dosud nezpracované, z tohoto důvodu nejsou v poznámkách uváděna ani žádná přesná označení kartonů, pouze odkaz na konkrétní materiál a datum jeho vzniku (zpráva, kronika, matrika). Pro sledování vývoje kultury v Uničově byl využit fond Vlastenecké kulturní uničovské sdružení, které umožňuje poznat nejen fungování tohoto sdružení (převážně z jeho kroniky, která obsahuje záznamy z doby zakládání sdružení a pak také záznamy ze schůzí), ale právě také kulturní dění v tomto městě na základě studia spisového materiálu, který tvoří převážnou část tohoto fondu. Druhý fond přiblížil historii domova pro děti z Řecka, získané poznatky byly ještě dále doplněny z fondu Krajský národní výbor Olomouc (KNV Olomouc), uloženého v olomoucké pobočce ZA Opava. Ve stejném archivu byly

dále nahlíženy materiály vztahující se k problematice osídlování a hospodářských poměrů v Uničově. Z fondu Národní pozemkový fond při ministerstvu zemědělství, pobočka Olomouc (NPF Olomouc) byly získány dílčí informace ke správě zemědělského majetku. Větší přínos pro poznání poválečného vývoje významnějších uničovských podniků představuje fond Krajský soud Olomouc (KS Olomouc I). Zde se podařilo dohledat také údaje ke vzniku některých družstev po roce 1945.

Pro další rozšíření poznatků bylo provedeno studium některých fondů uložených v NA Praha, konkrétně jeho pracovišti na Chodovci. K tématu odsunu Němců přinesl řadu zajímavých a důležitých údajů především fond Ministerstvo vnitra – Nová registratura (MV-NR). Z tohoto fondu byl získán seznam smíšených manželství, jež mohl být následně porovnán s materiály z fondu ONV Šternberk a na základě toho určen alespoň přibližný počet těchto manželství, která po roce 1946 zůstávala nadále v Uničově. V témže fondu se dále nachází soubor odsunových seznamů ze sběrného střediska ve Štěpánově, díky tomu byl určen počet odsunutých uničovských Němců. K problematice usídlování volyňských Čechů se jako dobrý zdroj ukázal fond Svaz Čechů z Volyně, Žatec. Zde byly zkoumány materiály pocházející z činnosti odbočky tohoto svazu ve Šternberku a dále seznamy usídlených a neusídlených volyňských Čechů. Ke stejnému tématu byly zkoumány i další fondy úřadů (Ministerstvo práce a sociální péče - repatriace, Ministerstvo zemědělství – kabinet a sekretariát ministrů), které se na osídlování volyňských Čechů také podílely, bohužel žádné další konkrétní informace k Uničovu se v nich už získat nepodařilo. Poznatky spíše obecnějšího charakteru přinesl průzkum fondu Osídlovací komise při ÚV KSČ a dále Národní pozemkový fond, který poskytl alespoň obecný náhled na činnost Osídlovací komise ministerstva zemědělství. Ministerstvo zemědělství má ještě svůj vlastní archiv ve svém sídle v Praze na Těšnově, bohužel tento archiv značně poškodila povodeň v roce 2002. Přesto se podařilo zachránit (naštěstí) alespoň seznam přidělců pro katastrální území Uničov. Díky tomuto seznamu mohl být určen počet přidělců zemědělských usedlostí, odděleně byl stanoven počet přidělců z řad volyňských Čechů.

K poznání dějin města Uničova v letech 1945-1948 by zajisté přispěly i další fondy, které však nemohly být z časových důvodů důkladně prozkoumány. Za všechny lze uvést fond Zemský národní výbor Brno (ZNV Brno) uložený

v Moravském zemském archivu v Brně, jehož důsledné studium by přineslo řadu poznatků k procesu osídlování i odsunu Němců. Dále by k získání přehledu konfiskovaného majetku v Uničově bezesporu přispělo studium fondu uloženém v NA Praha pod názvem Fond národní obnovy.

Při zpracovávání této práce nešlo vynechat dobový tisk. V první řadě se jednalo o rešerše stranického tisku, i když ke zprávám zde obsaženým bylo potřeba přistupovat s jistou opatrností. Celé sledované období pokrývá komunistický deník Stráž lidu. Deníky ostatních stran po únoru 1948 postupně zanikají, nejdříve přestal vycházet lidovecký Osvobozený Našinec, v létě pak sociálně demokratický Čin a národně socialistické Volné slovo. Od roku 1946 vydával Osídlovací úřad a Fond národní obnovy v Praze informační čtrnáctideník Osídlování. Zde se sice nenalézají články přímo k Uničovu, ale poskytl obecné informace k průběhu a provádění osídlování. Volyňští Češi, respektive jejich Svaz Čechů z Volyně, vydávali svůj týdeník s názvem Věrná stráž.

Při zpracovávání práce byly využity i některé publikované prameny. Především se tato práce neobešla bez využití příslušných dekretů prezidenta republiky, jejichž edici připravili Karel Jech a Karel Kaplan. V této edici jsou otištěny pouze vybrané dekry, představují však z celého souboru dekretů ty nejdůležitější. Dekrety vztahující se k obyvatelstvu německé národnosti byly vyloženy v dobové útlé příručce určené národním výborům, kterou sestavili autoři Zdeněk Lukeš a Jaroslav Šebestík. K osudům německého obyvatelstva se vztahují také dvě sbírky výpovědí pamětníků, které vyšly v Německu.

Pro základní poznání územně správního vývoje regionu byly využity I. a III. svazek Historického místopisu Moravy a Slezska 1848-1960. Jak už bylo řečeno výše, odborné literatury vztahující se přímo k dějinám města Uničova dosud mnoho nevyšlo. Přesto se dají využít práce JUDr. Tomáše Souška, který se dějinami města zabýval dlouhou dobu. Sice povoláním právník, ale dokázal vytvořit celou řadu příspěvků k dějinám města jak do místních, tak i odborných periodik. Podařilo se mu také vydat v roce 1970 Historický místopis Uničovska 1848-1960 a v 80. letech dvojí vydání Malých dějin Uničova. Ačkoli z těchto prací je možno načerpat spíše základní poznatky, rozhodně je nelze opomíjet. Z prací tohoto autora pak dále vycházeli i Luděk Zamazal a Aleš Langer, kteří publikovali dva články k Uničovu (události v roce 1945 a 1948) ve sborníku

Střední Morava. Tyto texty byly pak otištěny v publikaci *Renesance českého Uničova 1945-2000*, která vznikla pod vedením L. Zamazala, jež se snaží vylíčit vývoj tohoto města po roce 1945. Z dějin je zde však věnována pozornost jen nejdůležitějším rokům (1945, 1948, 1968, 1989). Práce dále přináší pohled na vývoj poválečného školství, hospodářství, sportu a kultury. V práci chybí ovšem poznámkový aparát a není zde připojen ani žádný přehled literatury, pouze bibliografie prací dr. T. Souška. Přehled pramenů a literatury přináší práce autorů Josefa Prucka, Vítězslava Kollmanna a Zdenky Dohnalové z konce 80. let, která představuje stručný přehled dějin města v datech.

V žádné z výše zmiňovaných prací, ani jinde v odborné literatuře není možno najít jakékoli uchopení témat odsunu Němců, osídlování města či osídlování volyňských Čechů v Uničově, lze je tak považovat za nezpracovaná. Určitou výjimku by mohl tvořit článek uveřejněný Nikolou Hirnerovou v *Uničovském zpravodaji* v roce 2001 věnovaný odsunu Němců. Autorka v něm vylíčila osudy těchto lidí od konce války s využitím jejich výpovědí, nevyužila však některé prameny, které jsou uvedeny výše (s. 6 a 8). Tento fakt si uvědomovala, což uvedla v závěru svého článku. Upozornila také na to, že její článek je první uchopení tohoto tématu ve vztahu k Uničovu. Dlužno podotknout, že její článek vyvolal značně negativní odezvu u čtenářů. Obecně k odsunu Němců byly využity především práce Tomáše Staňka, který se tomuto tématu intenzivně věnoval a z jeho prací je možno si učinit velice dobrý přehled o poválečných osudech německého obyvatelstva. Nelze opomenout ani práce Jaroslava Vaculíka, který věnoval značnou pozornost poválečné reemigraci a tím tedy také volyňským Čechům. V jeho pracích zaměřených na téma volyňských Čechů lze nalézt pasáže věnované Šternbersku a tedy také Uničovsku, ale konkrétní údaje k městu Uničovu zde chybí. J. Vaculík spolu s dalšími autory, Františkem Čapkou a Lubomírem Slezákem, sepsal práci pojednávající o poválečném osídlování pohraničí. Toto téma je obsaženo i v publikaci věnující se hospodářskému a sociálnímu vývoji našeho státu ve 20. století, kterou sestavil kolektiv autorů pod vedením Václava Průchy. Výše jmenované práce posloužily při sestavování této práce pro vytvoření obecného náhledu na zkoumanou problematiku. V poslední kapitole věnované domovu dětí z Řecka byly použity publikace od autorů řeckého původu, čeští autoři se této otázce dosud spíše vyhýbali, nicméně koncem 90. let uveřejnil ve sborníku *Severní Morava svůj*

článek o domově v Sobotíně český historik Karel Konečný. Z jeho článku pak (vedle dalších prací) vycházel Petros Cironis, který se pokusil sestavit přehledovou práci (encyklopedii) o těchto domovech. Vzhledem k tomu, že byl jedním z dětí, které k nám v roce 1948 přišly, se tak v práci zrcadlí jeho postoje, kritizuje tehdejší poměry v Řecku a odsuzuje výsledek občanské války. Práce je zajímavá i tím, že je bilingvní, český text je doprovázen řeckým. Autor zde také poukazuje na fakt, že výzkum tohoto tématu je velice náročný, neboť materiály jsou roztroušeny po mnoha archívech po celé republice. Proto také svou práci nepovažuje za vyčerpávající. O několik let později vyšla práce Antuly Botu a Milana Konečného mapující pobyt Řeků u nás v letech 1948-1989. V obou zmiňovaných pracích je popsán i uničovský domov, přesto tato diplomová práce přináší některé další poznatky získané studiem archivního materiálu.

Tolik tedy stručné zhodnocení literatury. Pozornost zde byla věnována především klíčovým titulům citovaným v této práci.

II. Správní vývoj města Uničova v letech 1945-1948

II. 1. Osvobození města a činnost Místní správní komise od července 1945 do voleb v květnu 1946

Uničov (německý název Mährische Neustadt) náležel od roku 1909 k politickému okresu Šternberk. Tento sestával ze dvou soudních okresů, a to šternberského a uničovského.² Město bylo z většiny obydleno německým obyvatelstvem, žila zde i česká menšina. S nástupem nacismu se ale vztahy mezi oběma národnostními skupinami začaly vyostřovat a konec českého života v Uničově přišel se zábořem města (a vlastně téměř celého okresu, z 72 obcí bylo zabráno 61 a 7 obcí zčásti)³ po Mnichovské dohodě na podzim 1938. Město od té doby patřilo do Říšské župy Sudety, jejímž místodržitelem byl Konrád Henlein. Po záboru okresu se město Šternberk stalo sídlem landráta, jež byl podřízený vládnímu prezidentovi sídlícím v Opavě.⁴ Po záboru byli čeští obyvatelé donuceni opustit město, majetek většinou museli prodat pod cenou.⁵ Pokud se během války někdo do Uničova dostal, většinou zde byl na nucených pracích.⁶ České školy byly zavřeny, kroniky psané česky zničeny. Národní dům, dříve centrum českého kulturního života, se změnil na sídlo SA. Ne všechno české ale podlehl zkáze. V kronice se lze dočíst o kustodce Marii Manehtové, které se podařilo zachránit českou knihovnu a dále o záchraně části archivu.⁷

Jak válka spěla ke konci, začaly se její dopady projevovat přímo ve městě. V místní nemocnici byl zřízen lazaret a na radnici úřadoval polní soud. S přibližující se osvobozenou frontou se počítalo s bojem o Uničov, které mělo civilní obyvatelstvo počátkem května vyklidit. Starosta Siegel, poslední Němec v této funkci, s tím nesouhlasil a sám nakonec spáchal sebevraždu. Z obav před

² Bartoš, J. a kol.: Historický místopis Moravy a Slezska 1848-1960. Svazek III. Ostrava, Profil 1972. S. 221.

³ Čapka, F. – Slezák, L. – Vaculík, J.: Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce. Brno, Akademické nakladatelství CERM 2005. S. 16.

⁴ Bartoš, J. a kol.: Historický místopis Moravy a Slezska 1848-1960. Svazek I. Ostrava, Profil 1966. s. 27. Zamazal, L.: Uničov v roce 1945. Střední Morava, 2005, roč. 11, č. 20, s. 85.

⁵ Soušek, T.: Uničov. Malé dějiny města. Uničov 1985. S. 12.

⁶ Zamazal, L a kol.: Renesance českého Uničova 1945-2000. Olomouc, Poznání 2005. S. 14.

⁷ SOkA Olomouc: Kronika města Uničova 1946-1965, s. 28. Soušek, T.: Uničov..., c. d., s. 12. Zamazal, L.: Uničov..., c. d., s. 85.

Rudou armádou a vůbec pod tíhou událostí spáchalo tentýž čin na 81 Němců z Uničova.⁸

Rudá armáda osvobodila město během dne 6. 5. 1945. V okolních obcích se bojovalo ještě v následujících dnech. Osvobozené jednotky odešly z Uničova již za pár dní a nakonec se zde na delší dobu usadila dělostřelecká brigáda asi o 2000 mužích, jimž veleli plukovník Gerasimov a jeho zástupce podplukovník Gorškov.⁹ Konaly se časté vojenské přehlídky a slavnosti. Jedna z nich také v srpnu v době odchodu starších vojáků Rudé armády zpět do vlasti. Za český národ jim děkoval předseda Místní správní komise. Na lidi působila až dojemně jejich oddanost Stalinovi, tehdejšímu vůdci SSSR. Vojáci Rudé armády pořádali různé osvětové a zábavné akce, které nebyly místním obyvatelstvem hojně navštěvovány. Bylo to zdůvodněno především náročnou prací v zemědělství, ale po jejím skončení se očekávalo zvednutí zájmu o tyto akce.¹⁰ Gerasimov a Gorškov se také stali čestnými občany města a dále čestnými členy KSČ. O jejich členství v této straně se dohodli její čeští členové na ustavující schůzi městského výboru KSČ. Ostatně oba sovětsí velitelé byli i doma dlouholetými členy strany.

Vojáci Rudé armády, kteří padli v bojích, byli pohřbeni na několika místech v Uničově, uvádí se počet 59 padlých. Dne 6. 3. 1946 byli po exhumaci převezeni do Olomouce, aby mohli být uloženi do společného hrobu. Před odvozem jejich ostatků se s nimi jménem občanů naposled rozloučil předseda MSK, školní mládež zazpívala pohřební chorál a státní hymny, na závěr vzdala čestná rota poslední poctu a vůz opustil město.¹¹

Po bojích zůstala v krajině nevybuchlá a různě pohozená munice. S touto se zakazovala veškerá manipulace. V případě nálezů se mají informovat příslušná úřední místa. Tato nařízení byla vydána v červenci 1945 a opakovaně za rok. Úřady apelovaly na zvýšenou opatrnost při pohybu v terénu. Výzvy byly důležité i kvůli bezpečnosti dětí, které v té době trávily letní prázdniny. Také byly přislíbeny úlevy pro Němce, kteří označí zaminovaná místa a sklady munice po okupantech.¹²

⁸ SOkA Olomouc: Kronika města Uničova 1946-1965, s. 19. Zamazal, L.: Uničov..., c. d., s. 85.

⁹ Zamazal, L.: Uničov..., c. d., s. 86.

¹⁰ Stráž lidu, 22. 8. 1945, 30. 8. 1945.

¹¹ Volné slovo, 9. 3. 1946.

¹² SOkA Olomouc: ONV Šternberk: Sběrka oběžníků, inv. č. 602, kar. 903, 905, 906.

Do osvobozeného Uničova se začal rychle vracet český život. Vraceli se jeho předváleční obyvatelé, ale i nově příchozí, kteří zde chtěli začít nový život. Německé obyvatelstvo bylo postupně z veřejného života vyloučeno, zbaveno majetku a nakonec odsunuto.¹³

Prvotní správu města vykonával od 8. 5. 1945 Revoluční národní výbor (RNV). Jeho předsedou se stal Antonín Stebnický, místopředsedou Josef Žák, tajemníkem a právním poradcem JUDr. Tomáš Soušek.¹⁴ Podle ústavního dekretu ze dne 4. 12. 1944 se měly v oblastech s většinou státně nespolehlivého obyvatelstva vytvářet místo národních výborů správní komise. To se týkalo i Uničova, kde byla 7. 7. 1945 jmenována Místní správní komise (MSK), která město vedla až do voleb v květnu 1946.¹⁵ Členové této komise již přináleželi k některé ze čtyř českých politických stran, které mohly dle Košického vládního programu obnovit po válce svou činnost. Jednalo se o komunistickou (KSČ), národně socialistickou, sociálně demokratickou a lidovou stranu. Tyto obnovily v Uničově svou činnost během července 1945. Jako první vznikla KSČ v čele s Josefem Žákem, národní socialisty vedl Antonín Burian, sociální demokraty Antonín Navrátil a lidovce Ladislav Kopečný. Předsedou komise se stal dr. T. Soušek za KSČ. V prosinci jej na tomto postu vystřídal Rudolf Hošek, ředitel zdejší měšťanské školy, taktéž člen KSČ.¹⁶

JUDr. T. Soušek představuje v dějinách města významnou osobnost. Narodil se roku 1902 v Olšanech u Prostějova, kde jeho rodiče vlastnili malé hospodářství. I přes skromné poměry se mu dostalo řádného vzdělání a v roce 1926 promoval na brněnských právech s titulem JUDr. Zpočátku pracoval v Moravské Ostravě, od roku 1936 pak jako advokát v Uničově. Zde se zapojil do veřejného života, byl pokladníkem a místopředsedou Okresní péče o mládež, také starostou Sokola. Roku 1937 se oženil s Annou Lochovou, narodily se jim dvě dcery. Rodina prožila válku v Prostějově, kam se uchýlila po záboru Uničova. Hned po osvobození se vrací dr. Soušek do Uničova, kde se stává v červenci předsedou MSK a je také pověřen prozatímní správou místního cukrovaru. Ve funkci správce navazoval často kontakty s ministerstvem výživy v Praze, odkud

¹³ Zamazal, L.: Uničov..., c. d., s. 88.

¹⁴ SOKA Olomouc: Kronika města Uničova 1946-1965., s. 22-3. MNV Uničov: Zápisy ze schůzí RNV (1945).

¹⁵ Bartoš, J. a kol.: Historický místopis... Svazek I. c. d., s. 30.

¹⁶ SOKA Olomouc: Kronika města Uničova 1946-1965, s. 24-5.

přišla nabídka k práci, kterou přijal a v důsledku toho složil funkci předsedy MSK. Ze zdravotních důvodů se však vrací do Uničova, kde nastoupil jako účetní v nově budovaných Škodových závodech. Z tohoto místa byl propuštěn roku 1958, zřejmě vadilo, že jeho žena pocházela ze selské rodiny a on sám byl právník. Dr. Soušek se odvolal a dosáhl návratu do zaměstnání, uznali jeho zásluhy o Uničov v roce 1945. V podniku pracoval až do 70. let. Jeho velkou zálibou byla historie. Toho se využilo v jeho zaměstnání, kde mu svěřili vedení podnikové kroniky a od roku 1959 do roku 1979 vedl i městskou kroniku. Do ní však nemohl zapsat objektivně události z roku 1968, tyto události v jeho podání mohly být zveřejněny až po roce 1989. Od roku 1959 také spravoval městský archiv, čehož badatelsky využil a publikoval řadu článků nejen v místním tisku, ale i v odborných historických periodikách. Podařilo se mu vydat i větší práce. V roce 1970 to byl Historický Místopis Uničovska 1848-1960 a v 80. letech pak dvojí vydání Malých dějin města. Jeho činnosti se také dostalo ocenění, v roce 1998 mu městské zastupitelstvo udělilo stříbrnou pamětní medaili. JUDr. Tomáš Soušek zemřel v únoru 1999 ve věku 97 let.¹⁷

Počátky poválečné správy města nebyly ale vůbec jednoduché. Dr. Soušek byl pověřen od RNV sepsáním německého majetku a zajištěním písemností NSDAP. Bylo nutné zajistit a uspořádat veškerý úřední materiál, protože Němci s blížícím se koncem války mnohé zlikvidovali a co nezničili, to zanechali ve velkém nepořádku. Netýkalo se to jen městské správy, ale i soudu, četnické stanice, pracovního úřadu. Práce šla velmi pomalu, protože lidé ujmající se funkcí ve veřejné správě s ní často měli malé zkušenosti a rychleji pracovat nemohli. Navíc k tomu také chyběly tolik potřebné kancelářské potřeby.¹⁸

Ke konci roku 1945 vydala Okresní správní komise (OSK) ve Šternberku prohlášení, v němž zdůrazňuje potřebu sestavení pracovního plánu okresu na rok 1946. Aby v jeho rámci mohly být zahrnuty potřeby jednotlivých obcí okresu, mají tyto vypracovat své pracovní plány, které projednají na schůzích a do 15. 1. 1946 je zašlou na OSK. V pracovním plánu měly být zahrnuty plány v oblasti zemědělství, staveb a komunikací, školství a osvěty, zdravotnictví a sociální péče, také kultura a turismus.¹⁹ V Uničově sestavili svůj plán dle daných pokynů.

¹⁷ Zamazal, L. a kol.: *Renesance...*, c. d., s. 132-140.

¹⁸ SOKA Olomouc: MNV Uničov: Zápisy ze schůzí RNV (1945), Část korespondence dr. Souška.

¹⁹ SOKA Olomouc: ONV Šternberk: Akční programy obcí, inv. č. 267, kar. 8.

V jeho rámci chtěli upravit městský park a hospodářské budovy, také plánovali vybudování kanalizační sítě. V souvislosti s tím projednala MSK v květnu 1946 vyčištění dosavadního potrubí. Počítalo se s elektrifikací města, uvažovali o stavbě nové pece v městské plynárně.²⁰

Ulice vedoucí z náměstí k nádraží se nechala nově vydlážit (dokončeno v roce 1948)²¹ a autobusové a vlakové spoje se měly dočkat rozšíření, především kvůli žákům a studentům, aby se zavčas dostali do škol.²² Uvažovalo se o výstavbě nové železniční tratě mezi Rýmařovem a Červenkou. V této záležitosti jednal Uničov i s dalšími obcemi, kterých by se tato výstavba dotýkala. Jejich úsilí bohužel narazilo na odmítavý postoj příslušných úřadů. Tato trať nebyla realizována, ačkoliv Uničov potřeboval mít dobré dopravní podmínky kvůli rozvoji průmyslu, kterého zde nebylo.²³ Velmi důležitou se stala stavba vodovodu pro Uničov, která měla být realizována ve spolupráci s dalšími obcemi a s městem Litovel. Důvodem pro stavbu byl nedostatek pitné a nezávadné vody. Na její nedostatek poukazyval i častý výskyt nákazy tyfu. Dálkový vodovod by vedl vodu z Jeseníků do Uničova potrubím v délce asi 15 km a pak pokračoval až do Litovle. Kvůli stavbě se musely zajistit příslušné pozemky, nejlépe vyvlastněním, ale většina z nich stejně podléhala konfiskaci.²⁴

V plánu se počítalo s dalším rozvojem školství ve městě. České školy byly za války zavřeny a po osvobození se opět začalo s výukou. Na rozvoj školství se kladl velký důraz a problémy, které se vyskytly, byly řešeny. Od nového školního roku 1945/46 se otevřely školy obecná a měšťánská, ze středních škol pak dvouletá obchodní, zimní rolnická a hospodyňská. Výnosem ministerstva školství a osvěty z 25. 8. 1945 se zřizovalo reálné gymnázium, v jehož budově bylo nutné provést určité adaptace, neboť za války sloužila jinému účelu. Prvním poválečným ředitelem se stal Josef Pokorný, který předtím vyučoval na dívčím gymnáziu v Prostějově. Když se 3. 9. 1945 začalo vyučovat, do školy nastoupilo 120 studentů. Přihlášky ke studiu se podávaly během léta a do doby, než budou upraveny spoje, se pro přespolní studenty zařídilo ubytování a strava. Pro

²⁰ SOkA Olomouc: ONV Šternberk: Akční programy obcí, inv. č. 267, kar. 8. MNV Uničov: Kniha protokolů MSK (1946-1947).

²¹ SOkA Olomouc: Kronika města Uničova 1946-1965, s. 92.

²² Stráž lidu, 30. 8. 1945.

²³ SOkA Olomouc: MNV Uničov: Kniha protokolů MSK (1946-1947). Osvobozený Našinec, 12. 7. 1945. Soušek, T.: Historický místopis Uničovska 1848-1960. Olomouc, Univerzita Palackého 1970. S. 12.

²⁴ Stráž lidu, 29. 1. 1946. Čin, 30. 1. 1946. Volné slovo, 14. 11. 1945.

zajímavost, na gymnáziu vyučoval v prvním školním roce dějepisu dr. T. Soušek.²⁵ Zimní rolnická škola pod vedením ing. Vojtěcha Zapletala zahájila svůj provoz v listopadu 1945. Otevřelo se dívčí a chlapecké oddělení. Pro velký zájem ale nemohli být přijati všichni uchazeči. Škola měla k dispozici i statek, který se měl stát základem pro zřízení celoroční dvouleté rolnické školy.²⁶ Pro mladé zájemce o hudební vzdělání zde fungovala městská hudební škola.²⁷

Školní budovy sice nebyly nijak výrazně poškozeny, ale stav interiérů už byl horší. Pohraničí se navíc potýkalo s nedostatkem učitelů. Tento stav byl způsoben také nedostatkem bytů, což zapříčiňovalo návrat učitelů zpět do vnitrozemí. V tisku bylo kritizováno ponechávání bytů německému obyvatelstvu a žádalo se jejich vystěhování, a tak vlastně i uvolnění bytů pro nově příchozí české obyvatele. Pokud v pohraničí nově příchozí učitelé byt získali, stěžovali si na vysoké nájemy, které si nemohli ze svých učitelských platů dovolit, nebo bydleli v jiné obci a museli dojíždět. Učitelé byli do pohraničí posíláni často z úředního rozhodnutí a bytového nedostatku využívali k tomu, že nenastoupili a školy se ocitaly bez nich, což samozřejmě ohrožovalo chod školství. Považovalo se za nutnost, aby obec před přijetím učitele zajistila pro něj vhodný byt s přiměřeným nájmem. Postarat by se o tom měl bytový referent MSK ve spolupráci se školskými úřady. Podobně tomu bylo i se zajišťováním bytů pro veřejné zaměstnance a dělníky, kteří přicházeli do pohraničí pracovat.²⁸

Otázka školství byla důležitá i v dalších obdobích, kdy už správu města vykonával Místní národní výbor (MNV).

Ministerstvo vnitra vydalo pokyny k odstranění všech německých nápísů a názvů ulic, náměstí, sadů apod. Tyto názvy se nahrazovaly českými a hlavně takovými, které nepřipomínaly dobu nesvobody a nacismus. U veřejných budov si výměny zajišťovala sama obec, u soukromých pak jejich majitelé. Bylo možno také ulice a náměstí přejmenovat, např. po prezidentu republiky, ale muselo se jednat o reprezentativní místo v dané obci. Definitivní souhlas s takovou změnou názvu vydávalo ministerstvo vnitra a sám prezident se k tomu taktéž vyjádřil. Stejně tak jako názvy ulic se odstraňovaly veškeré znaky, plakety, pamětní desky,

²⁵ SOkA Olomouc: Kronika města Uničova 1946-1965, s. 26-27. Stráž lidu, 30. 8. 1945. Osvobozený Našinec, 17. 8. 1945. 125 let Gymnázia v Uničově. Uničov 1995. S. 30-31, 81.

²⁶ Volné slovo, 14. 11. 1945.

²⁷ SOkA Olomouc: Kronika města Uničova 1946-1965, s. 26.

²⁸ SOkA Olomouc: ONV Šternberk: Sběrka oběžníků, inv. č. 602, kar. 904, 908. Stráž lidu, 20. 10. 1945, 23. 11. 1945, Osvobozený Našinec, 8. 6. 1945.

pomníky, reklamy, plakáty, razítka, muzejní exponáty i upomínkové předměty opět upomínající předešlou dobu nesvobody. Pokud to nemohlo být hned odstraněno, aspoň stačilo „zneviditelnit“.²⁹

V Uničově byly některé ulice přejmenovány v průběhu let 1945-1948. Jedna z ulic byla pojmenována po prezidentu dr. E. Benešovi už v roce 1946, kdy mu udělili čestné občanství města. Ulice Šumperská se přejmenovala po Klementu Gottwaldovi, který po volbách v květnu 1946 vykonával funkci předsedy vlády. Další ulice (Dlouhá) dostala jméno na počest Mistra Janu Husa. Ulice Horní Stromořadí se nově jmenovala ulice dr. Františka Staška, který působil v Praze jako sekční šéf ministerského prezidia. Ulice Dolní Stromořadí se od té chvíle nazývala jen Stromořadí. K těmto změnám došlo v roce 1948.³⁰

Každý záměr města potřeboval své finanční pokrytí. Plánované výdaje byly zahrnuty do rozpočtu, ale město nedisponovalo velkými finančními prostředky. Sice si mohlo pomoci prodejem konfiskovaného majetku Němců, ale tento majetek ve skutečnosti připadal státu, a tak s ním nemohli zcela libovolně nakládat. Stejně tak nemohli nakládat s finančními obnosy těchto osob, neboť nebyly též majetkem obce. Použití těchto financí se sice nevyklučovalo zcela, ale bylo nutné, aby je obec vrátila.³¹ O výdajích z městské pokladny jednala finanční komise MSK v čele s Rudolfem Hoškem. Tato komise schvalovala i nové obecní poplatky, které mohly napomoci vylepšit rozpočet města. Poplatky se vybíraly například z prodeje nápojů, odběru elektřiny, za přechodný pobyt ve městě. Platilo se i za úřední výkony, ale zde se často přihlíželo k sociálním poměrům občana, nemajetným mohl být zcela prominut. Dále se platilo za odvoz domácího odpadu a za chov psa, kdy rozlišovali mezi psem hlídacím a přepychovým.³²

Válečné události přinesly mnohé škody na majetku. Byly způsobeny jak na budovách škol, úřadů, na památkách, tak i na zařízení městské plynárny a jatek. Škody byly hlášeny také v nemocnici, která sloužila německé armádě a pak ji užívala i Rudá armáda. V budově bylo potřeba vymalovat a zasklít okna, opravu si žádala fasáda, poničeny byly rozvody elektřiny, plynu, vody i tepla. V pořádku

²⁹ SOkA Olomouc: MNV Uničov: Kniha protokolů MSK (1946-1947). ONV Šternberk: Sběrka oběžníků, inv. č. 602, kar. 903

³⁰ SOkA Olomouc: MNV Uničov: Kniha protokolů MSK (1946-1947). Stráž lidu, 25. 10. 1946. Langer, A: Uničov v roce 1948. Střední Morava, 1999, roč. 5, č. 8, s. 87.

³¹ SOkA Olomouc: MNV Uničov: Kniha protokolů MSK (1946-1947). ONV Šternberk: Sběrka oběžníků, inv. č. 602, kar. 903. Osídlování, 1946, roč. 1, č. 2, s. 26-7.

³² SOkA Olomouc: MNV Uničov: Kniha protokolů MSK (1946-1947).

se nenacházel ani nemocniční park. Zjistilo se, že došlo k odcizení prádla, nástrojů, léků i potravin.³³ Město se sice snažilo dát nemocnici do pořádku a uvažovalo se o jejím rozšíření, ale budoucnost uničovské nemocnice nebyla vůbec jistá. Po válce nastal i problém s personálem, neboť v nemocnici pracovali většinou Němci, kteří pak byli odsunuti. Noví zaměstnanci se v této době hledali jen těžko.³⁴ Krátce po osvobození se do města vrátil MUDr. Karel Číhal, dále zde lékařskou praxi vykonával MUDr. František Ticháček, který se také zasloužil o rozvoj kulturního života v Uničově.³⁵

Válečné události nepoškodily jen obecní majetek, ale samozřejmě i soukromý a vůbec lidi samotné. Škody se přihlašovaly na lidském zdraví, živém i mrtvém inventáři domácností, za škodu se udávala dále ztráta povolání, vozidel, financí, ošacení. Škody nezpůsobovala jen vojska, ale i činnost protektorátních úřadů a soudů.³⁶

Válečné škody řešil dekret prezidenta republiky z 31. 8. 1945. Přihlašovaly se na tiskopisech, které se pak odevzdávaly na MSK a ta po přezkoumání tyto přihlášky odeslala na OSK, v případě Uničova samozřejmě do Šternberka. Válečné škody přihlašoval sám poškozený, u konfiskátů tak činil národní správce nebo příslušník MSK. Přihlašovatel byl povinen prokázat vlastnictví majetku a vzniklou škodu, dokazoval to různými účty, zprávami, v případě neexistence dokladů bylo možno připojit svědectví osob, které tímto dosvědčily, že dotyčný uvedeně věci skutečně vlastnil. Přihlašovatel válečné škody na domě musel sestavit podrobný popis domu s mrtvým a živým inventářem, doplnit to nejlépe plánkem nebo fotografiemi. Na odstranění škod bylo možno získat i zálohu, ale její neoprávněný zisk se trestal.³⁷

³³ SOKA Olomouc: ONV Šternberk: Válečné škody, inv. č. 310, kar. 300.

³⁴ SOKA Olomouc: ONV Šternberk: Akční programy obcí, inv. č. 267, kar. 8. Kronika města Uničova 1946-1965, s. 34, 52-3. Soušek, T.: Historický místopis..., c. d., s. 27.

³⁵ SOKA Olomouc: Kronika města Uničova 1946-1965, s. 34. Zamazal, L.: Uničov..., c. d., s. 87.

³⁶ SOKA Olomouc: ONV Šternberk: Válečné škody, inv. č. 310, kar. 300.

³⁷ SOKA Olomouc: ONV Šternberk: Sběrka oběžníků, inv. č. 602, kar. 903, 905.

II. 2. Místní národní výbor od voleb v květnu 1946 do února 1948

Dne 26. 5. 1946 se konaly první poválečné volby do Národního shromáždění. Po těchto volbách byly nově sestavovány národní výbory a tam, kde dosud správu vykonávaly správní komise, byly tyto nahrazeny národními výbory.³⁸ Seznamy voličů v Uničově sestavovala volební a reklamační komise. Zároveň přijímala i námitky voličů, kteří měli právo volit, ale v seznamu zatím zapsáni nebyli. Komise je tam dodatečně dopisovala.³⁹

V Uničově se k volbám dostavilo 1229 voličů. Nejvíce hlasů získali komunisté, a to 473. Hned za nimi se umístili národní socialisté s počtem 391 hlasů. Následovali sociální demokraté s 200 hlasy a lidovci se 159 hlasy. Dle těchto výsledků byl pak sestaven Místní národní výbor (MNV), kde jednotlivé strany měly zástupce úměrně volebním výsledkům. Nový MNV čítal celkem 30 členů, z toho komunisté obsadili 12 míst, národní socialisté 10, sociální demokraté 5 a lidovci pouze 3. Počet členů MNV se odvíjel od počtu obyvatel města, určoval se podle posledního sčítání lidu z roku 1930.⁴⁰

Ustavující schůze nového MNV se konala dne 28. 6. 1946. Předsedou byl zvolen Rudolf Hošek z KSČ, který předsedal už předchozí MSK. I. náměstkem se stal sociální demokrat Josef Pokorný a II. náměstkem národní socialista prof. Jaroslav Palatý. Na jaře roku 1947 došlo na pozicích náměstků ke změnám. Jaroslava Palatého nahradil okresní pomolog František Kadlčík a funkci dalšího náměstka vykonával Karel Štencl. Post předsedy zůstal beze změny.⁴¹ MNV na plenární schůzi 7. 7. 1946 zřídil 10 komisí, každá měla svého předsedu a mnohdy byli přizváni i odborníci, aby tak činnost těchto komisí mohla být lépe vykonávána.⁴² Žádná z těchto komisí neměla před sebou lehký úkol. Finanční komise v čele s Rudolfem Hoškem sestavovala a schvalovala rozpočty a zároveň hledala způsoby, jak zlepšit příjmy města. V tom navazovala na práci předchozí finanční komise při MSK. K již dříve stanoveným poplatkům, pokud nebyly tyto zvýšeny (poplatek za psa), přibýly i další, např. poplatek z prodeje zmrzliny.

³⁸ Čapka, F.: Dějiny zemí Koruny české v datech. Praha, Libri 1998. S. 670.

³⁹ SOKA Olomouc: MNV Uničov: Kniha protokolů MSK (1946-1947).

⁴⁰ SOKA Olomouc: ONV Šternberk: Sběrka oběžníků, inv. č. 602, kar. 905. Stráž lidu, 28. 5. 1946, 3. 7. 1946. Soušek, T.: Historický místopis..., c. d., s. 29.

⁴¹ SOKA Olomouc: Kronika města Uničova 1946-1965, s. 39. MNV Uničov: Kniha protokolů MSK (1946-1947). Stráž lidu, 3. 7. 1946.

⁴² SOKA Olomouc: MNV Uničov: Kniha protokolů MSK (1946-1947).

Trvalo se na důsledném výběru poplatků i uložených pokut za porušování předpisů.⁴³

Městská elektrárna byla přejata Východomoravskými elektrárnami a městská plynárna Moravskoslezskými plynárnami v Ostravě. Sice se už město o tyto provozy nemuselo dále starat, ale na druhou stranu představovaly pro město určitý zdroj příjmů. K převzetí plynárny došlo v květnu 1946. Plyn měl pro hospodářství a město velký význam, šetřil mimo jiné spotřebu uhlí. Zařízení plynárny bylo již zastaralé, takže nový majitel objednal novou pec a její postavení plánoval na léto 1947. Také se počítalo s opravou a zesílením plynovodní sítě ve městě. Město se koncem 50. let připojilo na dálkový vodovod a stará plynárna zrušena.⁴⁴

Vedle komisí při MNV plnila svou úlohu i mimořádná vyživovací komise. Sestavena byla dle vyhlášky ministerstva vnitra 12. 11. 1947 a jejím úkolem bylo dohlížet na řádné a včasné zásobování, plnění vyživovacího plánu a na dodržování předpisů s tím souvisejících. Zjištěné závady bylo nutno ohlašovat. V obcích nad 500 obyvatel zasedalo v této komisi 9 členů, funkci předsedy se doporučovalo svěřit nejlépe zásobovacímu či zemědělskému referentu MNV, do komise měly být přizvány i ženy jako zástupkyně spotřebitelů.⁴⁵ Vedle této komise se zřizovaly i další, např. k odhadu nábytku konfiskovaného Němcům nebo pro přiděl obuvi.⁴⁶

V souvislosti s pokračující obnovou města byl novým MNV vypracován dvouletý plán výstavby, který v některých bodech navazoval na pracovní plán z počátku roku 1946, vypracovaný ještě tehdejší MSK (viz výše). Tento dvouletý plán byl sestaven v souladu s dvouletým budovatelským plánem, který vyhotovila nová československá vláda v čele s Klementem Gottwaldem. Vláda jej přednesla 8. 7. 1946. Plánovala se obnova na léta 1947 a 1948, cílem bylo dostat se na předválečnou úroveň. Týkalo se to průmyslu (rozvoj především těžkého, ze spotřebního výroba textilu a obuvi), zemědělství (mechanizace, scelování pozemků). Důraz se kladl i na dokončení osídlování a přidělů majetku do rukou českých (slovenských) vlastníků. Dále bylo potřeba nahradit pracovní síly (po odsunu Němců), řešit bytovou situaci a odstraňovat válečné škody, zlepšit

⁴³ SOkA Olomouc: MNV Uničov: Kniha protokolů MSK (1946-1947).

⁴⁴ SOkA Olomouc: Kronika města Uničova 1946-1965, s. 59. MNV Uničov: Kniha protokolů MSK (1946-1947). Volné slovo 12. 12. 1947. Soušek, T.: Uničov..., c. d., s. 17.

⁴⁵ SOkA Olomouc: MNV Uničov: Kniha protokolů MSK (1946-1947). ONV Šternberk: Sběrka oběžníků, inv. č. 602, kar. 908. Osvozený Našinec, 16. 11. 1947.

⁴⁶ SOkA Olomouc: MNV Uničov: Kniha protokolů MSK (1946-1947).

podmínky dopravy. Plán se týkal i měnového systému, školství, zdravotnictví, sociální oblasti, bezpečnosti, zahraniční politiky.⁴⁷ Jednotlivé obce sestavovaly podobné dvouleté plány, pro jejich zdárné plnění měli členové národních výborů řádně využívat pracovní doby a řádně plnit stanovené úkoly, při úřadování postupovat pružně a zbytečně záležitosti neodkládat.⁴⁸

V rámci tohoto dvouletého plánu chtěli v Uničově řádně dokončit osídlení města (po skončení odsunu Němců), novým obyvatelům nabídnout dobrou sociální politiku (zahrnuta i péče o chudé), konfiskovanou půdu rozdělit mezi zemědělce. Město si z této půdy chtělo ponechat 52 ha pro stavební a průmyslové účely. Plánovala se postavit nová školní budova a hřiště, nahradit dosavadní plynové osvětlení elektrickým a vybudovat dobrou vodovodní a kanalizační síť. Pokud jde o osvětlení města, staré plynové bylo nahrazeno v roce 1948 novými elektrickými lampami, instalováno jich bylo 101.⁴⁹ V plánování vodovodu se navazovalo na předchozí práci MSK. Kvůli dobrému vypracování projektu bylo nutné zajistit informace o spotřebě vody obyvatel a podniků v obcích, kterých se stavba vodovodu týkala. Vydatné prameny se našly v prostoru obcí Paseka a Haukovice, tyto prameny byly schopné pokrýt spotřebu vody celoročně. Se stavbou se počítalo začít v roce 1948 a předpokládala se i státní finanční podpora. Vodovod byl dokončen až v roce 1957 a kanalizace roku následujícího.⁵⁰ Kvalitní a vydatné zdroje vody byly důležité nejen z hlediska zdravotního, ale i pro průmyslové podniky, které se měly na okrese teprve budovat, protože jich zde nebylo a byly zapotřebí. Nedostatek vody se mohl negativně projevit při výskytu požárů, zvláště ve výše položených obcích. Ztěžovalo to práci hasičů, kterým navíc chybělo potřebné vybavení. Požáry se v pohraničí objevovaly poměrně často. Na svědomí je většinou měly děti, ale za viníky byli považováni především Němci, kteří prý děti takto využívali a vyhýbali se tak jakékoli vlastní odpovědnosti. Požárům bylo třeba zabránit, především hlídáním významnějších objektů.⁵¹

⁴⁷ Budovatelský program Gottwaldovy vlády. Praha, Orbis 1946. 31 s.

⁴⁸ SOkA Olomouc: ONV Šternberk: Sběrka oběžníků, inv. č. 602, kar. 907.

⁴⁹ Stráž lidu, 30. 7. 1946. Soušek, T.: Uničov..., c. d., s. 17. Pucek, J. – Kollmann, V. – Dohnalová Z.: Uničov: historie a současnost v datech. Uničov 1988. s. 17.

⁵⁰ Stráž lidu, 23. 11. 1946, 29. 5. 1947, 19. 10. 1947, 13. 11. 1947. Soušek, T.: Uničov..., c. d., s. 17.

⁵¹ SOkA Olomouc: ONV Šternberk: Zápisy ze sjezdů, inv. č. 47. Sběrka oběžníků, inv. č. 602, kar. 905, 906.

Vedení města Uničova při plnění svých plánů spolupracovalo samozřejmě s Okresním národním výborem (ONV) ve Šternberku. Nezajímali se jen o své město, ale i o celkové dění na okrese. Své názory mohli pak vyjádřit na pololetních okresních sjezdech, které se konaly v roce 1947. Pololetní sjezdy se pořádaly dle výnosu ministerstva vnitřní z 19. 11. 1946 a jejich úkolem bylo přibližovat práci těchto orgánů lidem, dát jim možnost vyjádřit kritiku a podávat své návrhy. Před konáním okresních sjezdů se v jednotlivých obcích okresu konaly místní schůze, kde se projednávaly požadavky a návrhy obce ve spolupráci s obyvateli, vhodné návrhy a připomínky pak přednášeli delegáti obce na sjezdu. Účastnit se okresního sjezdu mohli nejen delegáti za MNV, ale i za organizace hospodářské, zájmové, kulturní, tělovýchovné. Všichni účastníci se museli prokázat pozvánkami, které ONV ve Šternberku rozesílal všem obcím.⁵² První sjezd se konal v únoru ve Šternberku a druhý pak v listopadu v Uničově. Na obou podávali referenti z komisí při ONV bilanční zprávy a plány do budoucna. Nešlo zde však o pouhé referování, ale prostor byl i pro diskusi. Řešilo se osídlování, hospodářství, bezpečnost, průběh odsunu Němců, školství a zdravotnictví.

Požadavky okresu pak byly sepsány do rezoluce, která se odeslala na Zemský národní výbor (ZNV) v Brně, na Úřad vlády, do klubů politických stran při Národním shromáždění i při ZNV Brno a také na některá ministerstva. Resoluce ze sjezdu v únoru požadovala nové zákony skutečně sloužící lidu, upevnění pozic národních výborů jako orgánů jednotné správy ve všech oborech, zvýšit pravomoc chtěli i skrze decentralizaci správy, kdy dosavadní ZNV (Brno a Praha) by nahradily kraje. Tato decentralizace by zjednodušila a lépe zpřístupnila úřady lidem, kteří by už nemuseli jezdit do Prahy či Brna a plýtvat tak časem i penězi (od 1. 1. 1949 začal platit zákon o krajském zřízení, kdy vzniklo celkem 19 Krajských národních výborů a okresy se dále zmenšily, bylo jich celkem 364. Šternberk tak příslušel nově pod kraj Olomouc⁵³). Chtěli také dosáhnout rovnosti ve financování obcí, aby nebylo bohatých a chudých. Podporu vyjádřili i otázce zjednodušení daňového systému. Na kultuře nehodlali šetřit a školství požadovali postátnit a sjednotit. Rudolf Hošek, který se sjezdu jako předseda MNV Uničov

⁵² SOkA Olomouc: ONV Šternberk: Sběrka oběžníků, inv. č. 602, kar. 907, 908.

⁵³ Čapka, F.: Dějiny zemí..., c. d., s. 687.

taktéž účastnil, k otázce školství dodal, že v této oblasti se nesmí šetřit, a pokud se musí, tak až na posledním místě.⁵⁴

Školství patřilo v Uničově k velmi ožehavému tématu, užili si s tím nemálo starostí. Budovy škol potřebovaly opravy, chybělo v nich dostatečné vybavení. Okres se potýkal stále s nedostatkem učitelů, pro které bylo nutné zajistit vhodné bydlení.⁵⁵ V Uničově byly v provozu dvě mateřské školky, přičemž se uvažovalo o zřízení třetí. Vyučovalo se na obecné a měšťanské škole, která měla svou pobočku v Dolní Dlouhé Loučce. Při měšťanské škole se také konaly večerní kurzy pro dozdělávání dospělých, výsledky byly uspokojivé. Obecná škola mohla užívat budovu již dříve postavenou pro tento účel, ale po válce ji MSK dala k dispozici zimní rolnické škole, která ji však řádně nevyužívala. Obecná škola se musela spokojit s prostory v budově gymnázia a úřadu MNV. Volalo se po provedení nápravy.⁵⁶ Město vyvíjelo úsilí o zachování stávajícího stavu středního školství, nebo jej ještě rozšířit, ale ne vždy se tyto snahy setkaly s pochopením. Obchodní škola byla zrušena, zájemci o studium museli až do Šumperka.⁵⁷

V Uničově fungovala i nadále zimní rolnická škola, ve Šternberku se uvažovalo o zřízení školy stejného typu. Počítalo se proto s tím, že šternberská škola bude zaměřená na chov dobytka a uničovská pak na pěstování ovoce a zeleniny. Rolnická škola v Uničově se potýkala s nedostatkem vhodných prostor k výuce a úvahy směřovaly k umístění školy do budovy nemocnice, které hrozilo zrušení. Nedostatek prostor ohrožoval rozvoj této školy a dále ohrožoval otevření celoročního studia. Právě v souvislosti s touto otázkou vznikla rezoluce na II. okresním pololetním sjezdu, do níž zástupci Uničova shrnuli veškeré své požadavky ohledně školství.⁵⁸

Nadaní žáci mohli v Uničově studovat na gymnáziu, ovšem jeho existence se ocitla v ohrožení. Ve Šternberku bylo gymnázium také. Ministerstvo školství chtělo jeden z těchto ústavů zrušit, tento záměr vyvolával nevoli, protože oba byly zavedené a měly studenty i výsledky. Za zachování obou se prý stavěl i školský

⁵⁴ SOKA Olomouc: ONV Šternberk: Zápisy ze sjezdů, inv. č. 47. Okresní pololetní sjezdy, inv. č. 290, kar. 244. Stráž lidu, 15. 2. 1947.

⁵⁵ SOKA Olomouc: ONV Šternberk: Zápisy ze sjezdů, inv. č. 47. Stráž lidu, 12. 10. 1946, Volné slovo, 3. 10. 1946.

⁵⁶ Stráž lidu, 25. 8. 1946, 4. 7. 1947, 14. 9. 1947.

⁵⁷ Stráž lidu, 25. 8. 1946.

⁵⁸ SOKA Olomouc: ONV Šternberk: Zápisy ze sjezdů, inv. č. 47. Okresní pololetní sjezdy, inv. č. 290, kar. 244. Stráž lidu, 1. 2. 1947.

referent při ONV Šternberk, ale na schůzích tohoto orgánu se mluvilo jinak. V květnu 1947 zde padl názor, že Uničov by měl vyvíjet úsilí o průmyslový rozvoj a ne o gymnázium, jinak z něj bude za chvíli vesnice. Obě gymnázia si pochopitelně navzájem konkurovala.⁵⁹

V souvislosti se školstvím lze zmínit i otázky dopravních spojů, především úpravě jízdních řádů. Ty měly být nastaveny tak, aby se žáci a studenti dostali do škol včas, ale zároveň nemuseli vstávat příliš časně ráno. Stejně tak se stavěli rodiče i ředitelé škol za zachování určitých vlakových spojů, jejichž zrušení mohlo dopravu do škol ztížit.⁶⁰

Důležitým tématem probíraným na okresních sjezdech bylo zdravotnictví a sociální péče. Situaci v pohraničí nešlo označit za dobrou. Projevoval se nedostatek lékařů a ti, co zde pracovali, byli často přetížení, vadila jim přílišná administrativa. Z důvodu nedostatku českých lékařů byli v některých místech ponecháváni i nadále němečtí. Českým lékařům se do pohraničí ani moc nechtělo, v rámci osídlování sem přicházeli mladí lidé, kteří zatím nemocemi netrpěli. Šternberský okres chtěl otázce zdravotnictví věnovat patřičnou pozornost. Péče o těhotné ženy a matky s dětmi se měla zlepšit, pro dobrou péči zdravotní i sociální byl ve Šternberku zřízen Český červený kříž.⁶¹ Na okrese fungovaly dvě nemocnice, jedna ve Šternberku, druhá, městská, v Uničově. Tato by potřebovala rozšířit a přestavět, ale k realizaci plánů již nedošlo. Nadřízené orgány chtěly provoz této nemocnice zrušit, neboť nevykazovala dostatek pacientů a chyběl i zdravotnický personál, místo primáře zůstalo neobsazeno. V nemocnici pracovali dříve lékaři německé národnosti a řádové sestry taktéž německé národnosti, kteří byli po válce odsunuti a nový personál se těžko sháněl. Pokusy najít pro nemocnici lékaře se neseťkávaly s úspěchem. Uničov se nemocnice jen tak vzdát nechtěl a jeho zástupci jednali v této věci u ZNV v Brně, dokonce i na ministerstvu zdravotnictví v Praze. Předkládaly se návrhy, jak udržet nemocnici, buď ji zachovat v omezeném provozu nebo budovu využít pro zdravotně-sociální účely. První návrh předpokládal vytvoření dvou primariátů a uničovská nemocnice by se stala součástí nemocnice ve Šternberku. Druhý plán počítal se

⁵⁹ SOkA Olomouc: ONV Šternberk: Zápisy ze schůzí pléna ONV, inv. č. 2. Čin, 29. 6. 1947, Volné slovo, 10. 8. 1947.

⁶⁰ Stráž lidu, 14. 9. 1947, 19. 10. 1947.

⁶¹ SOkA Olomouc: ONV Šternberk: Zápisy ze sjezdů, inv. č. 47. Stráž lidu, 14. 9. 1947, Čin, 9. 1. 1947.

zřízením chorobince a ústavu pro potírání rakoviny. Byl zde i návrh umístit do budovy zimní rolnickou školu, nakonec se od toho ustoupilo především kvůli nákladným adaptacím, jež by si toto nové využití vyžádalo.

Situaci bylo nutné vyřešit rozumně tak, aby zdravotní péče zůstala dostupná. Záměr zrušit uničovskou nemocnici vyvolal kritiku v tisku, kde padaly dotazy, zda odpovědné orgány mají ještě vůbec na srdci blaho obyvatel. Poukazovalo se i na skutečnost, že nemocnice nepřijímala pacienty, kteří museli do okolních nemocnic, které byly v důsledku toho přeplněné. Bohužel se nemocnici udržet nepodařilo a s její likvidací se začalo koncem roku 1947.⁶² Budovy zrušené nemocnice byly potom od jara 1948 využity pro domov dětí z občanskou válkou sužovaného Řecka (viz kapitola Domov řeckých dětí).

Uničovští se cítili z takového vývoje nešťastní, hledali zastání u politických činitelů. Sociálně demokratický poslanec dr. O. John vyjádřil městu a jeho zájmům podporu. Město, které již přišlo o obchodní školu a hrozilo zrušení gymnázia, dále přišlo o plynárnu a okresní soud. Ten byl přemístěn do Šternberka a lidé teď museli kvůli každé maličkosti do města, což s sebou neslo ztráty časové i finanční. Nakonec přišlo i o nemocnici. Bylo potřeba zabránit dalšímu ochuzování města, dr. John za svou stranu přislíbil hájení zájmů Uničova.⁶³

Šternberský okres v této době bojoval proti šíření alkoholismu mezi lidmi. Problém to nebyl jen dospělých, ale alkoholu prý holdovala i mládež. Opilí lidé se dopouštěli výtržností, hlavně v noční době, klesala jim morálka a také pracovní výkonnost. Zamezit se tomu mělo dodržováním zavírací hodiny hostinských podniků a omezením tanečních zábav. Na nich bylo dovoleno nalévat hostům pouze pivo a víno. Na opilé výtržníky čekaly tresty v podobě pokut. MNV v Uničově skutečně v prosinci 1946 dvěma takovým „hříšníkům“ vyměřil pokuty ve výši 500,- Kč. V hospodách prý často vysedávali i lidé vyhýbající se práci. Vůči nim měla být zaměřena pozornost úřadů, pokud se nemohli prokázat řádným pracovním poměrem, na práci měli být nasazeni nuceně. Pohoršlivé vedení života mohlo být i důvodem k vypovězení z města.⁶⁴

⁶² SOKA Olomouc: ONV Šternberk: Zápisy ze schůzí rady ONV 1946-1948. inv. č. 22, Kronika města Uničova 1946-1965, s. 52-3, 65. MNV Uničov: Kniha protokolů MSK (1946-1947). Osvobozený Našinec, 12. 12. 1946, Stráž lidu, 1. 10. 1947, Čin, 14. 9. 1947, Volné slovo, 1. 6. 1947, 4. 9. 1947. Soušek, T.: Historický místopis..., c. d., s. 27.

⁶³ Čin, 20. 9. 1947, 9. 10. 1947.

⁶⁴ SOKA Olomouc: MNV Uničov: Kniha protokolů MSK (1946-1947).

II. 3. Místní národní výbor po únoru 1948

V únoru roku 1948 vyvrcholila v Praze vládní krize. Ministři demokratických stran kritizovali obsazování vedoucích postů v bezpečnostních složkách členy KSČ. Uničovský kronikář viděl situaci trochu jinak. Příčiny krize spatřoval v neshodách ohledně platů státních zaměstnanců a jejich navyšování. Každopádně výsledkem byla demise ministrů za demokratické strany, kterou prezident Edvard Beneš přijal. KSČ tak v posledních únorových dnech převzala veškerou moc v zemi do svých rukou.⁶⁵ V Uničově byly počáteční týdny roku 1948 poměrně klidné, konaly se plesy. Nicméně dopady pražských událostí sem dorazily velice brzy.⁶⁶

KSČ, držící nyní moc pevně ve svých rukou, chtěla očistit veřejný život od režimu nepohodlných lidí, především členů stran národně socialistické a lidové. Za účelem očisty vznikaly akční výbory Národní fronty (AV NF). Vznikaly na úřadech, podnicích, školách, bankách, politických stranách, spolcích apod. Měly pátrat a z veřejného života vylučovat osoby, které by mohly narušovat nový režim. K vytváření těchto výborů vyzval sám Klement Gottwald.⁶⁷

Na šternberském okrese vznikly pochopitelně také mnohé akční výbory. 26. 2. 1948 vzniká Okresní akční výbor Národní fronty Šternberk (OAV NF) v čele s O. Kopánkem. Jako prvořadý úkol si vytyčili očištění okresu od podvratných živlů a také uznali za nutné zbavit se členů národně socialistické a lidové strany. Těmto stranám byla různě omezována činnost a banky jim bez souhlasu OAV NF nesměly vyplácet větší obnosy. V tomto výboru byl zastoupen i Uničov, za KSČ zde byli 3 lidé, mezi nimi předseda tamního MNV Rudolf Hošek, dále také zástupci za sociálně demokratickou stranu v Uničově, 4 lidé zastupovali uničovské Revoluční odborové hnutí. V OAV NF byli zastoupeni dále členové Junáka, Sboru národní bezpečnosti (SNB), I. a II. odboje, Jednotného svazu českých zemědělců atd. Zástupci stran sociálně demokratické a lidové zde zatím nebyli. Lidovci to zdůvodňovali tak, že o ustavující schůzi nevěděli včas a nemohli tedy zaujmout stanovisko, proto se ustavující schůze ani neúčastnili.

⁶⁵ SOKA Olomouc: Kronika města Uničova 1946-1965, s. 76. Rupnik, J.: Dějiny komunistické strany Československa. Od počátků do převzetí moci. Praha, Academia 2002. S. 236-46.

⁶⁶ SOKA Olomouc: Kronika města Uničova 1946-1965, s. 73-75.

⁶⁷ Bartošová, Š.: Vítězný únor 1948 na Olomoucku. In: Okresní archiv v Olomouci: Výroční zpráva Okresního archivu v Olomouci za rok 1977. Olomouc 1978. S. 43-4. Zavadil, M.: Akční výbory Národní fronty v Olomouci v letech 1948-1954. In: Okresní archiv v Olomouci: výroční zpráva Okresního archivu za rok 1990. Olomouc 1991. S. 12.

OAV NF schvaloval nově utvořené Místní akční výbory Národní fronty (MAV NF) a ostatní akční výbory, schvaloval také změny v sestavách MNV, závodních rad, vedení podniků. Celkově z dokumentů vzešlých z činnosti OAV NF a dalších těchto výborů vyplývá, že se zabývaly a dohlížely na všechny stránky veřejného života. O této úloze výborů se zmiňuje i uničovský kronikář.⁶⁸ Náplň své činnosti zanesli členové OAV NF do provolání z 27. 2. 1948, kde se uvádí, že se tento výbor ujímá vedení všech veřejných věcí, přebírá veškerou moc právní, politickou a hospodářskou. Ten, kdo nebude pracovat pro konsolidaci republiky, bude stíhán, stejně tak ten, který bude klást překážky v plynulosti zásobování obyvatel, např. neodvedením stanovených dávek z výnosů nebo šmelinou. Pokud jde o osoby vyhýbající se práci, vyzval tento výbor všechny MAV NF na okrese, aby tyto zahaleče našly a k práci donutily. V Uničově pak takových lidí našli šest, kteří se nemohli vykázt řádným pracovním poměrem.⁶⁹ Akční výbory se také věnovaly vedle očisty veřejného života organizaci voleb, oslav státních svátků, zajímala je i otázka zbylého německého obyvatelstva, které nebylo odsunuto.

OAV NF ve Šternberku působil až do roku 1954, kdy byl nahrazen Okresním výborem Národní fronty. V této podobě pak fungoval do roku 1960, kdy se okres Šternberk v rámci územně-správní reformy stává součástí okresu Olomouc.⁷⁰

V rámci šternberského okresu se pak konaly okresní sjezdy MAV NF. Na sjezdu 17. 10. 1948 byli přítomni všichni předsedové a jednatele všech MAV na okrese. Hlavní referát o činnosti a informace o dalších postupech zde podala poslankyně za KSČ Stella Gaďůrková. Na tomto sjezdu pak dosavadní předseda OAV NF Šternberk O. Kopánek rezignoval a ve funkci jej nahradil V. Fiala.⁷¹

Zájem akčních výborů se soustředil také na sledování činnosti církve. Římskokatolická církev údajně ke své činnosti využívala bývalých členů lidové strany, čemuž se nový režim snažil zabránit, chtěl získat katolíky ke spolupráci. Církve bylo nutno dovést k poznání, že pro ně bude lepší mít ke státu a režimu kladný postoj. Na sledování činnosti kněží stanovil OAV NF Šternberk své

⁶⁸ SOkA Olomouc: OAV NF Šternberk: inv. č. 1, sig. I/1, kar. 1. ONV Šternberk: Sběrka oběžníků, inv. č. 602, kar. 909. Kronika města Uničova 1946-1965, s. 96.

⁶⁹ SOkA Olomouc: OAV NF Šternberk: inv. č. 1, sig. I/1, kar. 1, inv. č. 70, sig. III/2, kar. 10.

⁷⁰ SOkA Olomouc: OAV NF Šternberk – úvod k inventáři fondu, s. 7. Zavadil, M.: Akční výbory..., c. d., s. 12.

⁷¹ SOkA Olomouc: OAV NF Šternberk: inv. č. 6, sig. I/4a, kar. 2. Stráž lidu, 22. 10. 1948.

zpravodaje, kteří podávali pravidelná hlášení o stavu církve a činnosti farářů. Každý zpravodaj měl vymezený svůj obvod, uničovský zpravodaj podával hlášení vedle Uničova i o okolních vesnicích Lazce a Dědinka. Pokud jde o církve působící v Uničově v roce 1948, dle těchto hlášení zde měla katolická církev dva kněží, k bohoslužbám k dispozici jeden kostel a sídlil zde vikariát. Do uničovské farnosti patřily ještě obce Brničko, Dolní Sukolom, Nová Dědina a Želechovice. Vedle církve katolické zde působila i pravoslavná s jedním kanovníkem. Na gymnáziu zajišťoval náboženskou výuku jeden profesor. Za celý okres pak na Krajský akční výbor v Olomouci posílal zprávy okresní zpravodaj.⁷²

V Uničově od konce února 1948 vzniklo několik akčních výborů, oznámení o jejich utvoření a případně i prohlášení o cílech a úkolech posílaly na OAV NF ve Šternberku.

V první řadě zde vznikl MAV NF. Stalo se na schůzi dne 25. 2. 1948 konané v Národním domě. Přítomni zde byli zástupci politických stran, spolků, Revolučního odborového hnutí, podniků, SNB, Jednotného svazu českých zemědělců apod. Tento nově ustavený výbor pokrýval téměř veškeré složky veřejného života v Uničově. Předsedou byl zvolen Jaroslav Straka z KSČ. Nicméně ke konci roku zaznamenal kronikář zcela jiné složení tohoto výboru, funkci předsedy zastával Josef Chromý, nebylo zde již zástupců strany národně socialistické a lidové. Předseda Straka svou funkci složil již v červenci 1948. OAV NF ve Šternberku nebyl však s činností MAV NF v Uničově spokojen. Našly se prý závady v jeho práci. Uničovští sami měli výhrady k přístupu a jednání nadřízeného orgánu. Projevilo se to např. v případě velkoobchodu Gajdošík, který měl být zrušen na návrh někoho (nevěděli koho) ze Šternberka. Město mělo na zachování tohoto podniku zájem, především kvůli plánované výstavbě Škodových závodů. Proti tomuto rozhodnutí se odvolali rovnou ke Krajskému akčnímu výboru v Olomouci. Žádali, aby se věci týkající se města Uničova projednávaly s tamním MAV NF a protože se tak nedělo, budou jednat sami za sebe, i když to bude proti vůli OAV NF.⁷³

Vedle MAV NF vznikly i další výbory. V polovině března byl sestaven Akční výbor Místní rady osvětové (AV MRO). V jeho čele stál Josef Zlámal a

⁷² ZA Opava, pob. Olomouc: fond KV KSČ: inv. č. 5, kar. 1. SOkA Olomouc: OAV NF Šternberk: inv. č. 32, sig. II/2i, kar. 5, inv. č. 80, sig. IV/3a, kar. 11.

⁷³ SOkA Olomouc: OAV NF Šternberk: inv. č. 8, sig. I/4c, kar. 2, inv. č. 23, sig. II/1, kar. 4, inv. č. 28, sig. II/2e, kar. 5, Kronika města Uničova 1946-1965, s. 77-8, 86-7.

výbor sestával z pěti členů, z toho jeden pocházel ze strany sociální demokracie. Tento výbor si vytkl za cíl očistit především předsednictvo výboru MRO. Na jedné ze schůzí se totiž někteří členové pustili do kritiky vysokých funkcionářů KSČ v Praze v souvislosti s únorovými událostmi. Předseda Marek (lidovec) je měl umlčet, ale neučinil tak a ještě s nimi sám souhlasil. Měl být odvolán z funkce, stejně tak i dotyční kritici. Změn se dočkalo celé obsazení MRO, je patrné, že většinu funkcí obdrželi především členové AV MRO. Okresní péče o mládež si zvolila také svůj výbor (AV OPM), jemuž předsedal Josef Špicner. AV OPM vznikl 1. 3. 1948. Ve výboru sedělo dvanáct lidí, z toho tři ženy. Připravili pracovní program, zvolili se zástupci do MAV NF. Členové likvidačního výboru při OPM se měli prověřit. Protože zde působili lidé i mimo Uničov, jejich „způsobilost“ zjišťovaly MAV NF v místě jejich bydliště. AV OPM zároveň vyloučil všechny členky okresního a zároveň místního odboru ochrany matek a dětí v Uničově, tento odbor nově obsadil a nově v něm byly zastoupeny členky AV OPM a závodních rad některých uničovských podniků. Hospodářské družstvo si utvořilo taktéž svůj akční výbor, o pouhých dvou členech působil akční výbor ve Spořitelně, naopak početný akční výbor měl Místní odbor Národní jednoty, kterému předsedal Rudolf Hošek.

Lidé z Uničova se stávali členy akčních výborů, jejichž působnost sahala na celý okres. Tak tomu bylo v případě Jednotného svazu českých zemědělců, kde v hospodyňském odboru zasedala jedna žena z Uničova. Dva učitelé příslušeli do Akčního výboru zaměstnanců školství a osvěty, po pěti uničovských členech měl Akční výbor Hospodářského družstva maloobchodu. Svůj výbor si také utvořila okresní skupina Šternberk v rámci Hospodářské skupiny hostinských živností, kde funkci II. místopředsedy vykonával Antonín Hederer a byl zde ještě další člen pocházející z Uničova.⁷⁴

Jak bylo několikrát zmíněno, akční výbory prováděly očistu veřejného života. Mnozí lidé tak opouštěli své funkce bez ohledu na své zásluhy, byli propouštěni ze zaměstnání a přeloženi na jiná místa. Také se jim odebíralo osvědčení o státní a národní spolehlivosti a odpíralo volební právo. Často tito lidé museli opustit i dosavadní místo pobytu, v podstatě se nuceně stěhovali. Ne vždy k tomu byly rozumné důvody. Ti, jichž se to týkalo, se snažili bránit

⁷⁴ SOKA Olomouc: OAV NF Šternberk: inv. č. 23, sig. II/1, kar. 4.

prostřednictvím odvolání a hledali svědky pro dosvědčení své „nevin“. Seznamy osob vyloučených z veřejného života sestavoval MAV NF v Uničově a dále jej posílal na OAV NF do Šternberka, kde se k tomu také vyjadřovali a činili závěrečná rozhodnutí.⁷⁵

Antonín Burian byl tak zbaven úřadu poštmistra a vyloučen ze všech míst a funkcí, kde ještě působil. Vyloučili ho z likvidačního výboru OPM a také z Československé myslivecké jednoty. Důvody nebyly nikde uvedeny, proč k tomu došlo. Lze se však domnívat, že k tomu značně přispěla jeho angažovanost v národně socialistické straně, neboť hned po válce stál v čele obnovené místní organizace této strany v Uničově.⁷⁶ Z pracovního poměru ve skladě hanušovického pivovaru v Uničově byl propuštěn Josef Šenk, že prý se usmíval na ustavující schůzi MAV NF při zpěvu státní hymny. Šenk si této skutečnosti nebyl vědom a podal si proti rozhodnutí odvolání, v němž toto popřel a žádal OAV NF Šternberk o prošetření a k věci se měl vyjádřit i akční výbor jeho dosavadního zaměstnavatele.⁷⁷ Dále se MAV NF usnesl, že město Uničov by měli opustit (být přeloženi jinam) dva příslušníci SNB, prap. Březina a prap. Valenta. Sice proti státu a režimu nic neměli, ale problémy se našly u nich v rodině. Manželka pana Březiny pocházela ze smíšeného manželství a její rodiče v Uničově stále žili. Valentův syn, toho času na vojně, prý prováděl podezřelé finanční machinace. Manželé Březinovi se odvolali, protože by tak přišli i o domek, jež měli dosud ve správě. Cítili se poškozeni, za okupace se s nimi nakládalo zle a nyní se to opakuje, nechápali ovšem důvody, proč se tak děje.⁷⁸ Mnoho lidí bylo propuštěno z pracovního poměru v místním cukrovaru, mezi nimi i Vít Himr, který se prý vědomě neúčastnil únorové generální stávkou.⁷⁹

Z veřejného života byli vylučováni i lidé působící v MNV nebo již dříve v MSK. Z bývalých členů MSK byli vyloučeni už zmiňovaný Antonín Burian, dále Josef Nepožitek nebo také Jan Skřivánek, který zastával funkce i v MNV (bytový referent) a dokonce vykonával funkci pokladníka MAV NF. Skřivánkovi se vytýkalo, že prý udržuje velmi úzké vztahy s ženou německé národnosti, za

⁷⁵ SOKA Olomouc: OAV NF Šternberk: inv. č. 28, sig. II/2e, kar. 5. Langer, A.: Uničov v roce 1948. Střední Morava, 1999, roč. 5, č. 20, s. 85.

⁷⁶ SOKA Olomouc: OAV NF Šternberk: inv. č. 23, sig. II/1, kar. 4, inv. č. 69, sig. III/1, kar. 9. Kronika města Uničova 1946-1965, s. 24.

⁷⁷ SOKA Olomouc: OAV NF Šternberk: inv. č. 69, sig. III/1, kar. 10.

⁷⁸ SOKA Olomouc: OAV NF Šternberk: inv. č. 72, sig. III/4, kar. 11.

⁷⁹ SOKA Olomouc: OAV NF Šternberk: inv. č. 28, sig. II/2e, kar. 5.

kteřou intervenuje na MNV a díky tomu se také o Uničově píše ve Stráži lidu. Odkazovalo se na článek z listopadu 1946. Zřejmě šlo o případ, kdy jistá Němka stále obývala velký a suchý byt v domě, jehož správce se musel s rodinou spokojit s vlhkým bytem v suterénu. Nic se však v této věci neměnilo, článek vyzníval jako kritika takových poměrů. Jan Skřivánek nakonec na funkci v MNV na jaře 1948 rezignoval. Řízení se vedlo i proti bývalému zemědělskému referentovi na MNV Františku Pytelovi (o tom více viz kapitola Osídlování Uničova a hospodářská obnova).⁸⁰

Očista probíhala především v březnu roku 1948, seznamy osob vyloučených z veřejného života se zasílaly na OAV NF do Šternberka. Vedle výše zmiňovaných lidí jsou zde uvedeni i další. Většinou se jednalo o osoby žijící ve smíšených manželstvích, které navíc v této době neměly definitivně uzavřené řízení o navrácení československého státního občanství.

Někdy však při této „honbě“ na nepohodlné lidi docházelo i k omylům. Na sokolské schůzi byl pokladník uničovského cukrovaru Josef Dubový označen za osobu nevhodnou, proti tomu se ohradil a nakonec se ukázalo, že šlo o jiného Dubového, lidí v Uničově s tímto příjmením žilo vícero. Podobně překvapený byl i Antonín Franc, který byl členem KSČ už od roku 1926 a bylo mu odňato osvědčení o státní a národní spolehlivosti a odepřeno volební právo. Nechápal, co se děje, zvláště když věděl, že jeho stranický kolega Otakar Ženožička (zastával funkci v MSK i MNV) byl ve stejné době trestně stíhán a nic se proti němu nedělo. Nicméně Ženožička na své funkci v MNV v dubnu 1948 rezignoval a jeho případ sledovali i členové Okresního výboru KSČ ve Šternberku.⁸¹

Reorganizací prošel v na jaře 1948 i samotný MNV v Uničově. V březnu bylo odvoláno dvacet členů, především ze strany národních socialistů a lidovců. K drobným změnám pak docházelo průběžně po celý rok. Nová rada MNV měla deset členů, nadále fungovaly komise, nyní nově obsazené. Předsedou zůstával dále R. Hošek. Obměněný MNV měl za úkol především odstranit zbytky

⁸⁰ SOkA Olomouc: MNV Uničov: Kniha protokolů MSK (1946-1947), Rada MNV 1948, Plénum MNV 1948. OAV NF Šternberk: inv. č. 28, sig. II/2e, kar. 5, inv. č. 69, sig. III/1, kar. 9. inv. č. 70, sig. III/2, kar. 10 a 11. Stráž lidu, 24. 11. 1946.

⁸¹ NA Praha: MV – NR: sig. Šternberk. SOkA Olomouc: OAV NF Šternberk: inv. č. 28, sig. II/2e, kar. 5, inv. č. 70, III/2, kar. 10, 11. ONV Šternberk: Státní občanství Němců, inv. č. 288, kar. 221-240.

kapitalismu a upevnit socialismus, zpevnit vazby mezi rolníky a dělníky.⁸² Jakékoli změny v sestavě MNV nemohly ujít pozornosti MAV NF, na návrh tohoto orgánu docházelo k odvolávání a dosazování členů, kteří lépe odpovídali novým poměrům. Samotné národní výbory byly vybízeny ke spolupráci s akčními výbory a reagování na jejich podněty a návrhy.⁸³

Po únorových událostech proběhly 30. května volby, které měly navodit zdání trvání demokracie. Voliči nyní mohli vhazovat do urn lístky s kandidáty Národní fronty nebo bílé lístky, ty byly úplně prázdné. V Uničově přišlo k volbám 1661 voličů, 44 lístků bylo bílých a 12 obálek prázdných, tedy neplatné hlasy. OAV NF si výsledky voleb v okrese Šternberk pochvaloval, pro jednotnou kandidátku hlasovalo 93% voličů. S konáním voleb v Uničově lze zmínit případ Štěpána Dubového (sociální demokrat), člena MNV, který manifestačně odevzdal bílý lístek a byl za to zbaven všech funkcí na MNV.⁸⁴

Po únoru 1948 došlo k likvidaci samostatného působení demokratických politických stran, které se tak dostaly pod dohled KSČ. S touto stranou se v červnu sloučila asi jedna třetina členů sociálně demokratické strany, v celém šternberském okrese se jednalo o 883 těchto straníků. Komunisté si se sociálními demokraty také více rozuměli než s lidovci a národními socialisty.⁸⁵ S posledně jmenovanou stranou se komunisté dostávali do častých sporů nejen na úrovni regionální politiky, ale také na úrovni nejvyšší politiky. Jako druhá nejsilnější strana varovala před praktikami komunistů. Tato strana se po únorových událostech snažila udržet svou pozici, navrhla stranický akční výbor a požadovala otevření sekretariátu. Členové této strany byli po únoru více pronásledováni.⁸⁶ O svou pozici bojovala i lidová strana, jejíž okresní sekretariát byl ve Šternberku otevřen těsně před volbami v květnu 1948. Činnost této strany byla sledována, po skončení voleb jí byla připisována vina za odmítavý postoj katolíků k jednotné

⁸² SOKA Olomouc: Kronika města Uničova 1946-1965, s. 86. MNV Uničov: Zápisy z rady 1948, Zápisy z pléna 1948. OAV NF Šternberk: inv. č. 34, sig. II/3b, kar. 5.

⁸³ SOKA Olomouc: ONV Šternberk: Sběrka oběžníků, inv. č. 602, kar. 909.

⁸⁴ ZA Opava, pob. Olomouc: fond KV KSČ: inv. č. 5, kar. 1. SOKA Olomouc: Kronika města Uničova 1946-1965, s. 82. MNV Uničov: Zápisy z rady 1948, Zápisy z pléna 1948. OAV NF Šternberk: inv. č. 8, sig. I/4c, kar. 2. Stráž lidu, 1. 6. 1948. Langer, A.: Uničov..., c. d., s. 87.

⁸⁵ ZA Opava, pob. Olomouc: KV KSČ Olomouc: inv. č. 4 a 5, kar. 1. Malíř, Z. – Marek, P. a kol.: Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu v letech 1861-2004. 2. díl 1938-2004. Brno, Doplněk 2005. S. 1171.

⁸⁶ SOKA Olomouc: Československá strana socialistická: dopis ze září 1947. OAV NF Šternberk: inv. č. 43, sig. II/5a, kar. 7. Malíř, Z. – Marek, P. a kol.: Politické strany..., c. d., s. 1143, 1160.

kandidátce. Strana se víceméně snažila najít kompromis s vládoucí stranou KSČ.⁸⁷

Komunisté patřili k vedoucí straně v Uničově již od konce války, i když počátky strany nebyly v roce 1945 jednoduché. V tomto roce bylo evidováno v uničovské organizaci pouhých 30 členů. Tato situace byla způsobena přetrvávající převahou německého obyvatelstva v tomto městě a okrese vůbec. Strana se snažila podchytit všechny skupiny obyvatel, chtěla také získat přízeň voličů bývalé agrární strany (Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu), která se po roce 1945 nesměla vrátit na politickou scénu. V Uničově fungoval Městský výbor KSČ, který neměl ty nejlepší vztahy s nadřazenou stranickou organizací, tedy Okresním výborem KSČ ve Šternberku. Situace došla v roce 1947 tak daleko, že uničovští komunisté sepsali rezoluci a zaslali ji na KV KSČ do Olomouce. V této rezoluci přesně uvedli důvody své nespokojenosti. Problémy se projevovaly při organizaci stranických schůzí, které se měly konat střídavě v Uničově a Šternberku, neobešlo se to však bez problémů. Navíc přístup šternberských představitelů strany dle této rezoluce poškozoval dobrou pověst KSČ a zesměšňoval ji před ostatními stranami, především národními socialisty. Na jejich veřejné schůzi se totiž zástupce KSČ ze Šternberka choval značně nevhodně. Fiaskem skončila i schůze s osídlenci pořádaná KSČ, kde selhala organizace a opět zde byli přítomni i členové ostatních stran. Vztahy mezi oběma organizacemi se sice v roce 1948 trochu urovnaly, ale určité rozpory přetrvávaly.⁸⁸

Činnost akčních výborů se dotkla i oblasti školství. MAV NF v Uničově předal budovu v Nemocniční ulici k dispozici obecné škole, kvůli tomu budovu musela vyklidit zimní rolnická škola (přešla do jiné budovy), pouze některé prostory mohla nadále využívat hospodyňská škola, než se rozhodne o jejím dalším umístění. K budování zemědělského školství ve městě byla sestavena zvláštní komise ze zástupců MNV Uničov, ONV Šternberk, Jednotného svazu českých zemědělců a zimní rolnické školy.

⁸⁷ Archiv KDU-ČSL Praha, inv. č. 10. SOkA Olomouc: OAV NF Šternberk: inv. č. 44, sig. II/5b, kar. 7.

⁸⁸ NA Praha: Oddělení stranických orgánů – krajské, městské a okresní konference KSČ: arch. j. 16. SOkA Olomouc: OV KSČ Šternberk: inv. č. 24, kar. 6, Rezoluce Městského výboru KSČ v Uničově, kar. 24. Malíř, Z. – Marek, P. a kol.: Politické strany..., c. d., s.1041.

Zimní rolnickou školu dosud vedl ing. Vojtěch Zapletal, který byl dle rozhodnutí MAV NF zbaven funkce a služby. Působil totiž také jako zemědělský poradce a přednášel nejen v Uničově, ale i okolních obcích. Na nich měl dle vyjádření MAV NF propagovat stranu národně socialistickou, kritizovat ministerstvo zemědělství a provádění osídlovací politiky tímto orgánem, dokonce se měl vyjádřit kriticky o SSSR. Při správě školy prý jedná v rozporu s usnesením MNV. Ing. Zapletal se „vinen“ necítil a proti takovému rozhodnutí si podal odvolání. Pracoval vždy dle pokynů nadřazených orgánů. Na jeho stranu se stavěla řada zemědělců, kteří na jeho přednáškách nezaznamenali nic, co se uvádělo ve zprávě MAV NF, stejně tak ho podpořili ve škole. Ing. Zapletal chtěl kvůli udržení klidu opustit Uničov i se svou rodinou, jen žádal více času, aby si mohl zajistit pro sebe a rodinu bydlení. Navíc jeho zdravotní stav ani rychlý přesun nedovoloval.⁸⁹

V Uničově nadále fungovalo gymnázium, k němuž byla schválena zřizovací smlouva na plenární schůzi MNV v říjnu 1948. V podstatě se v ní vymezovaly povinnosti obce a zřizovatele této školy, tedy ministerstvem školství a osvěty. Dle této smlouvy příslušela povinnost zajistit budovy a veškeré jejich úpravy a vybavení obec, stejně tak i vhodné bydlení pro pedagogický personál.⁹⁰

V březnu 1948 proběhla celostátní akce „Týden proti alkoholismu“. Sbor národní bezpečnosti vypracoval k tomu zprávu pro Uničov. Zde poukazuje na problém místního lihovaru, jehož zaměstnanci prý dostávají k platu i určité množství čistého lihu, z něhož je možno vyrobit velké množství alkoholických nápojů. Takové zásoby prý nemají ani hostinské podniky. Za těchto podmínek nebyla opilost nic neobvyklého, dokonce i u žen. Nadměrná konzumace prý narušovala život nejen veřejný, ale i soukromý. Příslušníci SNB mohli proti těmto lidem zasáhnout jen při porušování veřejného pořádku. Žádají tedy OAV NF ve Šternberku, aby se šíření opilství zabránilo, nejlépe tím, že se nebude dávat čistý líh zaměstnancům.⁹¹

Akční výbory se věnovaly i organizaci různých oslav a kulturních akcí. Pořádaly projevy k zemědělcům, jež si snažily pro nový režim naklonit. Z oslav lze zmínit např. 1. máj, který v Uničově pořádal MAV NF. Účastnilo se ho asi

⁸⁹ SOKA Olomouc: OAV NF Šternberk: inv. č. 28, sig. II/2e, kar. 5, inv. č. 75, sig. III/7, kar. 11.

⁹⁰ SOKA Olomouc: MNV Uničov: Zápisy z pléna 1948.

⁹¹ SOKA Olomouc: OAV NF Šternberk: inv. č. 69, sig. III/1, kar. 10.

3 500 lidí. Oslavy 8. května dostal na starost VKUS (Vlastenecké kulturní uničovské sdružení). K oslavám se údajně stavěla zvláště inteligence vlažně. Počátkem září zemřel v Sezimově Ústí bývalý prezident dr. Edvard Beneš. V Uničově se za něj konala tryzna, kde přednesl svůj projev předseda MNV Hošek. OAV NF ve Šternberku nesouhlasil však s osobní účastí členů Sokola a ještě dalších osob na pohřbu tohoto prezidenta.⁹²

⁹² SOKA Olomouc: MNV Uničov: Zápisy z rady 1948. OAV NF Šternberk: inv. č. 8, sig. I/4c, kar. 2.

III. Osídlování a hospodářská obnova Uničova

Uničov čekaly po válce změny především v oblasti demografické a také ekonomické. Tyto změny souvisely převážně s poválečným postupem vůči německému obyvatelstvu, jež bylo během krátké doby zbaveno majetku, československého občanství a nakonec v průběhu roku 1946 odsunuto. To samozřejmě také radikálně změnilo národnostní skladbu obyvatel v pohraničí.

Místo obyvatel německé národnosti přicházeli do pohraničí noví osídlenci již národnosti české, nebo případně slovenské, kteří zde chtěli začít nový život. Nelze zapomenout ani na ty, kteří se vraceli do svých předválečných domovů, které opustili většinou již po Mnichovské dohodě na podzim roku 1938 a válku prožili ve vnitrozemí.⁹³ Do Uničova se ze starousedlíků mnoho nevrátilo. Když se hned po osvobození vracel dr. T. Soušek do Uničova z Prostějova, spolu s ním přišli i další lidé se zájmem osídlit a budovat město. Pořídil si jejich seznam, jen několik lidí v něm zapsaných pocházelo z Uničova, několik dalších ze severní Moravy, většina však pocházela z Prostějova. Většinou se jednalo o zaměstnance veřejné správy.⁹⁴

Vedle osídlenců přicházejících z vnitrozemí se v pohraničí postupem času usazovali i reemigranti a repatrianti. Pro ně se měly ponechávat určité rezervy. Tito lidé byli totiž zahrnuti do skupiny tzv. přednostních uchazečů, mezi něž patřili především českoslovenští vojáci zahraničních armád, partyzáni, političtí vězni a lidé poškození válkou, přičemž se k nim počítaly i jejich rodiny.⁹⁵

Proces osídlování pohraničí započal prakticky ihned po osvobození. A to i přesto, že pro mnohé úkony stále nebyly vydány příslušné právní předpisy. Tento nedostatek byl brzy napraven. Osídlování začalo také v době, kdy v pohraničí ještě stále žilo německé obyvatelstvo. Noví obyvatelé tak museli žít po určitou dobu s těmito starousedlíky v jednom místě. Osídlování a odsun Němců jsou tedy

⁹³ SOKA Olomouc: Kronika města Uničova 1946-1965, s. 6. Slezák, L.: Zemědělské osídlování pohraničí Moravy a Slezska v letech 1945-1947. ČSČH, 1974, roč. 22, č. 1, s. 1. Čapka, F. – Slezák, L. – Vaculík, J.: Nové osídlení..., c. d., s. 49-50.

⁹⁴ SOKA Olomouc: Kronika města Uničova 1946-1965, s. 30. MNV Uničov: Část korespondence dr. Souška.

⁹⁵ SOKA Olomouc: Kronika města Uničova 1946-1965, s. 31. Stráž lidu, 20. 6. 1945, 28. 4. 1946. Čapka, F. – Slezák, L. – Vaculík, J.: Nové osídlení..., c. d., s. 37, 84.

dva procesy, které spolu úzce souvisí. Vyřešení otázky německého obyvatelstva bylo podmínkou pro zdárný průběh osídlení pohraničí českým obyvatelstvem.⁹⁶

Němci spolu s Maďary a také zrádci a kolaboranty tvořili státně nespolehlivé obyvatelstvo, na jehož majetek se zaváděla národní správa dle dekretu č. 5/1945 Sb. ze dne 19. 5. 1945. Týkala se prakticky veškerého majetku, především zemědělského a průmyslového. Tento dekret právně zakotvil stav, který fungoval již před jeho vydáním.⁹⁷ V Uničově spadá zavádění národních správ již do období činnosti prvotní správy města, tedy RNV, v této činnosti pak pokračovala i MSK. Na základě výše zmiňovaného dekretu se přiznávalo právo zavádět správu na živnosti do 20 zaměstnanců a na půdu do výměry 50 ha právě národním výborům (správním komisím).⁹⁸ Zavedení národní správy znemožňovalo původnímu majiteli s majetkem jakkoli nakládat, ale správce také neměl zcela volné pole působnosti, jelikož národní správa se nerovnal vlastníctví.⁹⁹ Dle dekretu č. 5/1945 Sb. se sice zaváděla národní správa, ale ještě to neznamenovalo okamžitou konfiskaci majetku. Konfiskace majetku proběhla až na podkladě dekretu č. 108/1945 Sb. ze dne 25. 10. 1945. Netýkal se však majetku zemědělského, neboť tuto problematiku řešily jiné dva dekry, vydané již dříve (viz níže). Veškerý konfiskovaný majetek se stával majetkem státu a s majetkem konfiskovaným dle dekretu č. 108/1945 Sb. nakládal Fond národní obnovy (FNO) za tímto účelem zřízený.¹⁰⁰

V pohraničí se neusazovali jen lidé s čistými úmysly, ale i lidé s pochybnou minulostí. Nechtěli pracovat, o nic se nestarali a často také v jednom místě dlouho nepobyli. Chyběla jim morálka i kvalifikace na práci, mnohdy se vykazovali nepravdivými doklady vystavenými v místě původního bydliště, kde se jich rádi zbavili. Často zmizeli neznámo kam i s majetkem, který byli schopni s sebou odvézt. Tito lidé se označovali jako zlatokopové a úřady se jejich výskyt

⁹⁶ Slezák, L.: Zemědělské osídlování..., c. d., s. 2. Čapka, F. – Slezák, L. – Vaculík, J.: Nové osídlení..., c. d., s. 5, 31.

⁹⁷ Jech, K. – Kaplan, K.: Dekrety prezidenta republiky 1940-45: dokumenty. Brno, Doplněk 1995. S. 216-23. Průcha, V. a kol.: Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992. II. díl. Období 1945-1992. Brno, Doplněk 2009. S. 71.

⁹⁸ SOkA Olomouc: MNV Uničov: Zápisy ze schůzí RNV, Kniha protokolů MSK (1946-1947). Jech, K. – Kaplan, K.: Dekrety..., c. d., s. 216-23.

⁹⁹ Průcha, V. a kol.: Hospodářské a sociální dějiny..., c. d., s. 71.

¹⁰⁰ Jech, K. – Kaplan, K.: Dekrety..., c. d., s. 848-60.

snažily omezit. Objevili se i na Šternbersku, kde jejich přítomnost odhalily revize národních správců.¹⁰¹

Lidem chtějícím skutečně osídlit pohraničí a přispět svou prací k budování těchto regionů poskytoval stát finanční podporu. Přesídlení do pohraničí si žádalo určité výdaje a formou tzv. osídlovacího příspěvku (jež činil 2400 Kčs) se tyto výdaje snažil stát kompenzovat. Výše tohoto příspěvku se odvíjela od počtu členů v domácnosti a také od výše platu žadatele. Příjemce tohoto příspěvku však nesměl opustit místo během jednoho roku, jinak musel příspěvek vrátit. Pokud odchod nebyl jeho vlastním přičiněním, vrácení příspěvku bylo možno prominout.¹⁰²

III. 1. Zemědělské osídlování

Zemědělská půda byla obsazována národními správci již v prvních dnech od osvobození. Ze začátku tento proces probíhal neorganizovaně, ale záhy do něj začaly úřady zasahovat, aby se osídlila půda více úrodná i ta méně úrodná. Správné provedení zemědělského osídlení bylo důležité i z hlediska zajištění první poválečné sklizně, plynulého obhospodařování půdy a zásobování obyvatel.¹⁰³

Nicméně se vyskytly obavy, že se v zemědělství nebude dostávat pracovních sil, především po odsunu německého obyvatelstva. V této souvislosti se v českém pohraničí objevili obyvatelé náležející k maďarské národnosti pocházející z jižního Slovenska. Maďarské obyvatelstvo a jeho další setrvávání v obnovené republice bylo stejně nežádoucí jako v případě Němců. Zatímco Němci byli odsunuti na základě dohody v Postupimi ze srpna 1945 (o osudech německého obyvatelstva viz níže), tak na Maďary se tato dohoda nevztahovala. Právě kvůli nedostatku pracovních sil v českém pohraničí se maďarské obyvatelstvo vyzvalo k přesunu za prací do těchto oblastí. Ti však na to příliš nereagovali, neboť očekávali výsledky pařížské konference konané v roce 1946. Její kladný výsledek by umožnil jejich přesun do Maďarska, nicméně závěr konference toto neumožnil. Československá vláda tedy hledala řešení, co s tímto obyvatelstvem dál. V únoru 1946 se v Budapešti podařilo dojednat smlouvu o vzájemné výměně obyvatel (Maďaři ze Slovenska do Maďarska a Slováci

¹⁰¹ Čin, 17. 1. 1946, 3. 4. 1947.

¹⁰² Čin, 6. 4. 1947, Osídlování 10. 1. 1947.

¹⁰³ Volné slovo 8. 7. 1945. Kořátko, J.: Zemědělská osídlovací politika v pohraničí. Praha 1946. S. 20-1.

odtamtud zpět na Slovensko), ale plnění této dohody nepřineslo očekávaný výsledek. Přistoupilo se nakonec k organizovanému přesunu maďarského obyvatelstva do českého pohraničí, který proběhl během listopadu 1946 až února 1947. Šlo také o to, vysídlit Maďary z jihu Slovenska a jejich majetek znovu osídlit spolehlivými Slováky. Přesunuto bylo zhruba 45 000 osob, což představuje asi 11 000 rodin. Mnozí však odcházeli do českého pohraničí i dobrovolně, aby se tak vyhnuli násilí a šikaně, které se v té době dělo zcela běžně vůči nim na Slovensku. Pracovní povinnost měla původně trvat jeden rok, ale byla prodlužována. Po únoru 1948 se vztahy mezi Maďarskem a Československem vylepšily a Maďarům začalo být vraceno československé státní občanství, skončila pracovní povinnost a byl jim umožněn návrat na Slovensko, který v roce 1949 proběhl organizovaně. Nicméně někteří už zůstali v místě svého pracovního nasazení.

V lednu 1947 přijelo 100 maďarských rodin i na Šternbersko (asi kolem 500 osob). Byli zde očekáváni jako posila pro místní zemědělce, kteří si je také mezi sebou rozdělili. Maďaři přijeli z okresu Královský Chlumeč a cesta vlakem jim trvala tři dny. Ačkoli panovalo zimní počasí, jejich odějí bylo velice chatrné. S sebou si přivezli zásoby potravin i živou drůbež, také mnohé z vybavení domácnosti, kromě nábytku. Dle záznamu v uničovské kronice se v tomto městě mělo nacházet 20 Maďarů jako pomocné pracovní síly.¹⁰⁴

V rámci zemědělského osídlování se naskytla jedinečná příležitost provést pozemkovou reformu, která u nás proběhla ve třech fázích. Prvním předpokladem byla konfiskace zemědělského majetku Němců, Maďarů a zrádců dle dekretu č. 12/1945 Sb. ze dne 21. 6. 1945 a osídlení tohoto majetku dle dekretu č. 28/1945 Sb. ze dne 20. 7. 1945. Zemědělský majetek představovala půda, zemědělské objekty a jejich inventář a počítány k němu byly i některé podniky.¹⁰⁵ S takto konfiskovaným majetkem byl oprávněný nakládat Národní pozemkový fond (NPF) při ministerstvu zemědělství. Tento úřad měl své pobočky, jednu z nich v Olomouci, k níž přínáležel i okres Šternberk. Tato pobočka podávala zprávy o

¹⁰⁴ NA Praha: Ministerstvo zemědělství: inv. č. 201, kar. 374. SOkA Olomouc: Kronika města Uničova 1946-1965, s. 70. Osvobozený Našinec, 28. 1. 1947. Čapka, F. – Slezák, L. – Vaculík, J.: Nové osídlení..., c. d., s. 68-70. Molnár, I.: Kapitoly z poválečných dějin Maďarů vysídlených do Čech. Střední Evropa, 1991, roč. 7, č. 19, s. 74-90.

¹⁰⁵ Slezák, L.: Zemědělské osídlování..., c. d., s. 1. Čapka, F. – Slezák, L. – Vaculík, J.: Nové osídlení..., c. d., s. 34. Jech, K. – Kaplan, K.: Dekrety..., c. d. s. 276-82, 331-35.

stavu osídlení, stavu oceňování usedlostí, o vyúčtování s odcházejícími zemědělci, a to vždy v měsíčních intervalech.¹⁰⁶

Konfiskovaný majetek se rozděloval mezi české rolníky. Orné půdy bylo možné získat max. 8 ha a zemědělské max. 12 ha.¹⁰⁷ Snahou bylo vytvořit usedlosti střední velikosti, které by byly zcela soběstačné. Zanikly by tak trpasličí usedlosti. Takový postup řešil i problém s nedostatkem českých rolníků. Nebylo jich totiž tolik, aby obsadili každou usedlost v pohraničí. Vytvářením středních usedlostí se tak jejich počet zmenšil a nebylo zapotřebí tolika osídlenců. Důraz se kladl i na scelování pozemků, aby půda náležející k jedné usedlosti nebyla na několika místech, ale pokud možno vcelku.¹⁰⁸

Osídlování proběhlo rychleji a dříve na lépe situovaných okresech, k nimž patřil i Šternberk. Zájem o usedlosti zde byl značný. Směřovali sem rolníci z okresů Uherský Brod, Zlín a Kroměříž. V Uničově se usedlostí ujímali i rolníci z vesnic na okrese, vedle toho také z okresů Olomouc, Litovel, Přerov, Kroměříž. Z okresu Vsetín a Uherské Hradiště se jich usadilo jen málo.¹⁰⁹ Rolníci často osídlovali oblasti svými klimatickými podmínkami a kvalitou půdy podobné jejich dřívějším působištím.¹¹⁰ Při osídlování půdy se nesmělo zapomínat ani na rezervy pro přednostní uchazeče, ale ne vždy se to dodržovalo. V červnu 1946 se už v Uničově nenacházela jediná volná usedlost.¹¹¹

Národní pozemkový fond nebyl ovšem jediným úřadem, který se podílel na osídlování zemědělského majetku. Jako pomocné a poradní orgány zřizovalo ministerstvo zemědělství v jednotlivých okresech Osídlovací komise ministerstva zemědělství (OKMZ). Ve Šternberku stál v čele této komise ing. Otakar Veleba. K pracovní náplni komise patřilo zpracovávání výpisů z pozemkových knih, vypracování nových katastrálních map, komise podávala pravidelná hlášení o

¹⁰⁶ NA Praha: Národní pozemkový fond: inv. č. 13, kar. 8. ZA Opava, pob. Olomouc: Národní pozemkový fond Olomouc. Průcha, V. a kol.: Hospodářské a sociální dějiny..., c. d., s. 77.

¹⁰⁷ Čapka, F. – Slezák, L. – Vaculík, J.: Nové osídlení..., c. d., s. 39.

¹⁰⁸ SOKA Olomouc: ONV Šternberk: Sběrka oběžníků, inv. č. 602, kar. 903. Čapka, F. – Slezák, L. – Vaculík, J.: Nové osídlení..., c. d., s. 40. Kořátko, J.: Zemědělská osídlovací politika..., c. d., s. 6-7.

¹⁰⁹ Archiv Ministerstva zemědělství v Praze: Seznam přidělců kat. úz. Uničov. SOKA Olomouc: MNV Uničov: Zápisy ze chůzí RNV. Stráž lidu, 4. 11. 1947. Kořátko, J.: Zemědělská osídlovací politika..., c. d., s. 50 a mapa v příloze. Čapka, F. – Slezák, L. – Vaculík, J.: Nové osídlení..., c. d., s. 51.

¹¹⁰ Kořátko, J.: Zemědělská osídlovací politika..., c. d., s. 42. Slezák, L.: Zemědělské osídlování..., c. d., s. 17.

¹¹¹ SOKA Olomouc: Kronika města Uničova 1946-1965. S 31. ONV Šternberk, inv. č. 331, kar. 334.

stavu osídlení, o provádění revizí u zemědělců, také připravovala plány na přidělovitého majetku usedlostí. V průběhu roku 1947 se v hlášení objevují počty zemědělců, kteří vrátili dekret o vlastnictví, dále kolik nových osídlenců se usadilo a kolik usedlostí zůstalo volných a bylo by je možné využít pro další zájemce o osídlení.¹¹²

V obcích pak vznikaly Místní rolnické komise (MRK), volené z uchazečů o přiděl pŕdy. Sestávaly z 10 členů a k jejich úkolům patřilo řádně zajistit konfiskovaný zemědělský majetek a dle přijatých přihlášek o přiděl pŕdy sestavovaly tyto komise přidělové plány. Vypracované plány se pak předávaly okresním rolnickým komisím (ORK).¹¹³ Okresní rolnická komise sestávala taktéž z 10 členů, kteří byli navrhováni politickými stranami a Jednotným svazem českých zemědělců. Z Uničova působili u ORK ve Šternberku Antonín Stebnický, po jeho odvolání v roce 1946 se jejím členem stal František Pytela, kterého navrhla strana národně socialistická. Pytela měl na starosti záležitosti zemědělského osídlování nejen v Uničově, ale i v okolních obcích: Benkov, Medlov, Králová, Hlivice, Zadní Újezd a Dědinka. Byl sice odvolán hned v roce následujícím (1947), zůstal aspoň náhradníkem. Zemědělci v Uničově však Pytelu chtěli jako stálého člena, nejvíce tento požadavek podpořili volyňští Češi. V rámci schůzí ORK se řešily především žádosti jednotlivých zemědělců týkající se přidělu usedlostí, řešily se i prohřešky zemědělců, návrhy na odejmutí přidělu apod. ORK většinou konkrétní případy nechala prověřit v místě a dle dodané zprávy vydala rozhodnutí.¹¹⁴

Ne každý osídlenec byl schopný se starat o svěřenou usedlost. Odhalovat špatné hospodáře bylo úkolem revizí, které probíhaly od podzimu 1945. Revize prováděli zástupci rolnických komisí, úřadů místní správy a také příslušníci SNB. Účastnili se jich také zástupci vnitrozemských okresů. Provádění revizí sice vyvolávalo určitou nervozitu, ale zase se tak zvyšovaly naděje přednostních uchazečů, kteří mohli získat usedlost odebranou špatnému hospodáři. Proto se tyto revize v okrese Šternberk (v prosinci 1945) prováděly nejdříve v obcích, které připadaly v úvahu pro osídlení těmito uchazeči, zde nejvíce volyňskými Čechy.

¹¹² NA Praha: Národní pozemkový fond: inv. č. 16, kar. 16. Čapka, F. – Slezák, L. – Vaculík, J.: Nové osídlení..., c. d., s. 38.

¹¹³ SOKA Olomouc: ONV Šternberk: Sběrka oběžníků, inv. č. 602, kar. 906. Osvobozený Našinec, 20. 6. 1945.

¹¹⁴ SOKA Olomouc: ONV Šternberk: inv. č. 331, kar. 334.

Našly se však takové případy, kdy usedlost musel opustit i dobrý hospodář, když o tu jeho projevil zájem někdo jiný a bylo mu vyhověno. V tisku se objevovala kritika takových případů.¹¹⁵

Zemědělský majetek se osídlencům přiděloval do vlastnictví ze všech konfiskátů nejdříve. Už koncem září 1945 se na šternberském okrese evidovalo na 2000 přihlášek o přiděl půdy do vlastnictví. Zájem o půdu projevovaly i obce, které ji mohly užít pro veřejné účely. Rolnické komise měly pohlídat, aby si obce ponechávaly jen skutečně potřebné výměry.¹¹⁶ Dekrety o přidělu půdy do vlastnictví vydávalo ministerstvo zemědělství. Tyto se odevzdávaly zemědělcům ještě před volbami v roce 1946. V Uničově k tomu došlo v květnu a předávání dekretů bylo pojato jako velká národní slavnost. Účastníci mohli vidět průvody s alegorickými vozy, lidmi v krojích a jezdci na koních, mohli si vyslechnout i projevy, konkrétně zde promluvil ministerský rada ing. Hrnčář.¹¹⁷ V Uničově obhospodařovala usedlosti asi stovka přidělců. Některé pozemky zůstávaly i nadále v držení NPF, jiné získaly místní podniky a zimní rolnická škola (cukrovar, pila, hospodářské družstvo, později také Škodovy závody).¹¹⁸

Dekrety samy o sobě vlastnictví nezaručovaly. Bylo nutné majetek ještě odhadnout kvůli stanovení náhrady za něj. Ceny neměly být stanoveny příliš vysoko, aby nebyli poškozeni méně majetní zemědělci a splatnost přidělu byla až 15 let, přičemž bylo možné žádat odklad splátek či poskytnutí úvěru. Oceňování usedlostí probíhalo v roce 1947, ke konci tohoto roku se uváděl počet 1239 oceněných usedlostí v 29 obcích uničovského soudního okresu.¹¹⁹ Dekret o přidělu půdy mohl být držiteli odebrán v případě neplnění svých povinností a porušení podmínek, k nimž patřilo např. nepronajímání usedlosti či její zadlužení po stanovenou dobu.¹²⁰ Dekrety však mnohdy vraceli i samotní zemědělci. Mnozí to zdůvodňovali špatným stavem usedlosti, ale toto vysvětlení přijímaly úřady s nevolí, protože přece každý snad věděl, na čem hospodařil ještě před

¹¹⁵ NA Praha: Národní pozemkový fond: inv. č. 16, kar. 16. Volné slovo, 12. 9. 1945, 23. 9. 1945. Kořátko, J.: Zemědělská osídlovací politika..., c. d. s. 40. Čapka, F. – Slezák, L. – Vaculík, J.: Nové osídlení..., c. d., s. 53.

¹¹⁶ Volné slovo, 30. 9. 1945, Osvobozený Našinec, 22. 6. 1946.

¹¹⁷ NA Praha: Národní pozemkový fond: inv. č. 16, kar. 16. Volné slovo, 30. 9. 1945, 16. 5. 1946.

¹¹⁸ Archiv Ministerstva zemědělství ČR Praha: Seznam přidělců kat. úz. Uničov.

¹¹⁹ NA Praha: Národní pozemkový fond: inv. č. 13, kar. 8. Osídlování, 10. 12. 1946. Čapka, F. – Slezák, L. – Vaculík, J.: Nové osídlení..., c. d., s. 66.

¹²⁰ Stráž lidu, 1. 11. 1946.

přídělem.¹²¹ Nicméně dalšími důvody pro dobrovolné odevzdání dekretu byly často také zdravotní problémy hospodáře, které mu neumožňovaly dostatečně se věnovat práci. Usedlost se předávala zpět NPF a při tom se provádělo náležité vyúčtování.¹²² Návrh na odebrání dekretu mohl být vznesen i kvůli neplnění předepsaných dodávek ze strany hospodářů. V roce 1948 se na činnost zemědělců zaměřily i nově vzniklé akční výbory. Jejich zástupci se účastnili kontrol u zemědělců neplnících své povinnosti po boku zástupců z MNV, KSČ a vyživovacích komisí. I v Uničově zkontrolovali několik zemědělců, u nichž navrhovali odebrání dekretu a jejich vysídlení. Celkem se na okrese Šternberk našlo asi 50 takových „hříšníků“, často se jako důvod špatného hospodaření uváděl alkoholismus.¹²³

MAV NF v Uničově řešil případ místního zemědělce Františka Pytely, který působil dříve jako referent při zemědělské komisi MSK. Této funkce měl zneužívat ve svůj prospěch a navíc v této pozici údajně „verboval“ nové členy do strany národně socialistické. Pytela hospodařil na usedlosti, ke které také řádně obdržel dekret o vlastnictví. Na zemědělské hospodaření prý ale neměl kvalifikaci a na práci si najímal jiné lidi. Sám Pytela se tímto nařčením bránil, proti rozhodnutí podal stížnost, dostalo se mu i podpory od několika místních rolníků, kteří ho hodnotili jako dobrého hospodáře. Jak je zmíněno výše, Pytela podporovali uničovští zemědělci, kterého si chtěli udržet coby člena ORK. V roce 1948 se objevuje záznam, že jemu přidělenou usedlost opustil, ta byla následně přidělena jinému uchazeči.¹²⁴

III. 2. Nezemědělské osídlování

V pohraničí se nenacházely pouze zemědělské usedlosti, ale také mnohé živnosti, obchody, podniky, jejichž obsazení národními správci mělo zaručit chod hospodářství. Kvůli zajištění pracovních sil v podnicích a chodu veřejné správy bylo nutné také obstarat vhodné bytové podmínky, zaváděním národní správy na rodinné domky nebo přidělováním vhodných bytů. Na zmiňovaný majetek se

¹²¹ SOkA Olomouc: ONV Šternberk: Okresní pololetní sjezdy, inv. č. 290, kar. 244.

¹²² ZA Opava, pob. Olomouc: NPF Olomouc: sig. IX-70, kar. 48. SOkA Olomouc: ONV Šternberk: Sběrka oběžníků, inv. č. 602, kar. 906.

¹²³ ZA Opava, pob. Olomouc: NPF Olomouc: sig. IX-70, kar. 48. SOkA Olomouc: OAV NF Šternberk, inv. č. 69, sig. III/I, kar. 9. Stráž lidu 6. 8. 1948.

¹²⁴ Archiv Ministerstva zemědělství ČR Praha: Seznam přidělců kat. úz. Uničov. SOkA Olomouc: OAV NF Šternberk: inv. č. 69, sig. III/I, kar. 9, inv. č. 70, sig. III/2, kar. 10. ONV Šternberk: inv. č. 331, kar. 334.

zaváděla národní správa podle dekretu č. 5/1945 Sb., ale ke konfiskaci došlo až po vydání dekretu č. 108/1945 Sb. ze dne 25. 10. 1945.

Uchazeč o udělení národní správy živnosti či podniku musel předkládat různé dokumenty, z nichž nejdůležitějšími byly osvědčení o státní a národní spolehlivosti, trestní bezúhonnosti a o odborné kvalifikaci. Po přidělení národní správy složil nový správce slib o řádném hospodaření a jeho první povinností bylo sepsání podrobného inventáře. Zároveň také musel v určitých časových intervalech podávat přehledy o hospodaření na svěřeném majetku.¹²⁵ K odhalení špatných správců se konaly revize národních správ, probíhaly od počátku roku 1946. Na základě provedené kontroly mohl být špatný správce odvolán a nahrazen jiným, většinou z řad přednostních uchazečů. Nakonec tyto revize měly také k uspokojení jejich nároků přispět, podobně jako revize zemědělců. V určitých případech mohl být provoz podniku či živnosti dokonce zastaven.¹²⁶

Některé podniky či živnosti byly zrušeny kvůli jejich přebytku. Tyto případy se vyskytly i v okrese Šternberk a daly tak podnět ke kritice v tisku. Nejdříve mají zodpovědné úřady uvažovat před zavedením správy o potřebnosti živností než pak správce odvolávat. Ti jsou totiž nuceni stěhovat se jinam a obce se tak spíše vysídlují než osídlují.¹²⁷ Zájem o živnostenské osídlování Šternberska byl stejně jako v případě zemědělského značný. V září bylo odtud hlášeno k ZNV v Brně, že se zde nenachází volných živností, ale v případě uvolnění s nimi počítají pro přednostní uchazeče. V tomto se lišil šternberský okres od severněji položených moravských okresů, kde se nabízela k obsazení celá řada živností.¹²⁸

V Uničově se národní správy zaváděly taktéž krátce po osvobození. Již v létě 1945 lze napočítat více jak 100 živností pod národní správou a k tomu také provozy sloužící potřebám města a veřejnosti (elektrárna, plynárna, jatka, kino,...). Z živností lze jmenovat obchod s koloniálním zbožím, s konfekcí, elektronikou, papírnictví, dále řeznictví, pekařství, krejčovství, stolařství,

¹²⁵ SOkA Olomouc: ONV Šternberk: Národní správa živností a podniků Uničov 1945-48, inv. č. 311, kar. 308. Sbírnka oběžníků, inv. č. 602, kar. 905.

¹²⁶ SOkA Olomouc: ONV Šternberk: Sbírnka oběžníků, inv. č. 602, kar. 905. Stráž lidu, 18. 4. 1946, Čin, 16. 3. 1946. Čapka, F. – Slezák, L. – Vaculík, J.: Nové osídlení..., c. d., s. 127.

¹²⁷ Stráž lidu, 15. 1. 1947.

¹²⁸ MZA Brno: ZNV Brno: sig. VIII/R, kar. 2183.

malířství apod. Na počátku roku 1946 se uváděl počet 115 živností, které byly v tomto městě v provozu.¹²⁹

Národní správa byla pouze dočasné řešení a pro zdárný rozvoj hospodářství se počítalo s přidělem živností do vlastnictví. Tento proces ale neproběhl tak rychle jako u zemědělského majetku. Dekret č. 108/1945 Sb. sice pravidla přidělu do vlastnictví určil, nakonec vše proběhlo jinak.¹³⁰ V únoru 1947 byl schválen zákon o tzv. zkráceném přidělovém řízení. Ale ani potom se věci příliš neurychlily. Nejdříve se zpracovávaly tzv. rámcové plány pro přiděl. To bylo na přelomu let 1947/1948. Po zveřejnění těchto plánů mohli začít správci podávat přihlášky, pokud ovšem jim svěřená živnost byla uvedena v plánu. Správci k přihlášce přikládali požadované doklady.

Pro okres Šternberk byly rámcové plány vydány celkem dva, přičemž v rámci celého okresu se plánovalo přidělit více než 500 živností, ale do dubna roku 1949 jich bylo přiděleno necelých 200. Pro Uničov byly do jednoho rámcového plánu zahrnuty vesměs drobné živnosti: dva obchody se smíšeným zbožím, hostinec, instalatérství, stolařství, zámečnictví, prodejna mléka, dva obchody s oděvy, prodejna kol a elektroniky. Správci měli lhůtu na podání přihlášek k přidělu do 26. 1. 1948.¹³¹ V průběhu roku se u ONV Šternberk projednávalo přidělování živností uchazečům do vlastnictví. Většina žádostí byla vyřízena kladně, ale tento orgán neměl v celé záležitosti poslední slovo. A právě v roce 1948 se ukázalo, že vlastnictví živností není tak jisté. V důsledku změněných politických poměrů po únoru 1948 se vůle KSČ k přidělování živností do vlastnictví značně oslabila. Navíc byly vydány ve stejném roce nové znárodňovací zákony, díky nimž další podniky přešly do znárodněného sektoru. Mnozí správci byli ze svých funkcí odvoláni i díky činnosti akčních výborů. Celkově lze říci, že poúnorové události roku 1948 nedávaly soukromému podnikání příliš nadějí do budoucna.¹³²

¹²⁹ SOkA Olomouc: ONV Šternberk: Národní správa živností a podniků Uničov 1945-48, inv. č. 311, kar. 308. Volné slovo, 25. 1. 1946.

¹³⁰ Jech, K. – Kaplan, K.: Dekrety..., c. d., s. 848-60. Průcha, V. a kol.: Hospodářské a sociální dějiny..., c. d., s. 73-4.

¹³¹ ZA Opava, pob. Olomouc: KV KSČ: inv. č. 5, kar. 1. SOkA Olomouc: ONV Šternberk: Sbírka oběžníků, inv. č. 602, kar. 908. Osídlování, 25. 9. 1947, Stráž lidu, 31. 7. 1947, 10. 8. 1947, Osvobozený Našinec, 9. 1. a 10. 1. 1948. Čapka, F. – Slezák, L. – Vaculík, J.: Nové osídlení..., c. d., s. 105, 132-47.

¹³² SOkA Olomouc: ONV Šternberk: Zápisy z rady ONV, inv. č. 24 a 25. Čapka, F. – Slezák, L. – Vaculík, J.: Nové osídlení..., c. d., s. 147.

I v Uničově se pozornost MAV NF obrátila vůči některým správcům, největším případem zde byla zřejmě stolařská firma zřízená panem Josefem Kaldou. Objevily se zde určité nejasnosti ohledně jeho živnostenského oprávnění a také se dlouho řešilo, zda má podnik pod národní správou či nikoli. Jinak se jednalo o prosperující podnik. Při nástupu nově dosazeného správce do tohoto podniku došlo dokonce i k slovnímu incidentu, který pak vyšetřoval SNB. Případ byl nakonec uzavřen s tím, že jeden ze zaměstnanců se dopustil jistého výroku z neznalosti celé situace a nejde tedy o trestný čin. Případ Kaldovy firmy se řešil prakticky po celý rok 1948.¹³³

V Uničově se v poválečné době nenacházely pouze malé živnosti, ale i větší a významnější podniky a také zde vznikala nová družstva.

Svého druhu nejstarší a nejvýznamnější podnik v tomto městě byl bezesporu cukrovar, k němuž náležela i výroba lihu a droždí. Založen byl již v roce 1850, od roku 1880 pak fungoval jako rolnická akciová společnost. Základní surovinou pro zdejší výrobu byla řepa, kterou se místní zemědělci naučili pěstovat a pro kterou nacházeli odbyt právě ve zdejším cukrovaru. Do roku 1945 se na vedení podniku podíleli výhradně Němci, s osvobozením v roce 1945 přišla změna. Podnik obsadila Rudá armáda a prozatímním správcem se stal dr. T. Soušek. Snažil se zachránit zde uložené zásoby cukru pro potřeby obyvatel a také podnik udržet nadále v provozuschopném stavu. K cukrovaru patřila i elektrárna, která byla schopna zásobovat důležité objekty ve městě. Přestaly se užívat německé názvy tohoto podniku. V srpnu téhož roku převzala vedení podniku tříčlenná národní správa jmenovaná ministerstvem výživy. Působili v ní Karel Braun, Augustin Kvasnička a ing. Josef Kaisler. Posledně jmenovaný zemřel v následujícím roce a nahradil jej ing. Vojtěch Pavlíček (původně pracoval v lihovaru v Olomouci-Hodolanech). Podnik byl v roce 1948 znárodněn, národní správa odvolána a vedením pověřen F. Schwarz. Místo droždí se zde začala vyrábět torula. Dosavadní název Rolnická cukrovarní akciová společnost vystřídal nově Cukrovar a rafinerie cukru v Uničově, n. p. Od konce 50. let pak

¹³³ SOkA Olomouc: OAV NF Šternberk: inv. č. 75, sig. III/7, kar. 11.

náležel do n. p. Olomoucké cukrovary. Po roce 1989 se však budoucnost podniku jevila stále méně příznivě a v roce 2002 byl areál nabídnut k prodeji.¹³⁴

Uničovský pivovar se sladovnou dostal do národní správy Josef Kráčmar, ale již v roce 1947 je zde uváděn Josef Rudyš jako likvidační správce. Budovy pivovaru převzalo Hospodářské družstvo, které je využito pro své účely. Výroba piva zde navždy skončila.¹³⁵

Od roku 1910 fungovala v Uničově družstevní mlékárna, kterou po válce spravoval Štěpán Sláma. Spravoval i některé další mlékárny v okolí. Majetek uničovské mlékárny byl pak pronajat nově vzniklému Rolnickému mlékařskému družstvu založenému 11. 11. 1945. Při založení do něj vstoupilo na 243 členů. Družstvo vykupovalo od zemědělců mléko a výrobky z něj, vedle toho i drůbež, vejce, med a peří. V poválečném období ale poklesl objem vykoupeného mléka, neboť chyběly dojnice. Počátkem 50. let se činnost družstva uzavírá z důvodu znárodnění.¹³⁶

Krátce před založením mlékařského družstva vzniklo Hospodářské družstvo, stalo se tak 4. 11. 1945. Předsedou byl zvolen František Vepřek ze Šumvaldu. Na počátku vstoupilo do družstva 42 členů. Družstvo vykupovalo a prodávalo produkty svých členů, nakupovalo a prodávalo potřeby nutné k provozu hospodářství a ke zpracování surovin. Od roku 1950 sídlilo družstvo ve Šternberku a později bylo začleněno do Krajských výkupních podniků, n. p.¹³⁷

Dne 23. 10. 1946 bylo založeno také Strojní družstvo, které pro své členy nakupovalo a k užívání poskytovalo zemědělské stroje a nářadí. Na zakládající schůzi vstoupilo do družstva 21 členů. V roce 1950 přechází toto družstvo pod nově založené Jednotné zemědělské družstvo v Uničově.¹³⁸

Všechna tři výše uvedená družstva náležela do Svazu zemědělských družstev na Moravě, který sídlil v Brně a odkud také byly prováděny revizní kontroly v uvedených družstvech.¹³⁹

¹³⁴ ZA Opava, pob. Olomouc: KS Olomouc I: poř. č. 953, sig. Sp I 272, kar. 51. Stráž lidu, 30. 8, 9. 9. a 11. 10. 1945. Soušek, T.: Uničov..., c. d., s. 19. Zamazal, L. a kol.: Renesance..., c. d., s. 68, 77-9.

¹³⁵ ZA Opava, pob. Olomouc: KS Olomouc I: poř. č. 4737, sig. C I 32, kar. 283. Soušek, T.: Uničov..., c. d., s. 19. Zamazal, L. a kol.: Renesance..., c. d., s. 68.

¹³⁶ ZA Opava, pob. Olomouc: KS Olomouc I: poř. č. 5463, sig. Dr V 126, kar. 401, poř. č. 6213, sig. Dr XV 238, kar. 494. Volné slovo, 4. 11. 1945, Stráž lidu, 24. 1. 1946.

¹³⁷ ZA Opava, pob. Olomouc: KS Olomouc I: poř. č. 6181, sig. Dr XV 133, kar. 491.

¹³⁸ ZA Opava, pob. Olomouc: KS Olomouc I: poř. č. 6452, sig. Dr XVIII 31, kar. 508. Stráž lidu, 23. 11. 1946.

¹³⁹ ZA Opava, pob. Olomouc: KS Olomouc I (viz předchozí tři poznámky).

Již od počátku 19. století fungovala ve městě tiskárna a barvírna látek patřící rodině Jerzabků. Jejich výrobky měly na trhu úspěch, ale firma se později dostala do finančních potíží. Na konci války už prakticky nebyla v provozu. Na budovy tohoto podniku byla dosazena národní správa v osobě Ph. Mr. Vojtěcha Koupila, který zde zavedl výrobu léčiv. Stejný podnik provozoval již dříve v Prostějově, odkud se do Uničova přestěhoval. Po znárodnění přešel jeho podnik nejdříve do Spojených farmaceutických závodů (SPOFA), aby se nakonec stal součástí n. p. Farmakon v Olomouci. Výroba se poté zaměřila na veterinární léčiva. Po roce 1989 se podnik vrátil v restituci dědicům pana Koupila a výroba zde pokračovala dále pod značkou Univit.¹⁴⁰

Na výrobu prádla a pracovních oděvů se zaměřovala továrna Olschansky. Od konce května 1945 přejal národní správu Jaroslav Pavlík z Olomouce a bylo mu uloženo uvést podnik do provozu, v roce 1946 zde pracovalo asi 200 zaměstnanců. V roce 1948 byla továrna již součástí znárodněného průmyslu, od následujícího roku spadala pod n. p. PANAR, ovšem provoz byl záhy přestěhován jinam a objekt zpočátku posloužil jako ubytovací zařízení při nově budovaných Škodových závodech. Po určitých úpravách objektu v něm byl umístěn internát Střední průmyslové školy strojní.¹⁴¹

V Uničově sídlila také stavitelská firma bratří Vodičků. Součástí jejich podniku bylo stavitelství, pila, dvě cihelny, tesařství a lom. Na veškerý majetek se zavedla národní správa. Provoz cihelny v Dolní Sukolomi spravoval František Kovář, výroba zde však záhy zanikla. V uničovských provozech byli jako správci v roce 1945 výměrem ZNV v Brně jmenováni Václav Gregor, stavitel z Uničova a ing. C. Josef Žák, úředník v Uničově. Tento se neosvědčil, a proto jej ZNV v Brně na začátku léta 1946 odvolal. Provoz pily se oddělil od zbytku podniku a jeho správu vykonával Svatopluk Šitavanc ze Vsetína. Podnik pod národní správou nadále vyráběl a byl schopen zásobovat široké okolí. Opravily se stroje a do listopadu 1945 se jim podařilo vyrobit v cihelně na milion cihel a několik desítek tisíc střešních tašek. Tento materiál byl důležitý pro obnovu válkou poničených budov. Už v roce 1946 došlo k převodu provozu pily pod n. p. Českomoravské

¹⁴⁰ ZA Opava, pob. Olomouc: KS Olomouc I: poř. č. 1874, sig. A II 158, kar. 110. Soušek, T.: Uničov..., c. d., s. 19. Zamazal, L. a kol.: Renesance..., c. d., s. 68, 82-3.

¹⁴¹ ZA Opava, pob. Olomouc: KS Olomouc I: poř. č. 3832, sig. A X 88, kar. 199. Čin, 19. 7. 1946. Soušek, T.: Uničov..., c. d., s. 19-20. Zamazal, L. a kol.: Renesance..., c. d., s. 68.

pily a podnik se rozvíjel i v následujících letech.¹⁴² V Uničově provozoval cihelnu také Albert Siegel, správu zde pak vykonával Alois Peč. Tento podnik se však dlouho neudržel.¹⁴³

Bratři Vodičkové se angažovali také ve vedení stavebního a bytového družstva, které bylo založeno v roce 1919. Ve 30. letech se jeho finanční situace natolik zhoršila, že na družstvo musela být zavedena nucená správa, kterou před válkou vykonával dr. T. Soušek, za války pak dr. Egon Vodička. Od roku 1946 vykonával národní správu družstva R. Hošek, který se jí vzdal v roce 1949, v souvislosti s jeho odvoláním z funkce předsedy MNV.¹⁴⁴

V červenci 1947 vznikla Hospodářská záložna. Fungovala jako družstvo, které hodlalo poskytovat úvěry a přijímat vklady, při svém založení do něj vstoupilo 583 členů. Od roku 1948 se sloučila tato záložna se Spořitelnou v Uničově a nový název zněl Okresní spořitelna a záložna v Uničově. Její působnost platila pro celý soudní okres Uničov. V 50. letech pak dochází k dalším změnám, kdy se uničovský peněžní ústav stává pobočkou ústavu ve Šternberku.¹⁴⁵

Uničov a vlastně celý šternberský okres nepatřil k příliš industrializovaným regionům v Československu. Po roce 1948 se situace začala rychle měnit, v takto málo industrializovaných regionech byly budovány velké průmyslové podniky, zvláště strojírenské, neboť toto odvětví bylo vládnoucí stranou KSČ nejvíce podporováno. Tyto podniky si pochopitelně žádaly značný počet zaměstnanců.¹⁴⁶ I v Uničově došlo k výstavbě takového velkého podniku, byl zde postupně vybudován rozsáhlý komplex pobočky Škodových závodů v Plzni. Stavět se započalo v září 1948, dokonce kvůli tomu byly za patřičnou náhradu zemědělcům odebrány pozemky v obcích Brníčko a Dolní Sukolom. Budoucí zaměstnanci se jezdili školit do Plzně a s vlastní výrobou se v nově zbudovaných halách započalo v roce 1950. V roce 1953 se pak podnik osamostatnil pod názvem Uničovské strojírný, n. p. Uničov. Výstavba a uvedení do provozu přivedlo do města značné množství nových obyvatel, pro které bylo

¹⁴² ZA Opava, pob. Olomouc: KS Olomouc I: poř. č. 2277, sig. A III 73, kar. 129, poř. č., poř. č. 2449, sig. A III 203, kar. 136. Volné slovo, 15. 11. 1945, Stráž lidu, 14. 5. 1946. Soušek, T.: Uničov..., c. d., s. 20. Zamazal, L. a kol.: Renesance..., c. d., s. 68, 79-80.

¹⁴³ ZA Opava, pob. Olomouc: KS Olomouc I: poř. č. 3970, sig. A X 279, kar. 205.

¹⁴⁴ ZA Opava, pob. Olomouc: KS Olomouc I: poř. č. 5675, sig. Dr VII 68, kar. 428.

¹⁴⁵ ZA Opava, pob. Olomouc: KS Olomouc I: poř. č. 6683, sig. Dr XX 289, kar. 532, poř. č. 6373, sig. Dr XVII, kar. 503.

¹⁴⁶ Bieberle, J.: Nástin..., c. d., str. 14. Průcha, V. a kol.: Hospodářské a sociální dějiny..., c. d., s. 263-5, 467.

nutné stavět byty, zajišťovat služby, stavěly se nové školy a školky. Provoz tohoto podniku si vyžádal i vznik nových škol, v roce 1951 zahájilo provoz odborné učiliště a ve stejném roce pak Střední průmyslová škola strojní. Obě tyto školy vzdělávaly a po odborné stránce připravovaly budoucí zaměstnance především pro tento podnik. Počet obyvatel skutečně prudce narostl, na konci 40. let zde žije zhruba 3400 obyvatel, o deset let později už je to něco málo přes 7000.¹⁴⁷

III. 3. Rodinné domy a byty

Do pohraničí přicházeli dělníci a veřejní zaměstnanci (úředníci, učitelé), pro které se muselo zajistit vhodné bydlení. Mohli získat národní správu rodinného domu nebo se jim byl poskytnut vhodný byt. Za užívání těchto nemovitostí se platilo stanovené nájemné.¹⁴⁸

Při přidělování bytů a domků se mělo přihlížet k počtu členů domácnosti žadatele. Svobodným nebo v pohraničí pouze dočasně pracujícím lidem nebylo doporučováno tyto nemovitosti přidělovat vůbec a zajistit jim jiné ubytování.¹⁴⁹ Situace ohledně bytů v pohraničí se po válce nejevila rozhodně nijak příznivě. Nebyl jich totiž dostatek. To samozřejmě ovlivňovalo proces osídlování. V Uničově se s těmito problémy potýkali také, nedostatek bytů neumožňoval přistěhování nových obyvatel. Byty drželi v roce 1945 stále ještě Němci, apelovalo se na jejich vystěhování a přidělení bytů potřebným žadatelům, jako byli např. učitelé (viz kapitola Osvobození města a činnost Místní správní komise od července 1945 do voleb v květnu 1946, s. 16). Situace s byty se nezlepšila ani po odsunu Němců, i v roce 1947 trval nedostatek bytů, který bránil dokončit osídlení města. Zlepšení se očekávalo v souvislosti s nově založeným stavebním družstvem.¹⁵⁰

Konfiskaci nepodléhaly jen samotné nemovitosti, ale i veškerý inventář v nich, vyjma toho, co si Němci mohli vzít s sebou. Movitý majetek spadl pod správu Fondu národní obnovy, ale často s ním nakládaly obce dle své vlastní vůle

¹⁴⁷ ZA Opava, pob. Olomouc: NPF Olomouc: sig. IX-70, kar. 48. Stráž lidu, 20. 8. 1948. Soušek, T.: Uničov..., c. d., s. 16. Zamazal, L. a kol.: Renesance..., c. d., s. 68-9, 141. Langer, A.: Uničov, c. d., s. 87-8.

¹⁴⁸ SOKA Olomouc: ONV Šternberk: Sběrka oběžníků, inv. č. 602, kar. 904. Stráž lidu, 22. 10. 1947.

¹⁴⁹ SOKA Olomouc: ONV Šternberk: Sběrka oběžníků, inv. č. 602, kar. 904.

¹⁵⁰ Osídlování, 10. 12. 1946, Stráž lidu, 21. 11. 1947.

a potřeb.¹⁵¹ Tento majetek se nesměl přemísťovat ani samotnými osídlenci. Pokud došlo k přestěhování tohoto majetku na jiné místo bez povolení úřadů, jednalo se o protiprávní čin. K odvozu movitých věcí mohl být vydán souhlas za určitých podmínek a platila se za něj úhrada.¹⁵² Movitý majetek byl nakonec přidělován osídlencům za úhradu do vlastnictví, k tomuto účelu mohl být využit osídlovací příspěvek (viz výše), tak se vlastně vracely finance zpět do státní pokladny. Mezi tento majetek se nepočítalo jen vybavení domácností, ale i motorová vozidla a jiné vybavení, např. zdravotnické.¹⁵³

Rodinné domky se také přidělovaly do vlastnictví dle výše zmiňovaného zákona z února 1947. Přípravy započaly v roce 1948 a celý proces se protáhl do roku následujícího. Přihlášku na přiděl rodinného domu si mohli podávat dosavadní národní správci. Pokud vlastnili někde ještě jinou nemovitost, po přidělení domku do vlastnictví ji měli dát k dispozici Fondu národní obnovy. Při přidělování rodinných domků se upřednostnili ženatí uchazeči a také ti, kteří v místě pracovali.¹⁵⁴

Na soudním okrese Uničov započaly přípravy na přidělování domků už v lednu 1948. Cena za tyto přiděly se určovala z výše nájemného za určité období. Oceňování domků proběhlo na Šternbersku v květnu 1948 a prý vedlo ke spokojenosti žadatelů (dle komunistického tisku). Částku určenou za dům bylo možno splácet, skrze Fond národní obnovy se přidělci mohl poskytnout i úvěr. Nicméně po přidělu domku nemohl jeho nový majitel po dobu 10 let s ním volně nakládat.¹⁵⁵ Samotné přidělování domků do vlastnictví na okrese Šternberk začalo až na jaře roku 1949.¹⁵⁶

¹⁵¹ SOKA Olomouc: ONV Šternberk: Sběrka oběžníků, inv. č. 602, kar. 905, 907. Osídlování, 10. 1. 1947.

¹⁵² SOKA Olomouc: ONV Šternberk: Sběrka oběžníků, inv. č. 602, kar. 907.

¹⁵³ Osídlování, 10. 1. 1947. Čapka, F. – Slezák, L. – Vaculík, J.: Nové osídlení..., c. d., s. 105-6.

¹⁵⁴ Osvobozený Našinec, 17. 4. 1947, 18. 5. 1947. Čapka, F. – Slezák, L. – Vaculík, J.: Nové osídlení..., c. d., s. 150-1.

¹⁵⁵ SOKA Olomouc: ONV Šternberk: Sběrka oběžníků, inv. č. 602, kar. 909. Stráž lidu, 29. 5. 1947, 30. 5. 1947, 22. 10. 1947, 21. 8. 1948.

¹⁵⁶ ZA Opava, pob. Olomouc: KV KSC: inv. č. 5, kar. 1.

IV. Usídlování volyňských Čechů v Uničově

Po skončení 2. světové války se do republiky začali vracet mnozí čeští krajané žijící v zahraničí. Jejich návratem se republice dostalo dalších pracovních sil a zároveň pomáhali osídlovat pohraniční oblasti, vyliďněné odsunem Němců.¹⁵⁷ Reemigranti se vraceli z mnoha koutů Evropy, přicházeli z Jugoslávie, Rumunska, Polska (zde žili Češi už od 17. století), také z Rakouska (převážně z Vídně, hlavně řemeslníci a živnostníci).¹⁵⁸ Nejpočetnější skupinu reemigrantů představovali volyňští Češi ze SSSR, kteří napomohli zvláště při zemědělském osídlování.¹⁵⁹

Češi odcházeli do tehdy ještě carského Ruska především z hospodářských důvodů v 60. a 70. letech 19. století. Usazovali se v oblasti západní Ukrajiny ve Volyňské gubernii, odtud se vzalo jejich označení „volyňští“. Jejich počet se postupně přiblížil ke 30 000 (přelom 19. a 20. století). Na Volyni žili ve zhruba 30 vesnicích. Ukázali se jako dobří zemědělci, způsoby jejich hospodaření přinášely větší výnosy v porovnání s domácím obyvatelstvem. Proto také jejich usedlosti bývaly výstavnější a lépe vybaveny. Zaměřili se na pěstování chmele a cukrové řepy, což později vedlo k zakládání vlastních pivovarů a cukrovarů, případně vznikaly další zpracovatelské závody. Volyňští Češi se neživilí pouze jako zemědělci, našli se mezi nimi i zruční řemeslníci a obchodníci.

Slibný vývoj českého osídlení na Volyni přerušila 1. světová válka. Češi se zapojili do bojů na frontě, vytvářeli své jednotky. Po skončení války a vzniku Československa se začaly stále více objevovat z jejich strany návrhy na návrat do původní vlasti. Bohužel však nemohly být akceptovány, neboť ekonomické i sociální podmínky v Československu návrat neumožňovaly. Po roce 1918 došlo k obnovení Polska, a to s sebou přineslo dělbu Volyně mezi dva státy, větší část připadla právě Polsku a zbytek k SSSR. Životní podmínky v obou státech se pochopitelně lišily, už jen z podstaty vládnoucích režimů. V sovětské části se zemědělci nevyhnuli procesu kolektivizace.¹⁶⁰ Opětovné sjednocení Volyně přinesl rok 1939 v souvislosti s napadením ze strany SSSR na počátku 2. světové

¹⁵⁷ Slezák, L.: Zemědělské osídlování..., c. d., s. 21.

¹⁵⁸ Osvozený Našinec, 13. 7. 1946. Slezák, L.: Zemědělské osídlování..., c. d., s. 27. Spurný, F.: Reemigrace na severní Moravě a sjezd reemigrantů v Šumperku v roce 1949. Český lid, 1983, roč. 70, č. 2, s. 86.

¹⁵⁹ Slezák, L.: Zemědělské osídlování..., c. d., s. 22.

¹⁶⁰ Vaculík, J.: Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v letech 1945-1948. Brno, UJEP 1984. S. 13-50.

války. V této válce se později proti nacistickému nepříteli postavili i volyňští Češi. Jejich boj zesílil zvláště po vypálení vesnice Český Malín nacisty dne 13. 7. 1943. Odtud také pocházela řada českých vojáků. Na památku této vesnice byla po válce, už v Československu, přejmenována obec Frankštát na Šumpersku jako Nový Malín. Stalo se tak při příležitosti 4. výročí tragédie, tedy 13. 7. 1947. Zároveň zde byl slavnostně odhalen pomník obětem a při něm uložena urna s prstí z Českého Malína, kterou bohužel krátce nato neznámý pachatel zcizil, prst vysypal a urnu odhodil do místního potoka.¹⁶¹

Volyňští vojáci vstupovali do 1. československého armádního sboru pod vedením generála Ludvíka Svobody. Spolu s ním se probojovali přes dukelský průsmyk a dostali se až do Prahy. Mnoho z nich se konce války bohužel nedočkal. Během války znovu ožila myšlenka návratu do staré vlasti, která byla mnohokrát vyjádřena v různých peticích, jež se dostávaly až k rukám představitelů československého exilu, zvláště prezidentu Benešovi.¹⁶²

Vojáci z řad volyňských Čechů po skončení války již zůstali v Československu a byli odhodláni se zde usadit. Jejich demobilizace proběhla do konce zimy roku 1946, centrem se stalo město Žatec. Oblast kolem tohoto města měla být dle představ volyňských Čechů osídlena pouze jimi, protože byla nejvíce podobná krajině na Volyni. Tyto záměry se ukázaly jako naprosto nereálné, neboť se zde s velkým zájmem usazovali také osídlenci z vnitrozemí. Z toho důvodu se volyňští Češi začali usazovat i na jiných okresech, kde se přikazovalo ponechávat určité rezervy pro účely jejich usídlení, patřili totiž k osídlencům s přednostním právem.¹⁶³

Nejvíce práce odvedly při osídlování volyňských Čechů na jednotlivých okresech Osídlovací komise ministerstva zemědělství (OKMZ), při nichž působili styční důstojníci. Na okrese Šternberk tak v zájmu volyňských Čechů vystupoval ppor. Václav Baloun, který v civilu pracoval jako učitel v Hlinsku (jedna z obcí na

¹⁶¹ Věrná stráž, 22. 11. 1946. Vaculík, J.: K některým otázkám reemigrace, osídlování a asimilace volyňských Čechů na Moravě a ve Slezsku v letech 1945-1952. Sborník prací Pedagogické fakulty UJEP v Brně, 1977, č. 8, s. 15-7.

¹⁶² Vaculík, J.: Dějiny volyňských Čechů III. (1945-1948). Brno 2001. S. 34-40. Podrobněji k návrhům na návrat viz Dufek, V.: Návrat volyňských Čechů do vlasti v archívních materiálech. Praha, 1997. S. 7-21.

¹⁶³ Slezák, L.: Zemědělské osídlování..., c. d., s. 22. Vaculík, J.: Reemigrace a usídlování..., c. d., s. 51.

Volyni). Účastnil se také schůzí ORK ve Šternberku.¹⁶⁴ Ne vždy se dostalo volyňským Čechům vhodných usedlostí, často nebyly žádné volné usedlosti k dispozici. Určité zlepšení mohly přinést prováděné revize národních správců, což ovšem mezi nimi vyvolávalo neklid a nervozitu. Nicméně výsledky revizí nepřinášely pro volyňské Čechy uspokojivé výsledky.¹⁶⁵

Pro lepší průběh reemigrace a lepší hájení zájmů nejen volyňských Čechů, ale i ostatních reemigrantů, vznikl v Praze Československý ústav zahraniční (ČÚZ). Ve Šternberku vznikla jeho pobočka v listopadu 1947, v jejím čele stál František Růžička, reemigrant z Rakouska.¹⁶⁶ Součástí ČÚZ byla i zájmová organizace volyňských Čechů sídlící v Žatci a nesoucí název Svaz Čechů z Volyně. Vznikl v únoru 1946 a jeho předsedou se stal Vladimír Mesner. K hlavním úkolům tohoto svazu patřilo hájit zájmy svých členů, poskytovat podporu nemajetným a potřebným, jednat o záležitostech volyňských Čechů s příslušnými úřady. Věnoval se též kulturní a osvětové činnosti. Od 28. 10. 1946 vycházel týdeník *Věrná stráž*, jehož redaktorem byl Jaroslav Chudoba a administrátorem Jindřich Dušek. Čtenářům poskytoval informace o průběhu reemigrace, poukazoval na nedostatky a problémy s tím spojené. Také se zde otiskovaly články převzaté z jiných novin a týkající se volyňských Čechů, vedle toho zákony a předpisy vztahující se k osídlování a přidělování majetku do vlastnictví (týdeník v tomto směru plnil podobnou funkci jako věstník Osídlovacího úřadu vydávaný pod názvem *Osídlování*). Ve *Věrné stráži* se otiskovala i literární díla (básně, povídky) takto nadaných volyňských Čechů.¹⁶⁷

Postupně vznikaly odbočky Svazu Čechů z Volyně. Pro okres Šternberk byla odbočka založena na schůzi konané dne 12. 10. 1947 v Národním domě v Uničově. Účastnilo se jí 88 osob. Do čela odbočky byl zvolen Vladimír Ráže z Babic, ve vedení působili i dva volyňští Češi z Uničova. Odbočka registrovala celkem 103 členů, zhruba 200 volyňských Čechů žijících v tomto regionu se ale

¹⁶⁴ NA Praha: Svaz Čechů z Volyně, Žatec: inv. č. 105, kar. 73, inv. č. 109, kar. 74. SOKA Olomouc: ONV Šternberk: inv. č. 331, kar. 334. Slezák, L.: *Zemědělské osídlování...*, c. d., s. 22. Šimek, V.: *Volyňáci*. Sokolov 1995. S. 142. Vaculík, J.: *Reemigrace a usídlování...*, c. d., s. 58, 64, 194.

¹⁶⁵ *Stráž lidu*, 10. 6. 1947, *Osvobozený Našinec*, 17. 2. 1948. Vaculík, J.: *Reemigrace a usídlování...*, c. d., s. 62.

¹⁶⁶ NA Praha: Svaz Čechů z Volyně, Žatec: inv. č. 275, kar. 97. Spurný, F.: *Reemigrace...*, c. d., s. 87.

¹⁶⁷ NA Praha: Svaz Čechů z Volyně, Žatec: inv. č. 275, kar. 97. *Věrná stráž*, 28. 10. 1946. Vaculík, J.: *Reemigrace a usídlování...*, c. d., s. 69.

členy nestalo. Odbočka sice sídlila oficiálně ve Šternberku, ovšem její tajemník Josef Albrecht, učitel, žil u svého zetě v Medlově, takže v případě potřeby se volyňští obraceli tam.¹⁶⁸ Odbočka ve Šternberku začala naplno fungovat od 1. 1. 1948. Z korespondence mezi ní a ústředím svazu v Žatci vyplývá, že představovala pro své členy také poradenské místo, kde se jim dostalo rady, jak podávat různé žádosti a přihlášky, jaký a na co mají nárok, jejím prostřednictvím se vyřizovaly chybějící doklady.¹⁶⁹ Díky činnosti této odbočky byl v roce 1950 postaven v Uničově památník padlým volyňským vojákům.¹⁷⁰

Volyňští Češi se snažili mít své zastoupení u okresních rolnických komisí a také v národních výborech obcí, kde žilo více jak pět volyňských Čechů. Po únoru 1948 jejich zástupce najdeme i v akčních výborech.¹⁷¹ Svaz Čechů z Volyně se k únorovým událostem roku 1948 postavil kladně, ve svém prohlášení se postavil za uplatňování státních zásad, očištění veřejného života, prosazení odsunu zbytku německé menšiny z pohraničí. Tento krok byl učiněn dost možná z prozíravosti a opatrnosti. Založili svůj akční výbor, který vznikl 26. 2. 1948. Měl posloužit k očištění jejich vlastních řad a následně bylo vyloučeno ze svých funkcí ve svazu devět lidí. Svaz také vyzval k zakládání akčních výborů v odbočkách. Ve šternberské odbočce vznikl akční výbor 1. 4. 1948 a předsedou se stal již zmiňovaný Josef Albrecht.¹⁷²

Na severní Moravě se usazovali volyňští Češi především na Šumpersku, Zábřežsku a Šternbersku. Původní představa o osídlení volyňských Čechů na Šternbersku počítala s přidělením asi 300 usedlostí, ministerstvo zemědělství určilo ale počet 243 usedlostí. Ani to však nemohlo být splněno, neboť tento okres svými podmínkami lákal mnohé osídlence z vnitrozemí. Nakonec se do září 1945 usadilo na tomto okrese 195 demobilizovaných vojáků. Zemědělci z řad těchto vojáků se usídlovali hlavně na vesnicích v okolí Uničova, ale přiděly se jim dostaly i v samotném městě. Ke konci roku 1945 se zde nacházelo 10 vojáků převážně z volyňské obce Ulbárov. V listopadu téhož roku proběhla mezi nimi a zástupci MSK a OKMZ schůze. Volyňské vojáky na ní zastupoval šrtm.

¹⁶⁸ NA Praha: Svaz Čechů z Volyně, Žatec: inv. č. 274, kar. 97. Věrná stráž, 16. 1. 1948. Šimek, V.: Volyňáci, c. d., s. 95.

¹⁶⁹ NA Praha: Svaz Čechů z Volyně, Žatec: inv. č. 278, kar. 98. Věrná stráž, 16. 1. 1948.

¹⁷⁰ Vaculík, J.: K některým otázkám..., c. d., s. 22.

¹⁷¹ NA Praha: Svaz Čechů z Volyně, Žatec: inv. č. 274, kar. 97.

¹⁷² NA Praha: Svaz Čechů z Volyně, Žatec: inv. č. 274, kar. 97. SOkA Olomouc: OAV NF Šternberk: inv. č. 23, sig. II/1, kar. 4. Věrná stráž, 27. 2. a 15. 3. 1948. Olič, J.: Volyňský dalekohled. Olomouc, Votobia 2006. S. 188.

Vondráček. Přednesl zde žádost svých krajanů na osídlení 10 konkrétních usedlostí. Z toho se jim vyhovělo v osmi případech, poslední dvě usedlosti byly nabídnuty v jiném místě, než se požadovalo. Původní hospodáři dostali náhradní usedlosti, ale tři z nich takto odškodnění nebyli. Na jaře 1946 se v Uničově uvádí již 13 usídlených volyňských Čechů - vojáků, kteří většinou hospodařili na přidělených usedlostech s půdou o rozloze 10-25 ha. Těch bylo 10, zbývající tři dostali k užívání rodinné domky.¹⁷³

Demobilizovaní vojáci v letech 1945 a 1946 hospodařili na přidělených usedlostech sami, rodiny žily stále na Volyni. V rámci pracovního nasazení jim často s prací vypomáhali Němci, ale po jejich odsunu zůstali hospodáři na vše sami. Život v novém prostředí bez blízkosti svých rodin se projevoval i na jejich psychickém stavu. Někteří svou situaci natolik nezvládli, že si sáhli na život. Těchto případů se vyskytlo asi devět. Kvůli dlouhému odloučení rodin docházelo k rozpadům manželství. Mnohé ženy přijížděly z Volyně k manželům, kteří o ně už zájem neměli, našli si během doby jinou partnerku. K tomu si ve Věrné stráži povzdechl jeden advokát z Žatce, který řešil již mnoho těchto případů: „To na Volyni nikdy nebylo.“¹⁷⁴

Rodiny volyňských vojáků a ostatní volyňští Češi zatím stále dleli v Sovětském svazu, konkrétně tedy na území Ukrajiny. Situace po válce zde nebyla nijak dobrá a bezpečná.¹⁷⁵ O jejich přesídlení do Československa se začalo vyjednávat hned v roce 1945. Jednání začalo z podnětu československé strany. Sovětské stanovisko bylo zpočátku zamítavé, protože pracovitě ruce volyňských Čechů by přišly v poválečném čase vhod i tomuto státu. Nakonec zaujala sovětská strana k celé záležitosti kladný postoj a výsledkem všech jednání byla smlouva uzavřená 10. 7. 1946, kterou podepsal prof. dr. Jiří Horák, československý velvyslanec v SSSR, a Solomon A. Lozovskij, náměstek sovětského ministra zahraničních věcí. Na základě této smlouvy mohli zcela dobrovolně přesídlit obyvatelé SSSR hlásící se k české nebo slovenské národnosti do Československa a odtud pak obyvatelé ruské, ukrajinské či běloruské národnosti do SSSR.

¹⁷³ NA Praha: Svaz Čechů z Volyně, Žatec: inv. č. 109, kar. 74. SOkA Olomouc: ONV Šternberk: inv. č. 346, kar. 351. Šimek, V.: Volyňáci, c. d., s. 52.

¹⁷⁴ Věrná stráž, 12. 12. 1946, 9. 4. 1948. Vaculík, J.: Reemigrace a usídlování..., c. d., s. 65.

¹⁷⁵ Vaculík, J.: Dějiny..., c. d., s. 42.

K přípravě přesídlení byl na Volyň vyslán ministerský rada Václav Šatava jako hlavní plnomocník za Československo, kterému pomáhali ještě tzv. rajónní plnomocníci. Ti přijímali do 15. 12. 1946 přihlášky volyňských Čechů k reemigraci a připravovali vše potřebné k provedení transportů do Československa. Výše uvedená smlouva přiznávala reemigrantům náhrady za zanechaný nemovitý majetek a finanční hotovosti, s sebou si však mohli vyvézt oděvy, obuv, potraviny, nástroje a nářadí potřebné k práci v zemědělství či výkonu povolání (řemeslníci, lékaři, umělci,...). Zemědělci si přiváželi i domácí zvířata. Zvláštností smlouvy bylo, že se zde zakotvilo osídlení volyňských Čechů v oblasti západních Čech, nicméně už v době podpisu smlouvy už muselo být zcela jasné, že tento bod nebude splněn.¹⁷⁶

Transporty vyjížděly ze SSSR od ledna do dubna 1947. Celkem tak přesídlilo 33 077 lidí, tedy asi 10 275 rodin.¹⁷⁷ Vlakové soupravy projížděly na našem území stanicemi Biel, Košice, Žilina, Hranice, Česká Třebová, Praha a poslední byl Žatec. Zpočátku se všichni dopravovali do shromažďovacích středisek a odtud pak na místo svého nového domova. Po nějaké době se od toho upustilo a do středisek už mířili jen ti, co zatím nebyli usídlení. Volyňští Češi, kteří již místo svého osídlení měli, jeli už rovnou tam, k třídění docházelo ve stanici v Hranicích na Moravě.¹⁷⁸ Shromažďovací středisko pro Moravu a Slezsko bylo zřízeno v Šumperku, v objektu Velkonákupního společenstva družstev v Praze, který se nacházel v blízkosti nádraží. Koncem května 1947 přijel do tohoto střediska na návštěvu generál Ludvík Svoboda, v té době ministr národní obrany, pohovořil se zde umístěnými volyňskými Čechy a vyslechl si jejich přání. Střediskem procházeli později reemigranti i z jiných zemí, kteří se pak taktéž usazovali na Moravě. Činnost střediska byla ukončena v červnu 1949.¹⁷⁹ Na Šternbersku se neusídlovali volyňští Češi pouze ze šumperského střediska, ale přijížděli sem i ze středisek v Čechách (Podbořany, Dolní Jiřetín), spíše se jednalo o výjimky.¹⁸⁰

¹⁷⁶ NA Praha: Osídlovací komise ÚV KSČ: arch. j. 372/1. Osvobozený Našinec, 8. 11. 1946. Věrná stráž, 31. 1. 1947. Vaculík, J.: Dějiny..., c. d., s. 40-48.

¹⁷⁷ Vaculík, J.: Reemigrace a usídlování..., c. d., s. 87, 94, 96.

¹⁷⁸ Věrná stráž, 31. 1. 1947. Šimek, V.: Volyňáci, c. d., s. 43. Vaculík, J.: Reemigrace a usídlování..., c. d., s. 94.

¹⁷⁹ Osvobozený Našinec, 4. 6. 1947. Spurný, F.: Reemigrace..., c. d., s. 86, 90. Vaculík, J.: Reemigrace volyňských Čechů na severní Moravu a jejich osídlování v letech 1945-1947. Severní Morava, 1978, sv. 35, s. 18.

¹⁸⁰ NA Praha: Ministerstvo práce a sociální péče – repatriace: kar. 693.

Transporty na okres Šternberk přijížděly od února do dubna 1947, celkem jich bylo 21, některé pak pokračovaly dále do Uničova. Do tohoto města přijížděly v období března a počátkem dubna, celkem 6. Reemigranti nemuseli být určeni jen k osídlení samotného Uničova, ale odjížděli odtud osídlovat okolní vesnice.¹⁸¹

V roce 1947 se už hůře hledaly usedlosti, které by vyhovovaly představám volyňských Čechů. Bylo to dáno jednak nutností zajistit obdělání této půdy kvůli výživě národa a také poskytnutí náhrad pro ty osídlence, kteří museli opustit svá dosavadní hospodářství kvůli zřizování vojenských výcvikových prostorů. Na severní Moravě se z těchto důvodů museli vystěhovat osídlenci z okresu Moravský Beroun, nové usedlosti se pro ně hledaly i na šternberském okrese. K této záležitosti se však zdejší ORK vyjádřila v tom smyslu, že mají problém osídlit volyňské Čechy, volných usedlostí se prostě nedostává. Později vyšlo nařízení, aby se uvolněné usedlosti přidělovaly jen volyňským Čechům a tito mají být řádně zpraveni o stavu a vybavení těchto usedlostí.¹⁸² Problémy s osídlováním řešili volyňští Češi na svých schůzích. Na nich vyjadřovali svou nespokojenost s osídlováním a přístupem úřadů k nim. Nelíbily se jim ani výsledky revizí národních správců, jejichž výsledky neumožňovaly uvolnit potřebný počet usedlostí. Reemigranti se sešli v květnu 1947 ve Šternberku, ve stejném roce v prosinci v Uničově. Zde se konala konference, jíž se zúčastnilo asi 120 lidí. Za volyňské Čechy promluvil jejich styčný důstojník V. Baloun a za další reemigranty F. Růžička. Podobné schůze se konaly i v roce 1948.¹⁸³

Šternbersko osídlovali volyňští Češi z obcí Hlinsk (jedna z nejstarších na Volyni, také centrum kultury), Ulbárov, Kněhýnky a Ozerany, případně i z jiných. V Uničově se usadili reemigranti zvláště z Ulbárova, pak také z Hlinska. V roce 1947 obhospodařovalo usedlosti 13 volyňských zemědělců s rodinami.¹⁸⁴ Ne všechny rodiny se podařilo osídlit na okrese Šternberk. Zpočátku jich bylo asi 164 (červen 1947), pak se počet snížil. V prosinci 1947 bylo hlášeno na 112 neusídlených rodin, z nichž většina musela hledat domovy na západě Čech. V květnu 1948 už zde bylo neusídleno pouze 61 rodin, z tohoto počtu jich část úřady

¹⁸¹ Šimek, V.: Volyňáci, c. d., s. 43-46. Vaculík, J.: Reemigrace a usídlování..., c. d., s. 196-198.

¹⁸² NA Praha: Ministerstvo zemědělství: inv. č. 201, kar. 374. SOKA Olomouc: ONV Šternberk: inv. č. 331, kar. 334, Sběrka oběžníků, inv. č. 602, kar. 907.

¹⁸³ Čin, 22. 5., 8. 6. a 21. 12. 1947, Osvobozený Našinec, 17. 2. 1948, Volné slovo, 13. 5. 1947.

¹⁸⁴ Archiv Ministerstva zemědělství ČR Praha: Seznam přídělčů kat. úz. Uničov. Věrná stráž, 31. 5. 1947. Šimek, V.: Volyňáci, c. d., s. 52, 160.

poslaly na jiné okresy v severních a východních Čechách. V Uničově evidovali v červnu 1947 12 neusídlených rodin. Část z nich chtěla osídlit pouze usedlosti na okrese Mikulov, o některých chyběly záznamy a zbytek zatím nepodal žádnou přihlášku k osídlení.¹⁸⁵ V důsledku usídlování volyňských Čechů se zřizovaly nové obce pravoslavné církve. Jedna z nich vznikla i v Uničově v roce 1948 s působností pro celý soudní okres. Místo faráře tu tehdy zastával Vladimír Kačer pocházející z Ulbárova.¹⁸⁶

Volyňští Češi na Uničovsku nezapomínají, odkud se jejich rodiny vraceli po roce 1945. Svaz Čechů z Volyně sice zanikl koncem 50. let a v období totality nevyvíjeli žádnou spolkovou činnost, nicméně ke konci 80. let se situace pomalu začala měnit. 9. 5. 1987 se v Uničově konalo setkání rodáků z Hlinska na Volyni, kdy uctili památku padlých a posléze se zde účastníci prezentovali se svými vzpomínkami a literární tvorbou (poezie). Z tohoto setkání vzešel útlý sborník obsahující jak tyto příspěvky, tak i fotografie z akce.¹⁸⁷ V roce 1990 pak vzniklo Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel. Snaží se udržovat tradici a paměť volyňských Čechů, uctívají památku padlých vojáků a obětí války. Vydávají publikace týkající se jejich historie, vzpomínek, také svůj zpravodaj. V rámci tohoto sdružení funguje i region Uničov, který má zhruba 30 členů, ale není to skutečný počet volyňských Čechů žijících v tomto regionu. V Uničově se konají jejich pravidelná setkání, také se účastní pietních aktů u pomníku v Novém Malíně na Šumpersku. V roce 2008 se konala v Uničově výstava fotografií z rodinných alb, kterou připravil pamětník Antonín Holec. Sám se historii volyňských Čechů intenzivně věnuje. Na dřívějších setkáních se promítaly i videonahrávky s rozhovory s pamětníky. Tradice volyňských Čechů v Uničově a okolí stále žije, i když spíše mezi příslušníky starší generace, ta mladší se už k odkazu svých předků z Volyně tolik nehlásí.¹⁸⁸

¹⁸⁵ NA Praha: Svaz Čechů z Volyně, Žatec: inv. č. 111, kar. 75. Věrná stráž, 5. 12. 1947. Vaculík, J.: Reemigrace a usídlování..., c. d., s. 110, 208.

¹⁸⁶ Věrná stráž, 30. 7. 1948. Šimek, V.: Volyňáci, c. d., s. 95.

¹⁸⁷ První setkání rodáků z Hlinska na Volyni, SSSR. Uničov 1988. 32 s.

¹⁸⁸ Juráň, M.: Setkání volyňských Čechů doprovodila výstava historických fotografií. Uničovský zpravodaj, 2008, roč. 15, č. 8, s. 1. Internetové stránky sdružení: www.scvp.wu.cz (celorepublikové), www.scvp.cz (region Uničov), prohlíženo dne 2. 5. 2011.

V. Odsun Němců z Uničova

Otázka dalších osudů obyvatel německé národnosti v Československu patřila k častému tématu rozhovorů a úvah našich politiků již během exilu v průběhu 2. světové války. Vliv na formování těchto myšlenek měly zprávy přicházející z okupované vlasti, tyto zprávy pocházely z prostředí domácího odboje. Výraznou osobnost československé exilové politiky v této době představoval bezesporu Edvard Beneš. Jeho názor na německou otázku se v průběhu války postupně vyvíjel. Zpočátku chtěl problém řešit v rámci domácí politiky, kdy v úvahu připadalo odtržení některých území nejvíce obydlených Němci, nebo vytváření etnických ostrůvků, z republiky by museli odejít jen ti nejzapršáhlejší nacisté. Nicméně zprávy přicházející z prostředí domácího odboje o situaci v porobené zemi jej nakonec přivedly k daleko radikálnějšímu řešení. Nakonec se jako nej přijatelnější řešení jevil definitivní rozchod s Němci, jejich úplné vysídlení z republiky. Těmto úvahám dodaly na síle represe nastalé po atentátu na říšského protektora Reinharda Heydricha (květen 1942),¹⁸⁹ které si vybraly mnoho lidských obětí a vyhlazení obce Lidice. Edvard Beneš v otázce osudu německého obyvatelstva zpočátku jednal i s představiteli německých demokratických stran v exilu, zvláště s Wenzelem Jakschem. Tento však s navrhovaným řešením v podobě odsunu nesouhlasil a veškerá spolupráce tak skončila. Jaksch a jeho stoupenci patřili později ke kritikům tohoto řešení. Ovšem ani československý tábor v této otázce nebyl zcela jednotný. Ke kritikům patřili např. Jaroslav Stránský, Rudolf Bechyně a odmítavě se k němu zpočátku stavěli i komunisté. Nakonec se dospělo k dohodě a řešení německé otázky bylo včleněno i do košického vládního programu.¹⁹⁰

Vysídlit Němce z Československa nešlo nicméně pouze na podkladě rozhodnutí našich politiků. V této věci bylo nutné získat souhlas tehdejších mocností, především tedy Velké Británie, USA a SSSR. S jejich zástupci se vedla dlouhá jednání, sovětská strana byla naším požadavkům nakloněna více, britská už méně. K definitivnímu potvrzení provedení odsunu Němců z Československa (a také z Polska a Maďarska) došlo na konferenci konané na přelomu července a

¹⁸⁹ Čapka, F: Dějiny země..., c. d., s. 646.

¹⁹⁰ Beneš, E.: Odsun Němců z Československa. Praha, Dita 2002. 2. vyd. S. 23, 99. Kaplan, K.: Pravda o Československu 1945-1948. Praha, Panorama 1990. S. 130-2. Staněk, T.: Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa. Ostrava, Amosium servis 1992. S. 22-38, 46.

srpna 1945 v Postupimi. V XII. článku jejího protokolu se uznává transfer německého obyvatelstva ze zmíněných zemí a klade se důraz na spořádané a humánní provedení. Zároveň byl vysloven požadavek zastavit veškeré dosavadní odsuny, které v této době proudily zvláště do sovětské okupační zóny v Německu. Zprávy o výsledcích těchto jednání plnily počátkem srpna titulní strany domácích novin.¹⁹¹

S odsunem se však nemohlo začít hned, jakmile konference skončila. Vše se muselo nejdříve řádně připravit. Kontrolní rada spojenců v Německu měla určit, kolik Němců z Československa může být odsunuto do jednotlivých zón. Americká zóna mohla nakonec přijmout 1 750 000 Němců a sovětská 750 000. Do těchto dvou pásem bylo skutečně odsunuto nejvíce Němců z Československa, do britské a francouzské zóny se uvádí daleko menší počet odsunutých Němců.¹⁹²

I u nás se od podzimu roku 1945 vše horečně připravovalo pro zdárné provedení odsunu německého obyvatelstva, který proběhl v roce následujícím. Realizace odsunu spadala především pod pravomoc Ministerstva vnitra vedeného Václavem Noskem (KSČ). Podílely se na něm i další úřady zřizované tímto resortem, jako Osídlovací úřad v Praze a jeho oblastní úřadovny (při nich působili oblastní zmocněnci pro odsun). Dále také jednotlivé národní výbory či správní komise, které při tom spolupracovaly s bezpečnostními orgány. Vojenská správa dostala na starost vlastní provedení odsunu a jeho technické zajištění.¹⁹³

Jaká byla situace obyvatel hlásící se k německé národnosti do doby, než nastoupili k odsunu?

Jejich situace nebyla rozhodně jednoduchá. V prvních poválečných dnech a týdnech jim stále hrozilo nebezpečí násilí ze strany českého obyvatelstva a v průběhu osvobození byly na denním pořádku i násilnosti ze strany vojáků Rudé armády. Docházelo k rabování a ničení majetku, ženy byly znásilňovány. Němci se ocitli v podstatě ze dne na den v atmosféře strachu a nejistoty. Neměli ani možnost se účinně bránit, protože v pohraničních oblastech se státní moc prosazovala pomaleji.

¹⁹¹ Stráž lidu, 4. a 5. 8. 1945, Volné slovo, 4. 8. 1945. Beneš, E.: Odsun Němců. Výbor z pamětí a projevů doplněný edičními přílohami. Praha, Společnost Edvarda Beneše 1995. S. 58. Churaň, M.: Postupim a Československo. Mýtus a skutečnost. Praha, Libri 2001. S. 113-25. Staněk, T.: Předpoklady..., c. d., s. 47.

¹⁹² Osvobozený Našinec, 22. 11. 1945. Churaň, M.: Postupim..., c. d., s. 2001, s. 124. Staněk, T.: Německá menšina v českých zemích (1948-1989). Praha, 1993. S. 21.

¹⁹³ Kučera, J.: Odsun nebo vyhnání? Sudetští Němci v Československu v letech 1945-1946. Praha, H&M 1991. S. 26. Staněk, T.: Předpoklady..., c. d., s. 52, 62.

Uničovští Němci na konec války vzpomínají jako na hrozné období v jejich životě. Vojáci z řad Rudé armády rabovali, vše ničili, páchali násilí zvláště na ženách. Mnozí Němci byli internováni a nasazováni na práci. Nově příchozí osídlenci (z Prostějovska) představovali pro zdejší Němce zlatokopy, kteří jen hledají údajné poklady.¹⁹⁴ K Uničovu se vážou i vzpomínky těch, co v něm sice přímo nebydleli, ale buď zde žili jejich příbuzní, nebo se zde nakrátko sami ocitli na samém sklonku války. Tak vzpomínal jeden voják německé armády, že konec války jej zastihl v době, kdy se léčil z onemocnění záškrtem, kvůli kterému byl dočasně ochrnutý. Při převozu do republiky jej hned na hranicích obrali čeští vojáci o hodinky a snubní prsten. I přes jeho vážný stav byl umístěn v táboře v Praze-Motole. Jeho matka žila v Uničově, kde jí Češi prý tak ublížili, že byla v bezvědomí a veškeré věci, které u ní měl uschované, si vzali. Když pak se svou ženou nastupovali k odsunu, neměl jiných věcí než těch, co měl na sobě.¹⁹⁵ Manželská dvojice z Bílovce prchala před Rudou armádou na západ a při tom se dostali i do Uničova. Dle jejich svědectví byly zdejší domy zcela vyrabovány, dveře vyraženy, okna vybita, zásoby i nábytek pryč.¹⁹⁶

V této době bezprostředně po osvobození docházelo k internaci podezřelých i zcela nevinných Němců v táborech, kde panovaly otřesné podmínky. Internovaní trpěli hladem, šířily se zde nemoci a hlavně zde docházelo k násilnostem a krutému zacházení, vězni často utrpěli zranění, násilí se nevyhýbalo ani ženám.¹⁹⁷ Tato svědectví se dostávala i do zahraničních novin, zprávy tohoto druhu se objevily např. ve švýcarském tisku, naše domácí noviny se k těmto zprávám o poměrech v našich táborech však stavěly odmítavě a značně kriticky.¹⁹⁸ Důvody k internování Němců spočívaly především v zajištění podezřelých osob, ale také kvůli jejich nasazení na práci a následnému odsunu. Pro tyto účely vznikla celá řada táborů. V rámci těchto opatření se tak mnoho Němců ocitlo mimo své domovy. I když nebyli nakonec soustředěni v táboře, málokdo z nich mohl zůstat ve své domácnosti, většinou je museli opustit a

¹⁹⁴ Hirnerová, N.: Konec války a odsun - tragédie stovek uničovských Němců. Uničovský zpravodaj, 2001, roč. 8, č. 20, s. 7. Kučera, J.: Odsun nebo vyhnání?... c. d., s. 11.

¹⁹⁵ Dokumente zur Austreibung der Sudetendeutschen. Hrsg. von Arbeitsgemeinschaft zur Wahrung sudetendeutscher Interessen. München, Europa 1951. S. 356.

¹⁹⁶ Dokumentation der Vertreibung der Deutschen aus Ost-Mitteleuropa IV. Die Vertreibung der deutschen Bevölkerung aus der Tschechoslowakei. München, Deutscher Taschenbuch Verlag 1984 (reprint). S. 10.

¹⁹⁷ Dokumente zur Austreibung..., c. d., s. 448-52. Staněk, T.: Předpoklady..., c. d., s. 44.

¹⁹⁸ Osvobozený Našinec, 11. 7. 1946.

uvolnit pro novoosídlence. V roce 1945 fungovaly v okrese Šternberk tábory v sídle okresu a dále ve Štěpánově, k internaci Němců docházelo i v Uničově, k tomu posloužila věznice zdejšího okresního soudu.¹⁹⁹

S koncem války začala být omezována svoboda a práva Němců. Bylo jim zakazováno používat svůj mateřský jazyk, veškerá jejich korespondence podléhala cenzuře. Cenzuru bylo nejlepší svěřit do rukou nejlépe příslušníka SNB, který dobře zná už z podstaty svého povolání místní poměry. Dále byly zavírány jejich školy, kulturní a veřejný život pro ně také přestal existovat, ztratili volební právo. Výčet těchto omezení byl daleko širší, než je pro příklad zde uvedeno.²⁰⁰

Opatření se dotkla i jejich majetku. Jeho zajištění a konfiskaci upravovaly dekrety prezidenta republiky. V první řadě šlo o dekret č. 5/1945 Sb. ze dne 19. 5. 1945, kterým se na německý majetek zaváděla národní správa a postupně vyšly dekrety, na jejichž základě došlo ke konfiskaci tohoto majetku. Byly to především dekrety č. 12/1945 a 108/1945 (více o konfiskaci německého majetku viz kapitola Osídlování a hospodářská obnova Uničova). Veškeré úspory uložené v peněžních ústavech se pro německé obyvatelstvo staly nepřístupné.²⁰¹

Hned po osvobození se představitelé města Uničova zaměřili na pořízení soupisu německého majetku, zajistit písemnosti úřadů a také strany NSDAP (zkratka německého názvu, česky Národně socialistická německá dělnická strana). Všichni Němci museli začít nosit označení v podobě bílé pásky s černým písmenem N, aby byli snadno odlišitelní od českého obyvatelstva. Osoby, které se do města přistěhovaly během války, je musely opustit bez možnosti využití dopravních prostředků. Výjimka se mohla udělit pouze lidem starým a nemocným na základě lékařského potvrzení. Z města měly dle rozhodnutí RNV odejít dokonce i české ženy provdané za muže německé národnosti.²⁰²

Německé obyvatelstvo, zvláště muži ve věku 14-60 let, bylo shromažďováno v pracovních táborech a odtud přidělováno na práci. ONV Šternberk se snažil o to, aby Němci z tohoto okresu pracovali pouze na jeho území. Z těchto táborů odcházeli Němci každý den na místo svého pracovního nasazení. Rozdělování Němců na práci řídily zdejší Úřady ochrany práce, které

¹⁹⁹ Staněk, T.: Tábory v českých zemích 1945-1948, Šenov u Ostravy, Tilia 1996. S. 27-9, 53, 86.

²⁰⁰ SOkA Olomouc: ONV Šternberk: Sběrka oběžníků, inv. č. 602, kar. 909. Kaplan, K.: Pravda..., c. d., s. 146. Kučera, J.: Odsun nebo vyhnání..., c. d., s. 12.

²⁰¹ SOkA Olomouc: ONV Šternberk: Sběrka oběžníků, inv. č. 602, kar. 903.

²⁰² SOkA Olomouc: MNV Uničov: Zápisy ze schůzí RNV (1945).

sídlily v Uničově i Šternberku. Pracující Němci sice neztráceli nárok na mzdu, ale ta se jim nevyplácela přímo. Internovaným Němcům se mzdy dávaly do správy OSK ve Šternberku, neinternovaní z ní dostali pouze část.²⁰³

Pracovní povinnost se německému obyvatelstvu ukládala dle dekretu č. 71/1945 SB. ze dne 19. 9. 1945 a byla zavedena především pro ty Němce, kteří v důsledku platnosti dekretu č. 33/1945 SB. ze dne 2. 8. 1945 pozbyli československé státní občanství. Pracovní povinnost se nevztahovala zvláště na osoby prokazatelně práce neschopné (zdravotní důvody), ženy těhotné a po porodu a ženy s dětmi mladšími 6 let. Ženy se staršími dětmi se posílaly na lehčí práce, většinou v zemědělství.²⁰⁴

Ne všichni Němci však podléhali veškerým nařízením. Výjimky a úlevy se přiznávaly zvláště osobám žijícím ve smíšených manželstvích, antifašistům, specialistům v průmyslu držícím zvláštní legitimace a jejich rodinným příslušníkům. Na tyto lidi se pracovní povinnost nevztahovala a o navrácení československého státního občanství si mohli zažádat. Takové žádosti se ovšem vyřizovaly docela dlouho.²⁰⁵

Určité úlevy se přiznávaly i pro ty Němce, kteří se v době tzv. zvýšeného ohrožení republiky nijak neprovinili proti republice. Trvání této doby vymezil dekret č. 16/1945 Sb. ze dne 19. 6. 1945, který jako její počátek určil datum 21. 5. 1938. Konec této doby zde sice přímo určen nebyl, nakonec přišlo rozhodnutí o ukončení této doby ke konci roku 1946. Zmiňovaný dekret byl vydán kvůli potrestání nacistických zločinců a všech zrádců a pomahačů režimu. Posloužit měl především k očistě společnosti a národa od těchto lidí a všeho nežádoucího z doby předešlé. Bývá nazýván také jako tzv. velký retribuční dekret.²⁰⁶

Zločiny, definované dekretem, a jejich potrestání spadaly pod pravomoc Mimořádných lidových soudů (MLS), zřizovaných právě tímto dekretem. Mezi nejčastější zločiny patřilo členství v nacistických stranách a organizacích, poškozování republiky a také udavačství. Zmiňované soudy sídlily většinou v sídlech již stávajících krajských soudů. Šternberský okres spadl pod MLS

²⁰³ SOkA Olomouc: ONV Šternberk: Sběrka oběžníků, inv. č. 602, kar. 903. Stráž lidu, 6. 6. 1945, Volné slovo, 13. 7. 1945.

²⁰⁴ Stráž lidu, 6. 6. 1945. Jech, K. – Kaplan, K.: Dekrety..., c. d., s. 345-48, 454-57. Staněk, T.: Předpoklady..., c. d., s. 50.

²⁰⁵ Lukeš, Z. – Šebestík, J.: Přehled předpisů o Němcích a osobách považovaných za Němce. Praha 1946. S. 11-22.

²⁰⁶ Grézl, J.: Činnost Mimořádného lidového soudu v Olomouci 1945. Šumperk, Invention Group 2007. S. 11-3. Jech, K. – Kaplan, K.: Dekrety..., c. d., s. 237-48.

v Olomouci a zde byli souzeni i někteří provinilci z Uničova.²⁰⁷ Před spravedlností u tohoto soudu stanulo už v roce 1945 několik Němců pocházejících z Uničova za členství v NSDAP a v SA (Sturmabteilungen, nacistické úderné oddíly). Dostávali tresty většinou 5 let těžkého žaláře, ale ne vždy si trest u nás odpykali celý, většinou byli následujícího roku propuštěni a odsunuti. Vyskytly se i případy, kdy žádali o podmíněčné propuštění z výkonu trestu za účelem odchodu do Německa za rodinami, ale nebylo jim vyhověno (k těmto případům se vyjadřovaly v případě odsouzených Němců z Uničova i akční výbory). Za členství v NSDAP a SA byl odsouzen i jeden uničovský úředník, který se ještě před válkou velice horlivě projevoval při německých manifestacích ve městě, při tom ho nafotil strážmistr Březina, jemuž o něco později němečtí výtržníci zničili byt. Obžaloby uničovských Němců se před soudce MLS v Olomouci dostávaly i v roce 1946, kdy byl odsouzen uničovský velkoobchodník k 8 letům těžkého žaláře. K výkonu trestu náležela i pracovní povinnost a veškerý majetek pochopitelně propadl státu.²⁰⁸

Drobnější provinění proti národní cti spadala do pravomoci okresních národních výborů. Za tímto účelem byl vydán dekret č. 138/1945 Sb. ze dne 27. 10. 1945, který je nazýván malý retribuční dekret.²⁰⁹

Samotný odsun proběhl v roce 1946, v průběhu tohoto roku byla odsunuta i většina Němců z okresu Šternberk. K jejich shromažďování a přípravě k odsunu sloužilo středisko ve Štěpánově. Nenacházeli se zde pouze Němci z tohoto okresu, ale i z Olomouce a okolí (nakonec Štěpánov není příliš vzdálen od této hanácké metropole).²¹⁰ Středisko bylo vybudováno nákladem 500 000,- Kčs v areálu bývalých železáren. Tento podnik již delší dobu nebyl v provozu. Zbyla po něm prázdná montážní hala, komín s vodojemem ve spodní části a rezavějící koleje. Celý areál byl oplocen ostnatým drátem a uvnitř stálo několik dřevěných baráků. Tři z nich sloužily jako obytné (rozměry 12 x 40 m). Další dva byly určeny pro provádění prohlídek zavazadel soustředěných Němců a osobních prohlídek. Prostory bývalé kancelářské budovy se nyní proměnily v ošetrovnu, s pokoji pro nemocné a ošetřující personál, zřízena zde byla i kuchyně. Nakonec se v areálu

²⁰⁷ Grézl, J.: Činnost..., c. d., s. 18-20.

²⁰⁸ SOkA Olomouc: OAV NF Šternberk: inv. č 70. sig. III/2, kar. 10. Osvobozený Našinec, 20. 11. 1945, Volné slovo, 30. 11. 1945, 30. 1. 1946. Grézl, J.: Činnost..., c. d., s. 57, 59, 71, 86.

²⁰⁹ Jech, K. – Kaplan, K.: Dekrety..., c. d., s. 951.

²¹⁰ Volné slovo, 17. 2. 1946.

nacházela ještě skladištní budova. Středisko sloužilo ke svému účelu až do podzimu 1946, kdy ke konci listopadu začala jeho likvidace, aby areál mohla převzít vojenská správa v Olomouci.

Jakmile se Němci ocitli ve středisku, tamní dozorcí započali s jejich evidencí dle seznamu. Příchozí odevzdali veškeré své doklady, cennosti i vkladní knížky. Jejich zavazadla prošla kontrolou a nepovolené věci v nich nalezené se okamžitě zabavovaly. Některé takto zabavené věci se údajně užívaly pro vybavení těch odsunovaných Němců, kteří neměli téměř nic. Prohlídky zavazadel prováděli příslušníci finanční stráže za účasti celníků. Osobní prohlídky žen prováděly zaměstnankyně střediska (alespoň dle hlášení). O zabavených cennostech, hotovostech a vkladních knížkách se vedly podrobné záznamy, ke každému transportu byla sepsána souhrnná zpráva. Ze zabavených financí se následně Němcům při transportech vyplácely částky v hodnotě 1000 marek, aby tak spolu se zásobami potravin a zavazadly do 50 kg byly splněny podmínky pro vybavení Němců pro transport. Při nástupu do střediska Němci odevzdávali klíče od svých domácností, ale málokterý z nich v ní v té době skutečně žil. Nedílnou součástí nástupu do střediska byla i lékařská prohlídka. Němci byli ubytováni v objektech, jejichž jediné vybavení tvořily dlouhé pryčny podél zdí. K jídlu dostávali polévku z brambor, konzervy, chléb a k pití meltu. Dětem se vařila krupičná kaše (alespoň dle zpráv v tisku) a dostávaly i mléko.²¹¹

Transporty se vypravovaly ze Štěpánova od února do října 1946. Celkem jich vyjelo 27, v rámci jednoho transportu bylo odsunuto 1200 Němců, ale poslední dva takto početné nebyly. 26. transport odvážel 840 a 27. transport už jen 240 Němců. Vedle těchto transportů odjely i tři další s antifašisty ze šternberského okresu. Jeden transport tvořila vlaková souprava o 43 vozech, přičemž tři vozy sloužily pro přepravu zavazadel a zásob potravin a také pro stráž doprovázející transport. Celkově se na odsunu Němců v táboře ve Štěpánově podílelo 6 úředníků, 5 příslušníků SNB, 12 strážných, 4 pomocné síly, 1 lékař a 2 sestry německé národnosti.²¹² Transporty ze severní Moravy směřovaly do amerického okupačního pásma v Německu (ostatně transportní seznamy byly

²¹¹ SOkA Olomouc: ONV Šternberk: Okresní pololetní sjezdy, inv. č. 47. ONV Šternberk: Odsun Němců, inv. č. 289, kar. 242-3. Osvobozený Našinec, 20. 2. 1946. Hirnerová, N.: Konec války a odsun - tragédie stovek uničovských Němců (dokončení). Uničovský zpravodaj, 2001, roč. 8, č. 21, s. 7. Staněk, T.: Předpoklady..., c. d., s. 64.

²¹² NA Praha: MV-N, inv. č. 160, kar. 254. SOkA Olomouc: ONV Šternberk: Okresní pololetní sjezdy, inv. č. 47. Osvobozený Našinec, 20. 2. 1946.

vyplňovány v anglickém jazyce). Svou jízdu končily ve městech jako např. Limburg, Bayreuth, Mnichov, Fulda, Augsburg, Norimberk a další.²¹³ V říjnu 1946 odjel ze Štěpánova poslední transport s Němci, celkově jich bylo z okresu Šternberk odsunuto téměř 32 000. Zhruba dalších 2000 Němců zůstalo zde, žili většinou ve smíšených manželstvích. Odsun Němců z tohoto okresu sledovala v rámci své působnosti i Oblastní úřadovna Osídlovacího úřadu v Olomouci. Dle jejích pravidelných hlášení probíhal odsun v celé oblasti spořádaně, bez rušivých momentů. Jisté potíže se však vyskytovaly u rodin, jejichž živitelé nemohli být zařazeni do odsunu kvůli vazbě či výkonu trestu, což vyvolávalo u českého obyvatelstva podezření na liknavé provádění odsunu.²¹⁴

Odsun Němců z Uničova probíhal v období od dubna do října 1946. Dne 14. 4. vyjel transport obsazený pouze uničovskými Němci, ostatní transporty již byly obsazovány Němci i z jiných obcí. V srpnu pak byl vypraven další transport, v němž jelo 550 Němců z Uničova. Další transporty už jimi tak početně obsazeny nebyly. Celkově bylo odsunuto z tohoto města zhruba 3000 Němců. Tento údaj vychází z transportních seznamů a je odlišný od údaje uvedeného v uničovské kronice, která uvádí počet odsunutých Němců 2736.²¹⁵ Němci z Uničova však nebyli odsunuti úplně všichni, zůstali zde především ti, co žili ve smíšených manželstvích a jako takoví byli z odsunu vyjmuti.²¹⁶

Smíšená manželství sice nepodléhala odsunu, ale lépe na tom byly ty rodiny, kde se k české národnosti hlásil muž. V opačném případě byla situace horší. Manželé německé národnosti totiž přišli o československé státní občanství na základě dekretu č. 33/1945 Sb. a pokud došlo k jejich odsunu, jejich české manželky se v mnoha případech nechaly odsunout také. Smíšená manželství se však nevyhnula konfiskaci majetku a veřejnost vůči nim byla taktéž zaujatá. Výjimečné nebyly případy, kdy se českým manželkám konfiskoval majetek a vykazovaly se z bytů, i když výnos ministerstva vnitra takové konání zakazovalo. V Uničově se evidovalo 46 smíšených manželství, kde se k německé národnosti hlásil manžel. Někteří z manželů nebyli v době soupisu ani přítomni ve městě, 4

²¹³ NA Praha: MV-NR: sig. B 300, kar. 8131. Volné slovo, 14. 3. 1946. Hirnerová, N.: Konec války (dokončení)..., c. d., s.

²¹⁴ MZA Brno: ZNV Brno: sig.VIII/R, kar. 2184. Stráž lidu, 31. 10. 1946, Čin, 1. 11. 1946, Osvobozený Našinec, 1. 11. 1946.

²¹⁵ NA Praha: MV-NR: sig. B 300, kar. 8131. SOkA Olomouc: Kronika města Uničova 1946-1965, s. 51.

²¹⁶ Volné slovo, 27. 11. 1946.

muži se vedli jako nezvěstní, 4 jako zajatí, 3 byli v internaci a 2 v nemocnici. Z výše uvedeného počtu se 22 manželství uvádělo ke konci roku 1946, že žijí stále v Uničově. K nim lze přičíst i dalších 5 manželství, kde muži obdrželi nazpět československé občanství, ale v tomto seznamu (neznámo proč) uvedeni nejsou. Nelze opomenout však ani ta manželství, kde žena byla německé národnosti. Vedle smíšených manželství žili v Uničově i Němci coby držitelé legitimací specialisty se svými rodinami. Někteří lidé byli rozhodnutím Ministerstva vnitra z odsunu vyjmuti, nacházeli se zde také antifašisté.²¹⁷

Antifašisté jako odpůrci nacistického režimu a častokrát i jeho oběti se po válce nedočkali vstřícného postupu vůči nim. Ačkoli to zpočátku vypadalo na možnost setrvání v Československu, nakonec pod tlakem veřejnosti žádali o dobrovolné vystěhování se z republiky. Každý Němec, který se řadil k antifašistům, musel být prověřen. Podmínky jejich odchodu byly o něco příznivější než u ostatních Němců podléhajících odsunu. S sebou si mohli totiž vyvézt téměř veškerý svůj movitý majetek vyjma cenností a vkladních knížek, výše držené hotovosti byla též omezená. S jejich odchody jim pomáhaly politické strany jak komunistická, tak sociálně demokratická. Každá určila svého zmocněnce pro tento účel, ve Šternberku za KSČ O. Frömmel, za sociální demokraty E. Polzer. Odchody antifašistů začaly již v roce 1945, v době hlavní etapy odsunu v roce 1946 se počet jejich odchodů ztenčil kvůli omezením ohledně vývozu majetku. Od roku 1947 se znovu navyšují žádosti o odchod kvůli dalšímu prověřování antifašistů a hlavně kvůli sílícím požadavkům na přesun Němců do vnitrozemí. To se sice antifašistů týkat nemělo, ale jistotu nemohli mít žádnou. V Uničově byl evidován ke konci roku 1946 jeden profesor coby antifašista, ale nedá se vyloučit, že jich v Uničově mohlo být více.²¹⁸

Během roku 1946 byla odsunuta většina německého obyvatelstva z Československa, ale asi ještě 200 000 Němců zde stále žilo. Ke konci listopadu tohoto roku došlo ze strany USA k přerušení odsunu do jejich pásma, poukazovalo se na neutěšenou situaci v Německu. Zároveň byl dán příslib obnovení odsunu následujícího roku. Tento slib dodržen nebyl, hromadný odsun

²¹⁷ NA Praha: MV-NR: sig. Šternberk. SOkA Olomouc: ONV Šternberk: Odsun Němců, inv. č. 289, kar. 241, Státní občanství Němců, inv. č. 288, kar. 221-40, Sběrka oběžníků, inv. č. 602, kar. 905. Lukeš, Z. – Šebestík, J.: Přehled předpisů..., c. d., s. 18-20.

²¹⁸ NA Praha: MV-NR: inv. č. 4170, kar. 8205. SOkA Olomouc: ONV Šternberk: Odsun Němců, inv. č. 289, kar. 241. Kaplan, K.: Pravda, c. d., s. 155-8. Staněk, T.: Předpoklady..., c. d., s. 83-7.

se už neobnovil. Odcházet z Československa mohli však nadále antifašisté a ti Němci, jejichž rodiny již byly dříve odsunuty. Dělo se tak především v zájmu sloučení rodin. Rodinným příslušníkům nebylo v odchodu bráněno, pokud se mohli vykázat dokumenty, že skutečně mají v Německu své příbuzné, u kterých mohou bydlet. Z Uničova tak odešlo několik rodin, nejednalo se však o žádné masové odchody. Do amerického pásma byli rodinní příslušníci vypravováni ze střediska v Olomouci-Hodolanech, do sovětského ze střediska v Liberci.²¹⁹

Po přerušení odsunu došlo také k likvidaci mnohých středisek, zůstalo jen několik určených pro danou oblast. Pro olomouckou zůstalo v provozu středisko v Olomouci-Hodolanech fungující už od roku 1945 a spadající pod správu města.²²⁰ Změnil se i způsob evidence Němců, sjednotil se systém potravinových lístků a byla zrušena povinnost nošení vnějšího označení pro Němce.²²¹

Čím více se zmenšovala naděje na opětovné zahájení odsunu, tím více sílily protiněmecké postoje. Svou roli zde sehrávala i vyjádření politických stran, které se stavěly za ideu pohraničí bez Němců. Stále více také sílily požadavky přesídlení těchto lidí z pohraničí do vnitrozemí, kde by pracovali v zemědělství, později také v průmyslu a hornictví. Tyto přesuny se neměly týkat Němců ze smíšených manželství, antifašistů, specialistů s legitimací a držitelům prozatímního osvědčení o československém státním občanství. Přednostně se přesun do vnitrozemí týkal těch Němců, kteří by jinak byli odsunuti. Přesuny se však měly provádět s rozvahou, aby nezpůsobily v pohraničí náhlý nedostatek pracovních sil. Dalším důvodem byl poukaz na možné vyvolání nelibé pozornosti zahraniční veřejnosti. Ministerstvo vnitra nechtělo dopustit, aby byla vláda obviněna z užití drastických metod, jak se stalo v případě přesunů Maďarů ze Slovenska.

Přesuny Němců do vnitrozemí se plánovaly sice již na rok 1947, ale k jejich uskutečnění se mohlo přistoupit až na jaře následujícího roku, po provedení příprav.

V pohraničí se však nehledělo příliš na to, kdo z Němců je vyjmut z přesunů do vnitrozemí. Z národních výborů se ozývaly požadavky na přesun

²¹⁹ SOKA Olomouc: ONV Šternberk: Odsun Němců, inv. č. 289, kar. 241. Osvobozený Našinec, 17. 8. 1947. Staněk, T.: Německá menšina..., c. d., s. 22, 25-8.

²²⁰ NA Praha: MV-N: inv. č. 160, kar. 254. Staněk, T.: Tábory..., c. d., s. 36.

²²¹ SOKA Olomouc: ONV Šternberk: Sběrka oběžníků, inv. č. 602, kar. 907. Staněk, T.: Německá menšina..., c. d., s. 24.

všech Němců z pohraničí bez výjimky.²²² Nejinak tomu bylo i v Uničově. V září roku 1947 se na plenární schůzi odhlasovala rezoluce požadující „odsun“ všech zde žijících Němců do vnitrozemí (smíšená manželství nevyjímaje) pro zajištění klidu. Jejich přítomnost totiž údajně narušovala klidný život ve městě a průběh osídlování. Navíc Němce vinili z kontaktů s již odsunutými a údajné podpory nepřátel.²²³ V podobném duchu se nesla rezoluce přijatá na okresním pololetním sjezdu téhož roku. Zde byl vysloven i požadavek trestů pro osoby, které by u sebe ukrývaly a úřadům nenahlásily Němce, kteří nelegálně překročili hranice Československa. Na tyto případy bylo několikrát upozorňováno v tisku i úředních dokumentech a považovaly se za nežádoucí jevy. Rezoluci zaslali i do poslaneckých klubů jednotlivých stran, které tyto požadavky ve svých odpovědích podpořily.²²⁴ Přesun Němců do vnitrozemí podporovali zvláště komunisté. Své postoje vyjadřovali v tisku, kde jako důvody těchto kroků uváděli nepřátelskou činnost Němců ve spojitosti s W. Jakschem. Jeho aktivity v souvislosti s odsunem Němců budily na československé straně nevoli. Od roku 1947 se v československém tisku objevovaly častěji zprávy o požadavcích Němců na navrácení majetku či poskytnutí jeho náhrady. Těmto žádostem se rozhodně nemělo vyhovávat.²²⁵

Po únoru 1948 se do záležitosti vložily i nově vzniklé akční výbory. V březnu vydal MAV NF Uničov svou rezoluci, v níž se žádá taktéž „odsun“ všech Němců do vnitrozemí. Zdůrazněna zde byla cenzura jejich korespondence a pro údajný poslech zahraničních stanic jim měly být odebrány radiopřijímače. MAV NF svou pozornost vůči německému obyvatelstvu pohraničí nevyjádřil jen formou rezoluce, ale přistoupil i ke konkrétním činům. Mnozí Němci tak byli rozhodnutím tohoto orgánu vyloučeni z veřejného života. V Uničově se to týkalo většinou žen žijících ve smíšených manželstvích.²²⁶

Na základě seznamů vyhotovených ke konci roku 1946 o zbývajících Němcích v Uničově se dá usuzovat, že k velkým přesunům do vnitrozemí zde s největší pravděpodobností nedošlo. Většinou se totiž jednalo o Němce žijící ve

²²² NA Praha: MV-N: inv. č. 160, kar. 254. Staněk, T.: Německá menšina..., c. d., s. 56-61.

²²³ NA Praha: MV-NR: sig 20312/47.

²²⁴ SOKA Olomouc: ONV Šternberk: Okresní pololetní sjezdy, inv. č. 47, Sběrka oběžníků, inv. č. 602, kar. 907.

²²⁵ SOKA Olomouc: ONV Šternberk: Sběrka oběžníků, inv. č. 602, kar. 909. Stráž lidu, 14. 8., 5. 9., 18. 11., 16. 12. 1947, 8. 1. 1948. Osvobozený Našinec, 17. 8. 1947. Volné slovo, 13. 2. 1948.

²²⁶ SOKA Olomouc: OAV NF Šternberk: inv. č. 28, sig. II/2e, kar. 5.

smíšených manželství, která byla, jak je uvedeno výše, vyjmuta z těchto opatření. Stejně jako ti Němci, co si podali žádost o navrácení československého státního občanství. Údaje z roku 1949 hovoří o více než stovce Němců bez občanství, ale žádost o jeho navrácení podanou měli nebo tak v nejbližší době hodlali učinit.²²⁷

²²⁷ SOkA Olomouc: ONV Šternberk: Odsun Němců, inv. č. 289, kar. 241.

VI. Kulturní vývoj v Uničově v letech 1945-1948

Obnova českého kulturního života v Uničově začala ihned po osvobození města Rudou armádou na začátku května 1945. Veškeré německé spolky byly zakázány, jejich majetek konfiskován²²⁸ a řízení kultury přešlo výhradně do českých rukou. Konala se divadelní představení (např. v listopadu vystoupení sólistů olomoucké operety s pásmem čísel, které sklidily velký úspěch u diváků), pořádaly taneční zábavy.²²⁹ Tyto zábavy však nesměly narušovat veřejný pořádek a mohly se konat pouze jednou v týdnu, aby lidé zbytečně neplýtvali silami tolik potřebnými k poválečné obnově. V době žní byly taneční zábavy zakázány úplně. Nařízení o zábavách bylo pak vydáno i v roce 1946 a téhož roku (září) se v této záležitosti usnesl také ZNV v Brně. Nařídil dodržování zavírací hodiny a neprodlužovat zábavu, tyto akce pak omezit co do počtu konání, neboť lidem z přemíry zábav klesá pracovní výkonnost a navíc se ve zvýšené míře holduje alkoholu, což je také nepřijatelné. O pořádání taneční zábavy rozhodovala Místní osvětová rada, konečný verdikt pak vynesl příslušný MNV. Jeden žadatel mohl pořádat zábavu dvakrát ročně. Rada si měla vést o udělených povoleních kartotéku. Tyto rady vznikly na základě dekretu prezidenta republiky z 26. 10. 1945, zvoleny měly být dle oběžníku z 11. 1. 1946 do konce ledna, jejich složení v jednotlivých obcích pak nahlášeno na Okresní osvětovou radu ve Šternberku.²³⁰

Veškeré kulturní akce musely být nahlášeny u bezpečnostního referátu OSK ve Šternberku, který vydával příslušná povolení. Totéž platilo i po volbách v květnu 1946, kdy správu okresu začal vykonávat nově zvolený ONV.²³¹ Většina kulturních akcí v Uničově se pořádala v Domě svobody, v němž bylo potřeba po válce provést mnohé úpravy. Tyto zařizovala v rámci své činnosti MSK a později v tom pokračoval MNV.²³²

V červnu 1945 proběhla ve městě slavnost k osvobození města. Oslavy se konaly za velké účasti lidí, mnozí přišli v krojích. Součástí programu bylo

²²⁸ Staněk, T.: Předpoklady..., c. d., s. 54.

²²⁹ Volné slovo, 15. 11. 1945.

²³⁰ SOKA Olomouc: ONV Šternberk: Sběrka oběžníků, inv. č. 602, kar. 903, 905, 906.

²³¹ SOKA Olomouc: Vlastenecké kulturní uničovské sdružení, ONV Šternberk: Sběrka oběžníků, inv. č. 602, kar. 903.

²³² SOKA Olomouc: Vlastenecké kulturní uničovské sdružení. MNV Uničov: Kniha protokolů MSK (1946-1947). Osvobozený Našinec 24. 10. 1946.

pěvecké představení a recitace. Oslavy se zúčastnil i zástupce za litovelský okres.²³³

Po osvobození bylo nařízeno provedení revize knihoven. Německým úřadům, institucím, i soukromým lidem se zabavovaly knihovny. Zabavené knihy se nesměly hned bezhlavě ničit, ale prohlédnout, a v případě, že měly dokumentární hodnotu, soustředit je nejlépe v budově MSK či v jiné vhodné budově. Další nakládání s knihami příslušelo Zemské a univerzitní knihovně v Brně. Tam také měl předseda MSK zaslat zprávu o stavu knih, nejpozději do října 1945. V témže měsíci vyzval kulturní referent u OSK Josef Valíček k uspořádání knihoven a v které obci knihovna neexistovala, tam ji doporučoval založit. Referent vyzýval také ke spolupráci s ním, obce se měly svěřovat se svými potřebami a dále vyjádřil svou podporu k rozvoji lidovýchovné činnosti (divadelní představení, výstavy, rozhlas, kurzy, filmová představení,...). Ke knihovnám se také ve svých výnosech vyjádřil ZNV v Brně. Dle výnosu z ledna 1947 mají být knihovny umístěny ve vyhovujících budovách a vybavené nábytkem (třeba i z německých konfiskátů), v obcích nad 2000 obyvatel se doporučovalo zřídit navíc veřejné čítárny. Knihovny, jejichž fondy byly vinou okupace značně poškozeny, mohly dostat mimořádný příspěvek na dokoupení svazků. Doporučovalo se taktéž zřízení oddělení pro mládež, pro ni také čtenářské kroužky, nejlépe v obcích s většími školami. V těchto kroužcích se vedly debaty o literatuře, podávaly informace o novinkách, kulturním dění, vedla společenská, mravní i zdravotní výchova. Kroužky mohly být zřízeny i pro dospělé. Náklady spojené s jejich chodem pokrývala Místní osvětová rada.²³⁴

Kultura v Uničově nebyla zpočátku organizována jednotně. Aby mohla být kulturní a osvětová činnost lépe řízena a plánována, svolala se na 8. 1. 1946 schůze, na níž došlo k založení Vlasteneckého kulturního uničovského sdružení (dále VKUS). Byly vypracovány stanovy, v nichž se vymezila organizační struktura sdružení, finanční zabezpečení i povinnosti členů. V čele sdružení stálo předsednictvo, sestávající z předsedy, místopředsedy, jednatele a pokladníka. Předsedou byl zvolen v lednu 1946 prof. Jaroslav Palatý (učil na místním gymnáziu) a jednatelem MUDr. František Ticháček. Dalšími orgány byly pak výbor a valná hromada, která se scházela jednou do roka a kde se předkládaly

²³³ Osvobozený našinec, 13. 6. 1945.

²³⁴ SOkA Olomouc: ONV Šternberk: Sběrka oběžníků, inv. č. 602, kar. 903, 904, 907.

výroční zprávy a schvalovaly plány činnosti na následující období. Pokyny k řízení kultury vydávala Okresní osvětová rada ve Šternberku. Finanční zajištění sdružení pocházelo z členských příspěvků, výtěžků z akcí, darů, výnosů ze jmění sdružení, také subvencí od úřadů (ONV ve Šternberku schválil např. na zasedání rady 7. 12. 1948 finanční příspěvek 5000 Kč, nebyla vyloučena možnost získání dalšího).

Členem sdružení se mohl stát každý, kdo měl zájem o kulturu a chtěl přispět svou činností k jejímu dalšímu rozvoji. K jeho povinnostem patřilo platit členský příspěvek, účastnit se zkoušek a akcí. V případě neplnění povinností a nekázně mohl být ze sdružení vyloučen. Vystoupit z něj mohl i sám, na základě dobrovolného rozhodnutí, a to podáním písemné žádosti. Postupem času působilo ve sdružení zhruba kolem 200 členů. Sdružení mohlo zaniknout v důsledku nedostatku členů nebo rozhodnutím valné hromady, v tomto případě by majetek přešel na Místní národní jednotu. Pokud by se ale sdružení rozpadlo na menší spolky, pak si dříve společné jmění rozdělí mezi sebe.²³⁵

Události po únoru 1948 se nevyhnuly ani tomuto sdružení. Na začátku března byl zvolen Akční výbor VKUSu. Toto složení bylo ale MAV NF v Uničově odmítnuto, protože ve výboru chyběl zástupce za stranu komunistickou a sociálně demokratickou, což byly pilíře akčních výborů. Zvolil se tedy nový akční výbor. VKUS měl pak také své zástupce v MAV NF i OAV NF Šternberk. V této době došlo k odvolání několika lidí z vedení tohoto sdružení, členy však nadále zůstávali.²³⁶

V rámci VKUSu byly organizovány mužský a ženský pěvecký sbor, orchestr a divadelní soubor. Pěvecký sbor se účastnil různých akcí nejen v Uničově, ale i v okolních obcích, které si účinkování tohoto sboru samy vyžádaly. Mužský sbor vystoupil např. v květnu 1948 na manifestační slavnosti v Sovinci, kde byl odhalen Pomník svobody. VKUS dále organizoval koncerty, některé z nich byly určeny pro děti a mládež. Zároveň spolupracoval např. také s Pěveckým sdružením moravských učitelů, tento soubor přijížděl občas do Uničova vystupovat. Po válce zahájila svou činnost v Uničově Městská hudební škola. Dle výroční zprávy vypracované v roce 1948 (přiloženého seznamu žáků)

²³⁵ SOKA Olomouc: Vlastenecké kulturní uničovské sdružení: Stanovy sdružení, Zápisy ze schůzí výboru, Matrika sdružení, ONV Šternberk: Zápisy ze schůzí rady ONV, inv. č. 25.

²³⁶ SOKA Olomouc: Vlastenecké kulturní uničovské sdružení: záznamy z března 1948.

lze usuzovat, že zájem o hudební vzdělání dětí byl poměrně značný. Bylo to vlastně vůbec poprvé, co v tomto městě začala výuka na škole tohoto typu. Vedl ji Rudolf Malina.²³⁷

Sdružení provozovalo, jak je uvedeno výše, i vlastní divadelní soubor. V roce 1948 uvedl ve spolupráci s místním Sokolem (obnovil svou činnost hned po osvobození a starostou se stal Josef Dubový)²³⁸ hru Olgy Scheinpflugové „Okénko“. Představení bylo přijato pochvalně, prof. J. Palatému se dostalo ocenění jeho režisérské práce. Vedle provozování vlastního divadelního souboru organizoval VKUS i zájezdní představení Městského divadla v Olomouci do Uničova, nebo se jezdilo z Uničova na představení do Olomouce. Zájezdní představení olomouckého divadla do Uničova se konala v Domě svobody. Diváci nepocházeli jen z Uničova, ale i z okolních obcí, kde se VKUS snažil mezi místními obyvateli získat další předplatitele těchto divadelních představení. Olomoucké divadlo zasílalo pravidelně VKUSu program, z něhož pak byly vybírány konkrétní tituly. O divadle v Uničově se také často psaly pochvalné zprávy v tisku.²³⁹

Do kulturního života v Uničově se pod vedením svých pedagogů zapojovali i studenti místního gymnázia. Vedle výše zmíněného prof. J. Palatého spolupracovali s VKUSEm také prof. Heinigová a PhDr. Miloslav Doupal. Tento se věnoval zvláště ochotnickému divadlu. Kromě zmiňované hry „Okénko“ se v Uničově odehrála představení her od J. Zeyera, J. Anouilha, A. Millera, V. Dyka. Studenti připravovali na závěr školního roku studentské majáles či juniáles, na které zvali širokou veřejnost a které se setkávaly s úspěchem.²⁴⁰

VKUS však neorganizoval pouze hudební či divadelní představení, ale hodně úsilí věnoval i přípravám různých výstav a slavností.

V březnu 1946 rozhodla MSK, že se v Uničově vybuduje pomník prezidentu Masarykovi. VKUS měl jeho vybudování zajistit. MSK plánovala, že k odhalení dojde už v říjnu téhož roku, ale tento záměr se nepodařilo uskutečnit. VKUS jednal s více umělci, nakonec se dohodl s Juliem Pelikánem, který zakázku do onoho říjnového termínu nemohl stihnout. Chyběl mu především materiál.

²³⁷ SOkA Olomouc: Kronika města Uničova 1946-1965, s. 28, Vlastenecké kulturní uničovské sdružení: dle záznamů především z roku 1948.

²³⁸ SOkA Olomouc: Kronika města Uničova 1946-1965, s. 28.

²³⁹ SOkA Olomouc: Vlastenecké kulturní uničovské sdružení. Stráž lidu, 20. 8. 1946, 2. 7. 1947. Čin 3. 2. 1948.

²⁴⁰ 125 let Gymnázia v Uničově. Uničov 1995. S. 50-52.

Vyhotovil alespoň model, který byl pak vystaven na výstavě českých knih, obrazů a plastik v květnu 1947 (viz níže). Dle tohoto modelu byla vytvořena kamenná socha. Technické a finanční zabezpečení vybudování pomníku měl už dořešit MNV v Uničově. Socha stála 55 000 Kčs, stejný obnos se pak platil autorovi za práci. Pomník byl slavnostně odhalen dne 17. 8. 1947. Slavnostní průvod se shromáždil v ulici Horní Stromořadí a pokračoval do parku, kde stála zakrytá socha. V průvodu šli členové Sokola, VKUSu, hasiči, skauti, skupina lidí v krojích, nechyběli ani zástupci MNV, dostavil se zástupce za sousední litovelský okres. Předseda MNV Hošek pronesl slavnostní projev, v němž hovořil o odkazu prezidenta Masaryka. Poté byla za zvuku fanfár z opery Libuše odhalena socha. Slavnost doprovodili svým pěveckým vystoupením členové VKUSu.²⁴¹

Tato socha však na svém místě dlouho nevydržela. V roce 1952 ji strhli a zhanobili neznámí vandalové, hlava se ztratila. Zbytek sochy zůstal ukryt v klášterním kostele, aby byl nakonec zabetonován do přístavby u jedné ze základních škol v Uničově. Julius Pelikán pro město vytvořil později bustu prezidenta Masaryka, která byla osazena na podstavci před radnicí a poblíž vysazena lípa Svobody. Odhalení se konalo v říjnu 1968. Avšak v roce 1969 bylo nutné bustu znovu odstranit. I s podstavcem byla ukryta v kobce v objektu bývalé šatlavny, v té době sloužící jako archiv. V roce 1990 byla znovu slavnostně osazena, konkrétně 6. 3. u příležitosti 140. výročí narození T. G. Masaryka, dle něj se také nově pojmenovalo hlavní uničovské náměstí.²⁴²

Když je zde zmínka o archivu, v době po roce 1945 mohl nabídnout badateli bohatou sbírku listin, bohužel nebyl uspořádaný. Vedle archivu mohli zájemci navštívit místní muzeum, které bylo založeno v roce 1923. Ve vitrínách si návštěvníci prohlíželi pravěké exponáty (keramika, nástroje, kamenné, železné a bronzové předměty). Okolí Uničova se ukázalo být bohaté na pravěké nálezy, zvláště pak v terénu kolem řeky Oskavy, jak se již dříve při vykopávkách prokázalo. Zemědělci byli proto vyzýváni k opatrnosti při polních pracích, aby nezničili případný objev archeologických předmětů a vše ohlásili příslušným úřadům, které již povolají odborníky. Vystavovaly se zde také exponáty spojené

²⁴¹ SOkA Olomouc: Vlastenecké kulturní uničovské sdružení: zpráva z 23. 7. 1947. MNV Uničov: Kniha protokolů MSK (1946-1947). Volné slovo, 19. 8. 1947, Osvobozený Našinec, 19. 8. 1947.

²⁴² Soušek, T.: Osud plastik T. G. Masaryka v Uničově. Kulturní zpravodaj města Uničova, únor 1990, s. 19-21. Pozvánka na slavnostní znovuodhalení busty tamtéž v březnu 1990. Zamazal, L. a kol.: Renaissance..., c. d., s. 39-40.

s dějinami města či lidovou kulturou. Muzeum a archiv spravoval předseda MNV Rudolf Hošek, který ohlášené návštěvy po muzeu prováděl svým výkladem. Návštěva muzea se doporučovala školám, pro děti a mládež školou povinné byla návštěva muzea bezplatná.²⁴³

V květnu 1947 se konala výstava české knihy, obrazů a plastiky. Výstava byla nainstalována v prostorách uničovského gymnázia. Jejího otevření se účastnily významné osobnosti okresu Šternberk, přijeli i zástupci z Olomouce. Za okresní osvětovou radu zde promluvil A. Chramosta, hostem byl i spisovatel Josef Koudelák.²⁴⁴ Výstava měla návštěvníkům přiblížit vývoj české literatury (výtisky zapůjčil např. olomoucký nakladatel Promberg), plastiky a obrazy pak na výstavu dodal Svaz výtvarných umělců z Moravy (sídlil v Hodoníně).²⁴⁵

V listopadu téhož roku se oslavovaly 80. narozeniny básníka Petra Bezruče. V prostorách gymnázia byla připravena výstava o životě a díle tohoto básníka, svým proslovem ji doprovodil spisovatel J. Koudelák. V Domě svobody se pak konalo Bezručovo odpoledne, vedle recitací bylo na programu i hudební vystoupení. Básníku Bezručovi se pak poslal blahopřejný telegram do jeho bydliště v Kostelci na Hané. K pořádání výstavy a slavnostních večerů věnovaných Bezručovi vyzvala Okresní osvětová rada ve Šternberku oběžníkem z 13. 8. 1947.²⁴⁶

Na začátku roku 1948 zavítal do Uničova Soubor volyňské mládeže. Vystoupil se zpěvy a tanci v Domě svobody za hojně účasti především v tomto regionu usídlených volyňských Čechů. Vystoupení sklidilo velký úspěch.²⁴⁷

Další velkou akcí byl Hudební máj pořádaný v květnu 1948. V tomto čase proběhly hned tři výstavy. Jako výstavní prostor opět posloužilo místní gymnázium. Návštěvníci mohli zhlédnout výstavy: Dílo Josefa Mánesa v reprodukci (tato byla putovní, vystavovalo se asi 50 reprodukcí), Herecká tvář i maska (představovala herce olomouckého divadla) a nakonec hudební výstava,

²⁴³ SOkA Olomouc: ONV Šternberk: Sběrka oběžníků, inv. č. 602, kar. 907. Čin, 13. 8. 1947, Volné slovo, 3. 4. 1947, Stráž lidu, 9. 1. 1948.

²⁴⁴ Josef Koudelák (1906-1960) – spisovatel, básník, prozaik, sběratel lidové slovesnosti a učitel, rodák ze Seničky na Hané. Vliv na jeho tvorbu mělo prostředí hanáckého venkova, zpočátku se věnoval básnické tvorbě, pak začal psát romány, z nich např. Hraničáři, odehrávající se v jedné z obcí šternberského okresu, také pohádky pro děti, napsal i autobiograficky laděné dílo S větrem o závod. (Kdy-kde-co, únor 1991, s. 28-29.).

²⁴⁵ SOkA Olomouc: Vlastenecké kulturní uničovské sdružení: zpráva o výstavě.

²⁴⁶ SOkA Olomouc: Vlastenecké kulturní uničovské sdružení: zápis z 23. 11. 1947. ONV Šternberk, Sběrka oběžníků, inv. č. 602, kar. 908.

²⁴⁷ Věrná stráž, 9. a 16. 1. 1948.

kteřá nabídla portrétý celkem 56 skladatelů, návštěvníci měli možnost poslechnout si i nahrávky jejich děl. V rámci Hudebního máje vystoupili mnozí významní hosté se svými projevy. O Josefu Mánesovi promluvil prof. Josef Šebánek z Brna,²⁴⁸ o divadle pak ředitel Městského divadla v Olomouci J. Lébl, s dalšími projevy pak vystoupil i C. Černý (ředitel městské hudební školy v Olomouci), R. Kulhánek (šéfrežisér olomouckého divadla), o městě Uničově pak promluvil předseda zdejšího MNV Rudolf Hošek. Prof. J. Šebánek projevil zájem o nejstarší uničovskou listinu z roku 1223, chtěl si ji prozkoumat. V této věci mu bylo vyhověno, listina mu byla z městského archivu předložena bez potíží.²⁴⁹ Počítalo se i projevem prof. Graciána Černušáka,²⁵⁰ tento však nemohl toto přání splnit, neboť se účastnil jiné akce v Brně, výstavu si však do Uničova přijel prohlédnout a byl s ní i koncertem Městské hudební školy v Uničově spokojen. Celý Hudební máj se zakončil představením opery *Prodaná nevěsta* od Bedřicha Smetany.²⁵¹

VKUS vyvíjel i nadále značné úsilí při řízení kulturního života v poválečném Uničově až do roku 1951, kdy řízení kultury přechází na Osvětovou besedu při MNV.²⁵²

²⁴⁸ Jindřich Šebánek (1900-1977) – archivář a vysokoškolský pedagog, pocházel z Písku, studoval na Univerzitě Karlově a Státní archivní škole v Praze, pak působil v Brně, zpočátku v archivu a pak na univerzitě, v roce 1946 se stal děkanem Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Zabýval se pomocnými vědami historickými, zejména diplomatikou, navazoval tak na svého učitele Gustava Fridricha. Většinu času věnoval studiu listin z období vlády Přemyslovců od roku 1241, spolu se svými žáky a kolegyní Sašou Duškovou připravil a vydal IV. a V. svazek edice *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae*. (Historiografie Moravy a Slezska I. (ed. Ivo Barteček) Olomouc, FF UP 2001. 195 s.)

²⁴⁹ SOKA Olomouc: Vlastenecké kulturní uničovské sdružení: záznamy o výstavě z května a června 1948. Prof. Šebánek pak studii o listině publikoval v *Časopise Společnosti přátel starožitností českých*, 1952, č. 60, s. 1-15.

²⁵⁰ Gracián Černušák (1882-1961) – středoškolský pedagog, pocházel z Prostějovska, studoval na Karlově Univerzitě v Praze dějepis a zeměpis, věnoval se hudebním dějinám, za svého působení v Brně spolupracoval s prof. Vladimírem Helfertem, stál u založení Hudebního archivu Zemského muzea v Brně, učil na brněnské konzervatoři, psal o B. Smetanovi, zabýval se kritikou díla L. Janáčka. (Pečman, R.: *Člověk čistého srdce: Gracián Černušák včera a dnes*. Praha, KLP 2007. 268 s.)

²⁵¹ SOKA Olomouc: Vlastenecké kulturní uničovské sdružení: relace o Hudebním máji 1948.

²⁵² Soušek, T.: *Uničov...*, c. d., s25.

VII. Domov dětí z Řecka v Uničově

V budově bývalé nemocnice v Uničově, která svému účelu přestala definitivně sloužit ke konci roku 1947, byl zřízen domov pro děti z Řecka.²⁵³ Provoz byl zahájen v květnu roku 1948 a domov zde fungoval až do konce dubna následujícího roku, kdy byly děti přemístěny do domova v Sobotíně na okrese Šumperk.²⁵⁴

Zřízení tohoto domova bylo součástí akce, v jejímž rámci se zřizovaly domovy pro děti z Řecka nejen na území Československa, ale i v jiných lidově demokratických zemích (Bulharsko, Rumunsko, Maďarsko, Polsko, Jugoslávie).²⁵⁵ Důvodem byla právě probíhající občanská válka v Řecku.

V roce 1941 bylo Řecko obsazeno vojsky Německa, Itálie a Bulharska, král a vláda se uchýlili do exilu. Řecké obyvatelstvo však nezůstávalo pasivní a vytvářely se odbojové skupiny, levicově zaměřená Národněosvobozenecká fronta EAM (její ozbrojené jednotky se označovaly ELAS, Řecká lidová osvobozenecká armáda) a pravicová Národní republikánská řecká liga EDES. Tyto bojovaly nejen proti společnému příteli, ale i mezi sebou o budoucí moc v zemi. Od roku 1944 pomáhaly osvobodit Řecko od okupantů i britské jednotky. Levice však byla pronásledována, sami Britové nechtěli připustit, že by v zemi mohli vládu převzít komunisté. Situace se vyostřila zvláště po volbách v roce 1946, které vyhrála pravice (ovšem levice je bojkotovala), a zároveň se z exilu vrátil král, byla tedy obnovena monarchie (po konání plebiscitu). Levicové skupiny se postupem času stáhly na sever Řecka, kde vytvořily svou armádu, kterou vedl generál Markos Vafiadis. V roce 1947 pak vytvořili Prozatímní demokratickou vládu Řecka. Proti levicové opozici byla už v roce 1946 vyslána vládní vojska podporovaná zpočátku Velkou Británií, poté USA. Rozpoutala se občanská válka, jeden z prvních konfliktů právě začínající studené války. Boje probíhaly převážně v severní, hornaté části Řecka. Vládním vojskům se podařilo levicový odpor porazit až na sklonku léta 1949. Konec této občanské války zapříčinil odchod mnoha

²⁵³ SOkA Olomouc: Kronika města Uničova 1946-1965, s. 65.

²⁵⁴ SOkA Olomouc: Kronika města Uničova 1946-1965, s. 90-91, MNV Uničov: Plenum MNV 1948, zápis ze schůze dne 18. 5, kde se o umístění dětí jednalo. Botu, A. – Konečný, M.: Řečtí uprchlíci. Kronika řeckého lidu v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 1948-1989. Praha, Řecká obec 2005. s. 259. Cironis, P.: Akce Řecké děti 1948. Rokycany 2001. s. 164-175.

²⁵⁵ Dorovský, I.: Ještě to není minulost. Čtyřicet let od evakuace dětí z Řecka. Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity, řada C, č. 35, 1988, s. 21.

příslušníků levice do ciziny, zejména do zemí tzv. východního bloku, mj. i do Československa.²⁵⁶

Ještě v průběhu řecké občanské války, v roce 1947, bylo vyjednáváno o přesunu dětí z válečných oblastí do zahraničí, kde by jim byly poskytnuty lepší životní podmínky. Tyto děti pocházely z levicově orientovaných rodin. Zpočátku se celá akce plánovala pouze jako dočasné řešení situace, ale když levice občanskou válku prohrála, bylo zjevné, že se pobyt dětí v cizině protáhne na delší dobu.²⁵⁷ Děti byly vyváženy z Řecka výhradně se souhlasem rodičů či starších sourozenců v případech, kdy rodiče nežili. Je pravděpodobná i možnost, že vyvezení dětí do ciziny mělo být zárukou zachování věrnosti rodičů levici.²⁵⁸ S evakuací dětí bylo započato na jaře roku 1948, do srpna 1949 k nám přijelo zhruba 3500 dětí, celkově bylo z Řecka odvezeno 27 000 dětí.²⁵⁹

Oficiální řecká vláda však s touto evakuací nesouhlasila, dá se říci, že ji považovala za organizovaný únos dětí, za „násilné odebrání dětí rodičům“ (řecky „pedomazoma“).²⁶⁰ Tato otázka se projednávala i na schůzích Valného shromáždění OSN, které v této věci roku 1949 nakonec vydalo rezoluci o repatriaci dětí zpět do vlasti a vydalo ji opakovaně. Avšak naše republika na ni nereagovala a děti zpět neposlala. Zástupci z Československa akci obhajovali, nicméně konkrétní jména dětí zveřejnit odmítali, stejně jako to odmítal i Československý červený kříž. Důvodem bylo, že by to mohlo ohrozit rodiče žijící nadále v Řecku.²⁶¹ Obavy zde zřejmě byly na místě, neboť odpůrci řecké vlády z řad levice byli internováni po dlouhá léta v táborech na odlehlých ostrovech. Stačilo jen podezření ze sympatií ke komunismu.²⁶² Navíc byly děti levicově orientovaných rodičů často ilegálně adoptovány „spolehlivým“ rodičům v Řecku nebo dokonce v zahraničí, např. v USA (za peníze). Stávalo se tak v situacích, kdy rodiče ve snaze uchránit své děti před válkou je odkládali do státních ústavů. Rodičům pak přicházely zprávy o úmrtí dětí, které ve skutečnosti už byly

²⁵⁶ Hradečný, P. a kol.: Dějiny Řecka. Praha Nakladatelství Lidové noviny 2007. 2. vyd. S. 451 – 477.

²⁵⁷ Cironis, P.: Akce..., c. d., s. 32-33. Dorovský, I.: Ještě to není minulost..., c. d., s. 21.

²⁵⁸ Dorovský, I.: Ještě to není minulost..., c. d., s. 22. Hradečný, P. a kol.: Dějiny Řecka, c. d., s. 472-3.

²⁵⁹ Dorovský, I.: Ještě to není minulost..., c. d., s. 27.

²⁶⁰ Cironis, P.: Akce..., c. d., s. 49. Dorovský, I.: Ještě to není minulost..., c. d., s. 30. Hradečný, P. a kol.: Dějiny Řecka, c. d., s. 472-3.

²⁶¹ Dorovský, I.: Ještě to není minulost..., c. d., s. 29-31.

²⁶² Cironis, P.: Akce..., c. d., s. 51. Hradečný, P. a kol.: Dějiny Řecka, c. d., s. 470.

umístěny v jiných rodinách. Některé děti byly svým matkám odebrány už hned po narození s tvrzením, že se narodily mrtvé. V 90. letech proběhlo vyšetřování ohledně těchto adopcí a byl odhalen program, jehož úkolem bylo zbavit se komunistických živlů, v tomto případě výchovou ve „správné“ rodině. Velkou měrou se na tom údajně podílela i tehdejší řecká královna Frederica. Přibližně bylo takto vyvezeno z Řecka až 20 000 dětí do USA, Austrálie či jiných zemí.²⁶³ Ale ani děti převezené v roce 1948 za hranice Řecka do socialistických zemí neměly jistotu, zda své rodiny ještě uvidí. Pouze minimální počet dětí se setkal po skončení války se svou rodinou. Rodinní příslušníci museli často emigrovat do úplně jiné země, než ve které žily jejich děti.²⁶⁴ Co se ještě týče adopcí, i u nás uvažovali někteří lidé, že by si mohli aspoň jedno dítě vzít do péče. Toto jim však nebylo umožněno s tím, že děti musí zůstat Řeky, nesmí dojít k jejich odnárodnění.²⁶⁵

V ČSR se péčí o děti zabývalo více institucí a orgánů státní správy, jako Československo-řecká společnost, Československý červený kříž, Ministerstvo sociální péče, dále také Zemské národní výbory v Praze a Brně (s expoziturou v Ostravě), v jejich rámci konkrétně komise Zemské péče o mládež (ZNV-ZPM), nelze zapomenout ani na okresní národní výbory, na Slovensku se o akci staralo Poverenictvo sociálnej péče.²⁶⁶ Na Slovensku však hospodářská situace nedovolovala zvládnout péči o děti, takže domovy (např. Slovenská Lupča, Kochanovce, Uhrovec...) byly většinou do konce roku 1948 zrušeny a děti přemístěny do domovů na Moravě (Sobotín, Bludov).²⁶⁷

Naše veřejnost byla vyzvána, aby tuto akci hmotně podpořila, především darováním oděvů, obuvi, hraček, potravin. Mezi dárci, jejichž evidence se musela vést, lze nalézt soukromé osoby, podniky, akční výbory, zdravotnická zařízení, školy. Děti totiž přijížděly prakticky pouze v tom, co měly na sobě, a ani to málo se nenacházelo zrovna v nejlepším stavu.²⁶⁸

²⁶³ Cironis, P.: Akce..., c. d., s. 51-53.

²⁶⁴ Cironis, P.: Akce..., c. d., s. 50. Konečný, K.: Řecké a makedonské děti v Sobotíně. In: Severní Morava, 1997, sv. 74, s. 51.

²⁶⁵ Vlasta, 1948, č. 25, s. 8.

²⁶⁶ Botu, A. – Konečný, M.: Řečtí uprchlíci ..., c. d., s. 39. Dorovský, I.: Ještě to není minulost..., c. d., s. 22.

²⁶⁷ Cironis, P.: Akce..., c. d., s. 170-171, 212-223.

²⁶⁸ SOKA Olomouc: Domov řeckých dětí Uničov: záznamy ze září 1948, dále nedatovaná zpráva. Dorovský, I.: Ještě to není minulost..., c. d., s. 23.

Děti se po příjezdu do Československa umísťovaly nejdříve ve shromažďovacích táborech. První stanicí pro ně byl Mikulov na jižní Moravě, odkud pak byly rozváženy do jednotlivých domovů. V Čechách byl podobný tábor zřízen ve Všebořicích v okrese Ústí nad Labem. Na Moravě vznikl ještě jeden tábor, a to v Brně-Maloměřicích. Tyto tábory sloužily především jako karanténny. Děti zde prošly lékařskou prohlídkou, nemocným byla poskytnuta lékařská péče. Karanténa se ukázala být nezbytnou, mezi dětmi se šířily infekční nemoci jako černý kašel, příušnice, spalničky, tyfus aj.²⁶⁹ Nemoci se nevyhnuly dětem ani v jednotlivých domovech (viz dále). Děti však strádaly i psychicky, přece jen odloučení od domova a rodiny a příchod do neznámého prostředí snášely těžce. Dokonce po příjezdu do táborů odmítaly nějaký čas i potravu.²⁷⁰ Klád se důraz na to, aby děti byly umísťovány v domovech spolu se sourozenci, neoddělovat je. Seznamy dětí umístěných v jednotlivých domovech napovídají, že tomu tak mohlo skutečně být, alespoň se tak dá usuzovat ze shodných příjmení a shodného místa původu. Děti často prošly několika domovy, některé z těchto domovů byly totiž zřízeny pouze dočasně a z důvodu nevyhovujícího stavu zrušeny a děti následně převezeny do jiných, lépe fungujících.²⁷¹ Najít vhodné objekty bylo docela těžké, v létě se využilo dokonce i stanových táborů.²⁷²

Dětem se mělo poskytnout vzdělání v rodném jazyce (tím byla řečtina, ale i makedonština, kterou se v severní části také Řecka mluvilo, jelikož zde vedle Řeků žila i národnostní menšina Slavomakedonců, jejichž děti k nám také přijížděly), učily se také českému jazyku, věnovaly se tanci a zpěvu, seznamovaly se s naší kulturou a zvyklostmi. Starší děti, nad 14 let, pak mohly nastoupit i do pracovního procesu, pracovaly v továrnách, ty nadanější mohly získat středoškolské, dokonce i vysokoškolské vzdělání. Dívky mnohdy, pokud to bylo potřeba, zůstávaly v domovech u dětí a podílely se na správě a chodu domovů jako pomocné síly.²⁷³

Pro péči o děti a chod domovů byly vydávány řády, a to jak pro děti dle věkových kategorií, tak i pro zaměstnance. Pro předškolní děti byl stanoven program odpovídající programu mateřských škol. Děti se dělily do skupin po

²⁶⁹ Cironis, P.: Akce..., c. d., 53, 57-61. Dorovský, I.: Ještě to není minulost..., c. d., s. 25.

²⁷⁰ SOkA Olomouc: Domov Řeckých dětí Uničov: nedatovaná zpráva. Vlasta, 1948, č. 25, s. 8.

²⁷¹ Cironis, P.: Akce..., c. d., s. 34, seznamy dětí pak u hesel jednotlivých domovů.

²⁷² Konečný, K.: Řecké a makedonské děti..., c. d., s. 47.

²⁷³ ZA Opava, pob. Olomouc: KNV Olomouc: kar. 3137, sig. 553, zpráva ze dne 4. 2. 1949. Dorovský, I.: Ještě to není minulost..., c. d., s. 26, 28.

třiceti, každé dítě mělo své vlastní hygienické potřeby, na hygienu a učení se hygienickým návykům dohlížely vychovatelky. Děti se měly věnovat různým činnostem (hry, zpěv), pokud to počasí dovolovalo, tak hlavně venku. Děti ve věku 6 – 14 let musely řádně chodit do školy (dohlíží personál domova), vyučování probíhalo dopoledne a krátce i odpoledne, zdůrazňovalo se dodržování hygieny a úpravy. Tělesné tresty byly vyloučeny, prohřešky se řešily napomenutím, důtkou či zákazem účastnit se společných aktivit i na několik dní. Hodné děti obdržely pochvalu. V rámci chodu domova si mohly děti vést určitou samosprávu v jednotlivých skupinách, do kterých byly v domovech rozděleny. Děti nad 14 let měly stanovena podobná pravidla, jen místo školy se zde počítalo s jejich pracovním zařazením, jejich docházka na pracoviště se kontrolovala, opět byla umožněna samospráva v jednotlivých skupinách v domově.

Vychovatelky předškolních dětí dohlížely a pomáhaly dětem s hygienou a oblékáním, staraly se o hračky a oděvy dětí. Jako pomocné síly pracovaly v domovech řecké dívky, které vedle péče o děti také navštěvovaly školu. Řečtí učitelé vyučovali v rodném jazyce čtení, počítání, psaní, dále také dějepis, zeměpis, občanskou nauku, přírodopis. Čeští učitelé pak vedli estetickou výchovu a výuku češtiny a dokonce i ruštiny. Učitelé se měli řádně připravovat, účastnit porad, dohlížet nad dětmi, jejich chováním a prací, starat se o pomůcky a vzhled učebny, pořádat dle možností exkurze, besídky, výlety. Zdravotní sestry se řídily pro ně vydaným řádem, pokyny lékaře a ředitele domova. Sestry kontrolovaly stav dětí, vedly o nich zdravotní údaje, dbaly na hygienu nejen dětí, ale i celého provozu domova, poskytovaly první pomoc a pečovaly o nemocné děti, nová onemocnění hlásily lékařům.²⁷⁴

Korespondence dětem byla povolena, nicméně dopisy do zahraničí podléhaly kontrole. Bylo tak nařízeno Československo-řeckou společností od ledna 1949 a týkalo se to především dopisů do ciziny mimo lidově demokratické země. V případě Uničova a Oskavy kontroloval dopisy dětí oblastní vedoucí v Bludově Pavlos Sulis. Děti směly psát do ciziny dvakrát za měsíc, mezi jednotlivými domovy se pošta hromadně posílala také dvakrát za měsíc.²⁷⁵

²⁷⁴ SOkA Olomouc: Domov řeckých dětí Uničov, řády byly do Uničova zaslány od ZNV-ZPM Brno v prosinci 1948.

²⁷⁵ Botu, A. – Konečný, M.: Řečtí uprchlíci ..., c. d., s. 69-70.

Domov řeckých dětí byl v Uničově zřízen v budově bývalé nemocnice od května 1948. Smlouva o propůjčení byla uzavřena mezi městem (vlastník) a ZNV-ZPM Brno (uživatel). Dle této smlouvy se veškeré úpravy v této budově a provoz budou hradit z prostředků ZNV-ZPM, ovšem náklady vzniklé odstraňováním škod vzniklých živelnými pohromami uhradí vlastník, tedy město.²⁷⁶ Objekt nemocnice se nacházel v uspokojivém stavu (až na pár rozbitých oken), vedle hlavní budovy zde stály ještě další objekty, a to budova využívaná jako infekční nemocnička, prádelna (pračka zde však nefunkční), strojovna a hospodářská budova. Bylo však potřeba dořešit opravu střechy, která propouštěla vodu, také zajistit opravu ohřevu vody a vodovodního potrubí. Při provozu domova se řešila otázka vytápění, někdy se nedostávalo správného druhu paliva, topení nevhodným palivem totiž způsobovalo nedostatečné vytopení budovy.²⁷⁷ Kromě domova v Uničově měl být zřízen další domov v Oskavě, který by fungoval jako pobočka prvního. Tyto dva domovy však nemohly být otevřeny současně, protože objekt v Oskavě nebyl připraven k zahájení provozu (zdejší budova měla už před okupací posloužit ke zřízení české menšinové školy). Důvodem bylo nedostatečné vybavení, vyskytly se i potíže se zásobováním vodou.²⁷⁸

První skupina dětí přijela do Uničova dne 19. 5. 1948 z tábora v Mikulově.²⁷⁹ Pocházely z makedonské části Řecka, z okolí města Florina.²⁸⁰ Celkem zde bylo ubytováno 174 dětí. Takový počet dětí přesáhl ovšem kapacitu domova, počítalo se s počtem asi 120 dětí. Přebývajících dětí měl být umístěn právě v Oskavě, ale protože tento domov nemohl být zprovozněn v tutéž dobu, musely děti zůstat v Uničově. Situace se vyřešila až v srpnu, kdy už konečně byla pobočka v Oskavě otevřena a zde umístěno asi 46 dětí.²⁸¹

Hned od počátku provozu domova v Uničově musela být vyhlášena karanténa. Mezi dětmi se šířily nemoci jako spála, spalničky, příušnice, svrab, onemocnění dýchacích cest. Některé z dětí musely být i hospitalizovány, převážně

²⁷⁶ SOKA Olomouc: Domov řeckých dětí Uničov: smlouva ze dne 12. 6. 1948.

²⁷⁷ ZA Opava, pob. Olomouc: KNV Olomouc: kar. 3137, sig. 553, zpráva ze dne 2. 6. 1948.

²⁷⁸ ZA Opava: KNV Olomouc: kar. 3137, sig. 553, zpráva ze dne 17. 9. 1948. Cironis, P.: Akce..., c. d., s. 176.

²⁷⁹ Cironis, P.: Akce..., c. d., s. 165. V pramenech je však uváděno, že měly přijet z tábora v Maloměřicích, takto to uvádí provozní a likvidační zpráva z 20. 5. 1949, uložená ve fondu KNV Olomouc v ZA Opava, pob. Olomouc, sig. 553, kar. 3137.

²⁸⁰ SOKA Olomouc: Domov řeckých dětí Uničov: nedatovaná zpráva.

²⁸¹ SOKA Olomouc: Domov řeckých dětí Uničov: zpráva ze dne 12. 7. 1948. Cironis, P.: Akce..., c. d., s. 165.

v nemocnici ve Šternberku. Tyto problémy se vlekly až do listopadu a neumožňovaly věnovat se naplno výchově a vzdělávání dětí, nicméně situace se postupně začala zlepšovat.²⁸² Postupně se také zlepšovala důvěra dětí k personálu a prostředí. Zpočátku i převoz nemocného dítěte do nemocnice se neobešel bez pláče a strachu, že se dotyčné dítě už nevrátí, ale s návraty zdravých dětí do domova tento strach vymizel.²⁸³

Počet dětí umístěných v Uničově se v průběhu provozu domova měnil, občas byly děti v menších skupinkách přemísťovány do jiných domovů. Tak bylo např. 22 dětí převezeno do domova v Budíšovcích (okr. Jindřichův Hradec), nebo 28 dětí do domova v Melči (okr. Opava). Dle zprávy o kontrole provedené v prosinci 1948 se v Uničově nacházelo 106 dětí a staralo se o ně 6 vychovatelek a 2 řecké pomocné síly. V této době nahradil ve funkci správce domova Jaroslava Pavlíka přednosta Okresní péče o mládež v Uničově Rudolf Malina. Ve stejné době bylo v domově v Oskavě umístěno 33 dětí, o domov se starala správkyň, 2 vychovatelky, 1 zdravotní sestra a pomocné síly (3 osoby). V souvislosti s provedením kontroly bylo také navrhováno osamostatnění této pobočky.²⁸⁴ Nicméně oba domovy fungovaly již dobře, ale stále se řešil problém s nedostatkem prádla, již dříve uváděl správce domova Pavlík, že je domov nedostatečně vybavený ložním prádlem, také chybělo vybavení na volný čas.²⁸⁵

Koncem prosince navštívil domov v Uničově ministr sociální péče a zdravotnictví Prozatímní demokratické vlády Řecka Kokalis, který měl otázku dětí na starosti. Při této návštěvě jej doprovázeli zástupci československého ministerstva sociální péče, Krajského výboru KSČ, ONV Šternberk a SNB.²⁸⁶

Vzdělávání dětí v uničovském domově měl na starosti řecký učitel Nikola Stogianov, který uděloval souhlas mj. i s operacemi dětí, bylo-li jich potřeba. Lékařský dohled nad dětmi zajišťovali lékaři z Uničova, dr. Schön, dr. Číhal a dr. Ticháček. K jednomu z nich byly vzneseny námitky ze strany ZNV-ZPM ve chvíli, kdy s ním měla být uzavřena smlouva. Prý svou práci provádí nedbale a chová se k dětem hrubě, jde mu prý jen o peníze za službu. Vedle lékařů pomáhali

²⁸² ZA Opava, pob. Olomouc: KNV Olomouc: kar. 3137, sig. 553, záznamy z července 1948. Cironis, P.: Akce..., c. d., s. 165.

²⁸³ SOkA Olomouc: Domov řeckých dětí Uničov: nedatovaná zpráva.

²⁸⁴ ZA Opava, pob. Olomouc: KNV Olomouc: kar. 3137, sig. 553, zpráva ze dne 17. 9. 1948. Cironis, P.: Akce..., c. d., 168, 177.

²⁸⁵ ZA Opava, pob. Olomouc: KNV Olomouc: kar. 3137, sig. 553, záznamy z července 1948.

²⁸⁶ ZA Opava, pob. Olomouc: KNV Olomouc: kar. 3137, sig. 553, provozní a likvidační zpráva z 20. 5. 1949. Botu, A. – Konečný, M.: Řečtí uprchlíci ..., c. d., s. 51.

s péčí o děti i medicí. O zdravotním stavu dětí i personálu byla vyhotovována každý týden hlášení.²⁸⁷ Děti byly léčeny na různé nemoci, i úrazy se vyskytly, ale bohužel některé děti se už vyléčit nepodařilo. Tak zemřela ve šternberské nemocnici v červenci roku 1948 teprve čtyřletá dívenka Vasilka. Podlehla oboustrannému zápalu plic, který zkomplikoval absces. Byla pochována v Uničově dle pravoslavných obřadů.²⁸⁸

Děti se v domově učily hygienickým návykům, požadovalo se, aby každé dítě mělo své vlastní hygienické potřeby. Toho bylo zapotřebí i kvůli prevenci před nemocemi. Děti se učily pravidlům stolování, neboť některé ani nevěděly, k čemu je vidlička a nůž. Jídelníček dětí bylo potřeba uzpůsobit zvyklostem z jejich domova. Oblibě se těšily brambory, maso, chléb a buchty, tradiční české omáčky už tolik nechutnaly, byly proto podávány omezeně.²⁸⁹

Školní výuka se realizovala především v mateřském jazyce. Zpočátku se děti učily v jídelně domova, pak jim byly poskytnuty prostory v budově místního gymnázia. Dětem se dopřálo i kulturního života, navštěvovaly kino, divadlo, pořádaly se pro ně besídky, jezdily navštěvovat i jiné domovy, kde byli umístěni jejich příbuzní. Při besídkách se řecké děti setkávaly s českými dětmi a vystupovaly zde se zpěvem a tancem. Děti za svého pobytu v uničovském domově i brigádně pracovaly, podílely se na úpravě parku, sklizni brambor apod. Celkem prý odpracovaly 8640 hodin.²⁹⁰

Provoz domova se ovšem neobešel bez konfliktů. Ze zprávy v září 1948 vyplývá, že personál pobočky v Oskavě se choval drze ke správce paní Musilové a k dětem, situace se musela řešit. Další problém se vyskytl na jaře 1949. V důsledku opakovaného výskytu vši u jedné dívky jí byly ostříhány vlasy, dívka však toto nesla velmi nelibě a dá se říci, že tato událost na čas narušila chod domova. Nálada byla velmi napjatá, učitel Stogianov zaměstnankyním domova dokonce prý i vyhrožoval násilím, děti navíc přestávaly dodržovat pravidla. Situace se postupně uklidnila, ale u učitele Stogianova se projevilo nervové onemocnění a byl poslán na léčení do Kopřivnice.²⁹¹

²⁸⁷ ZA Opava, pob. Olomouc: KNV Olomouc: kar. 3137, sig. 553, provozní a likvidační zpráva z 20. 5. 1949, zpráva ze dne 14. 12. 1948. SOkA Olomouc: Domov řeckých dětí Uničov.

²⁸⁸ Botu, A. – Konečný, M.: Řečtí uprchlíci ..., c. d., s. 42.

²⁸⁹ SOkA Olomouc: Domov řeckých dětí Uničov: nedatovaná zpráva.

²⁹⁰ ZA Opava, pob. Olomouc: KNV Olomouc: kar. 3137, sig. 553, provozní a likvidační zpráva z 20. 5. 1948.

²⁹¹ ZA Opava, pob. Olomouc: KNV Olomouc: kar. 3137, sig. 553, zpráva z 10. 3. 1949.

Smlouva o užívání domova končila v březnu 1949, nebyla prodloužena, proto se musel najít nový vhodný objekt pro děti. Byl zvolen Sobotín v okrese Šumperk, kam se domov také přestěhoval dne 29. 4. 1949. Převezeny byly děti i zbytky zásob a inventář. Budova nemocnice byla navracena městu a dále měla posloužit nově budovaným Škodovým závodům jako zdravotnické zařízení. Loučení s Uničovem bylo pro děti těžké, už si zde přece jen zvykly. Spolu s dětmi přešli do Sobotína i někteří ze zaměstnanců právě rušeného domova.²⁹² Domov v Oskavě fungoval i nadále, ovšem také ne dlouho. V červnu 1950 zde proběhla likvidace a zařízení převezeno do dalších domovů v Sobotíně, Šilheřovicích a Veselíčku.²⁹³ Domov v Sobotíně byl uveden do provozu na podzim roku 1948, mezi prvními sem přijely děti ze zrušených domovů na Slovensku, posléze přibývaly děti z rušených domovů na Moravě. Domov v Sobotíně byl tvořen komplexem několika budov, v kterých bylo ubytováno až 17% celkového počtu řeckých dětí u nás. Postupně se tak Sobotín stal největším domovem dětí z Řecka a stal se také symbolem celé řecké akce. Domov zde fungoval až do poloviny 50. let.²⁹⁴

U příležitosti 60. výročí prvního příjezdu řeckých dětí do Československa byla uspořádána velká výstava v Mikulově, jejíž část se přemístila v květnu do Uničova. Dne 14. května proběhlo slavnostní odhalení pamětní desky na fasádě dnešní polikliniky, která právě v letech 1948-1949 sloužila jako domov řeckých dětí. Slavnosti se účastnili také někdejší obyvatelé tohoto domova. Většina z nich se shoduje v tom, že zdejší domov patřil k těm nejlepším. Jeden z nich, Dimitri Kirjakovský, majitel inženýrské a projektové kanceláře v Jeseníku, vzpomíná na dobu strávenou v domově takto: „*Když se mě lidé ptají, zda byl útěk do Československa tragédií či jakousi výhrou, musím odpovědět, že obojím. Tragická stránka spočívala v opuštění domova, opuštění rodičů a příbuzných, z nichž mnozí během války zahynuli. Ale zároveň byl i výhrou. Mnohým z nás odchod zachránil život, ale především jsme v Československu dostali novou šanci. Šanci na vzdělání, a tím pádem na lepší existenci.*“²⁹⁵

²⁹² ZA Opava, pob. Olomouc: KNV Olomouc: kar. 3137, sig. 553, provozní a likvidační zpráva z 20. 5. 1948. SOkA Olomouc: Domov řeckých dětí Uničov: zpráva ze dne 7. 4. 1949. Cironis, P.: Akce..., c. d., s. 168.

²⁹³ Botu, A. - Konečný, M.: Řečtí uprchlíci..., c. d., s. 214.

²⁹⁴ Cironis, P.: Akce..., c. d., s. 189-194. Konečný, K.: Řecké a makedonské děti..., c. d., s. 48-50.

²⁹⁵ Juráň, M.: Uprchlíci řecké války si připomněli svůj pobyt v Uničově. Uničovský zpravodaj, 2008, roč. 15, č. 9, s. 3.

VIII. Závěr

Město Uničov prošlo v období let 1945-1948 řadou výrazných změn, které přetvořily jeho dosavadní podobu. Tyto změny se dotkly zvláště oblasti demografické, národnostní, hospodářské i správní.

Do roku 1945 převážně německý Uničov přešel výhradně do českých rukou. Správu města vykonával v prvních týdnech po osvobození (Uničov byl osvobozen Rudou armádou 6. 5. 1945) Revoluční národní výbor, který zakrátko vystřídala Místní správní komise. Po květnových volbách v roce 1946 se správu města ujal konečně Místní národní výbor, který prošel velkými změnami po únoru 1948, kdy na jeho personální obsazení a činnost získal značný vliv Místní akční výbor Národní fronty. Vedle tohoto výboru vznikly v témže roce ve městě ještě další akční výbory. Už od konce války zaujímali výraznou pozici v tomto městě členové Komunistické strany Československa. Jejich pozice se dále upevnila po zmiňovaných volbách v roce 1946 a dále pak ještě více po únoru 1948. Členy této strany byli i oba čelní představitelé města, dr. T. Soušek a R. Hošek. V Uničově pochopitelně působily i ostatní politické strany, a sice národní socialisté, lidovci a sociální demokraté. Po únoru 1948 byly tyto strany zcela vytlačeny ze scény, jejich činnost sledována. Správa města musela v letech 1945-1948 řešit celou řadu otázek spojených s poválečnou obnovou města, se školstvím a se zdravotnictvím. V Uničově byly po válce znovu otevřeny české školy, učilo se na místním gymnáziu a také v zimní rolnické škole, obchodní akademie byla však brzy zrušena. Ve městě byla zrušena koncem roku 1947 nemocnice, jejíž objekty posloužily v roce 1948 ke zřízení domova dětí z Řecka, ve kterém v té době zuřila občanská válka. Tento domov zde nefungoval příliš dlouho, na jaře 1949 byl přemístěn do Sobotína na Šumpersku. Ve městě se slibně rozvíjel i kulturní život, na počátku roku 1946 vzniklo Vlastenecké kulturní uničovské sdružení. Díky jeho činnosti se ve městě konala častá divadelní představení, sdružení se zasloužilo o několikrát výstavy, z nichž ta největší proběhla v květnu 1948.

Německé obyvatelstvo v tomto městě, stejně jako v celém Československu, bylo postupně zbaveno majetku a také československého státního občanství a v období od dubna do října 1946 odsunuto. Z Uničova bylo během této doby odsunuto zhruba 3000 Němců, dalších více než 200 zde zůstalo, žili většinou ve smíšených manželstvích. S jejich dalším pobytem v tomto městě

však jeho představitelé nesouhlasili, od roku 1947 se stále více ozývaly hlasy po odsunu těchto lidí do vnitrozemí, svou pozornost vůči nim obrátil i Místní akční výbor. Konfiskovaný majetek německého obyvatelstva byl přidělován novým osídlencům, kteří přicházeli z vnitrozemí. Do Uničova tak přicházeli osídlenci z okresů Kroměříž, Litovel, Olomouc, i z obcí okolo Uničova. Zemědělské usedlosti převzala zhruba stovka přídělců, k přidělu usedlostí do vlastnictví došlo v květnu roku 1946. Mezi přídělce zemědělských usedlostí patřili i volynští Češi, kteří do Československa reemigrovali ze SSSR po roce 1945. Zpočátku se v Uničově usazovali demobilizovaní vojáci z jejich řad, v roce 1947 byly přesídleny i jejich rodiny. V Uničově hospodařili na 13 usedlostech. Ve městě byly v provozu také mnohé živnosti, obchody a podniky, jejichž počet se pohyboval kolem stovky. Z větších podniků fungovaly cukrovar, pila, cihelny, byla zde otevřena výroba léčiv. Ještě během roku 1948 a v následujícím období byly tyto podniky znárodněny. V Uničově chyběl větší průmyslový podnik. S rozvojem průmyslu se počítalo již od konce války, byly učiněny kroky, které jeho budování mohly podpořit (úvahy o nové železniční trati, stavba vodovodu) Situace se v tomto ohledu začala měnit v roce 1948, kdy se započalo s výstavbou pobočky Škodových závodů v Plzni. Výstavba a zprovoznění tohoto podniku v následujících letech značně ovlivnila život a podobu města Uničova.

IX. Zusammenfassung

Die Stadt Uničov (Mährische Neustadt) wurde der markanten nationalen, wirtschaftlichen und kulturellen Veränderungen nach der zweiten Weltkrieg durchgemacht. Die Verwaltung dieser Stadt wurde auch verändert. Die Stadt wurde am 6. Mai 1945 frei gemacht. Im gleichen Monat wurde die Revolutionsnationalkomitee gebildet, aber diese Komitee hat nur zwei Monaten existiert. Seit Juni 1945 bis Mai 1946 hat die Lokalverwaltungskommission die Stadtverwaltung verrichtet. Im Mai 1946 wurden die ersten Nachkriegswahlen stattgefunden. Nach diesen Wahlen wurde endlich die Lokalnationalkomitee gebildet. An der Verwaltung der Stadt haben vier politischen Parteien angeteilt, und zwar: die Kommunistische Partei der Tschechoslowakei und die Nationalsozialistische Partei, die Sozialdemokratie und die Volkspartei. Die beste Position haben die Kommunisten eingenommen. An der Spitze der Stadt sind Anhänger dieser Partei gestanden (T. Soušek, R. Hošek). Nach Februar 1948 sind manchen Aktionskomitees entstanden, auch die Lokalnationalkomitee hat sich verändert, die Anhänger der Nationalsozialistischen Partei und der Volkspartei wurden ausgewiesen.

In der Stadt wurden nach der Krieg die tschechischen Schulen erneuert. Es wurde im Gymnasium, in der Winterackerbauschule, auch in der Volks- und Bürgerschule unterrichtet. Am Ende des Jahres 1947 wurde das Krankenhaus liquidiert, die Gebäude des ehemaligen Krankenhauses wurden als Kinderheim für Kinder aus Griechenland benutzt. Das Kulturleben hat sich in dieser Zeit sehr gut entwickelt. Verschiedene Theatervorstellungen wurden oft gespielt und auch die verschiedenen Ausstellungen wurden veranstaltet.

Im Jahre 1946 wurde die deutsche Bevölkerung aus der Stadt ausgesiedelt. Die Zahl der ausgesiedelten Deutschen war ungefähr 3000. Etwa 200 Deutschen sind in der Stadt geblieben, sie haben meistens in den Mischehen gelebt. Der Besitz der Deutschen wurde eingezogen und dann unter der tschechischen Bevölkerung zugeteilt. Die Tschechen haben die Ackerbaugüter und auch zahlreiche Gewerbe besiedelt. Diese neuen Ansiedler haben aus Bezirke Šternberk, Olomouc, Litovel, Kroměříž gestammt. In Uničov waren zum Beispiel Zuckerfabrik, Ziegelei, Brauerei, Milchgeschäft in Betrieb. Im Jahre 1948 wurde dann die Aufbau des Škoda Betriebs eingeleitet.

X. Seznam zkratk

AV	Akční výbor
ČSČH	Československý časopis historický
ČÚZ	Československý ústav zahraniční
FNO	Fond národní obnovy
KNV	Krajský národní výbor
KSCĚ	Komunistická strana Československa
KS	Krajský soud
KV KSCĚ	Krajský výbor Komunistické strany Československa
MAV NF	Místní akční výbor Národní fronty
MLS	Mimořádný lidový soud
MNV	Místní národní výbor
MRK	Místní rolnická komise
MRO	Místní rada osvětová
MSK	Místní správní komise
MV KSCĚ	Městský výbor Komunistické strany Československa
MZA	Moravský zemský archiv
NA	Národní archiv
NSDAP	česky: Národně socialistická německá dělnická strana
NPF	Národní pozemkový fond
OAV NF	Okresní akční výbor Národní fronty
OKMZ	Osídlovací komise ministerstva zemědělství
ONV	Okresní národní výbor
OPM	Okresní péče o mládež
ORK	Okresní rolnická komise
OSK	Okresní správní komise
RNV	Revoluční národní výbor
SA	Sturmabteilungen (nacistické úderné oddíly)
SNB	Sbor národní bezpečnosti
SOKA	Státní okresní archiv
UJEP	Univerzita Jana Evangelisty Purkyně

ÚV KSČ	Ústřední výbor Komunistické strany Československa
VKUS	Vlastenecké kulturní uničovské sdružení
ZA	Zemský archiv
ZNV	Zemský národní výbor
ZNV-ZPM	Zemský národní výbor – Zemská péče o mládež

XI. Seznam pramenů a literatury

Archivní prameny

Archiv České strany sociálně demokratické Praha

Archiv KDU-ČSL Praha

Archiv Ministerstva zemědělství ČR Praha

Národní archiv Praha (NA Praha):

Ministerstvo práce a sociální péče - repatriace

Ministerstvo vnitra – Noskův archiv (MV-N)

Ministerstvo vnitra – Nová registratura (MV-NR)

Ministerstvo zemědělství – kabinet a sekretariát ministrů 1945-1960

Národní pozemkový fond

Oddělení stranických orgánů – krajské, městské a okresní konference KSČ, zasedání a plány práce KSČ a MV KSČ 1945-1960

Osídlovací komise při ÚV KSČ

Svaz Čechů z Volyně, Žatec

Moravský zemský archiv Brno (MZA Brno):

Zemský národní výbor Brno (ZNV Brno)

Zemský archiv Opava, pobočka Olomouc (ZA Opava, pob. Olomouc):

Krajský národní výbor Olomouc (KNV Olomouc)

Krajský soud Olomouc I (KS Olomouc I)

KSČ - krajský výbor Olomouc (KV KSČ Olomouc)

Národní pozemkový fond při ministerstvu zemědělství, pobočka Olomouc (NPF Olomouc)

Státní okresní archiv Olomouc (SOkA Olomouc):

Československá strana socialistická

Domov řeckých dětí Uničov

Kronika města Uničova 1946-1965

Místní národní výbor Uničov (MNV Uničov)

Okresní akční výbor Národní fronty Šternberk (OAV NF Šternberk)

Okresní národní výbor Šternberk (ONV Šternberk)

KSČ - okresní výbor Šternberk (OV KSČ Šternberk)

Vlastenecké kulturní uničovské sdružení

Dobový tisk

Čin

Osídlování

Osvobozený Našinec

Stráž lidu

Věrná stráž

Vlasta

Volné slovo

Publikované prameny

Budovatelský program Gottwaldovy vlády. Praha, Orbis 1946. 31 s.

Dokumentation der Vertreibung der Deutschen aus Ost-Mitteleuropa IV. Die Vertreibung der deutschen Bevölkerung aus der Tschechoslowakei. Bd. I, II.

München, Deutscher Taschenbuch Verlag 1984 (reprint). 1186 s.

Dokumente zur Austreibung der Sudetendeutschen. Hrsg. von

Arbeitsgemeinschaft zur Wahrung sudetendeutscher Interessen. München, Europa 1951. 586 s.

Jech, K. – Kaplan, K.: Dekrety prezidenta republiky 1940-1945: dokumenty. Část I.-II. Brno, Doplněk 1995. 1071 s.

Literatura

125 let Gymnázia v Uničově. Uničov 1995. 127 s.

Barteček, I.(ed.): Historiografie Moravy a Slezska I. Olomouc, Filozofická fakulta Univerzity Palackého 2001. 195 s.

Bartoš, J. a kol.: Historický místopis Moravy a Slezska 1848-1960. Svazek I. Ostrava, Profil 1966. 464 s.

Bartoš, J. a kol.: Historický místopis Moravy a Slezska 1848-1960. Svazek III. Ostrava, Profil 1972. 364 s.

Bartošová, Š.: Vítězný únor 1948 na Olomoucku. In: Okresní archiv v Olomouci: výroční zpráva Okresního archivu v Olomouci za rok 1977. Olomouc 1978. S. 40-55.

Beneš, E.: Odsun Němců z Československa. Praha, Dita 2002. 2. vyd. 237 s.

Beneš, E.: Odsun Němců. Výbor z pamětí a projevů doplněný edičními přílohami. Praha, Společnost Edvarda Beneše 1995. 103 s.

Bieberle, J.: Nástin ekonomicko-politického vývoje střední a severní Moravy. Praha, SPN 1962. 115 s.

Botu, A. – Konečný, M.: Řečtí uprchlíci. Kronika řeckého lidu v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 1948-1989. Praha 2005. 523 s.

Cironis, P.: Akce Řecké děti 1948. Rokycany 2001. 265 s.

Čapka, F.: Dějiny zemí Koruny české v datech. Praha, Libri 1998. 815 s.

Čapka, F. – Slezák, L. – Vaculík, J.: Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce. Brno, Akademické nakladatelství CERM 2005. 359 s.

Dorovský, I.: Ještě to není minulost. Čtyřicet let od evakuace dětí z Řecka. Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity, 1988, řada C, č. 35, s. 17-33.

Dufek, V.: Návrat volyňských Čechů do vlasti v archivních materiálech. Praha 1997. 131 s.

Grézl, J.: Činnost Mimořádného lidového soudu v Olomouci 1945. Šumperk, Invention Group 2007. 115 s.

Hirnerová, N.: Konec války a odsun - tragédie stovek uničovských Němců. Uničovský zpravodaj, 2001, roč. 8, č. 20, s. 7, č. 21 (dokončení), s. 6-7.

Hradečný, P. a kol.: Dějiny Řecka. Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2007. 2. vyd. 768 s.

- Churaň, M.:* Postupim a Československo. Mýtus a skutečnost. Praha, Libri 2001. 157 s.
- Kaplan, K.:* Pravda o Československu 1945-1948. Praha, Panorama 1990. 245 s.
- Konečný, K.:* Řecké a makedonské děti v Sobotíně. Severní Morava, 1997, sv. 74, s. 45-58.
- Kořátko, J.:* Zemědělská osídlovací politika v pohraničí. Praha 1946. 96 s.
- Kučera, J.:* Odsun nebo vyhnání? Sudetští Němci v Československu v letech 1945-1946. Praha, H&M 1991. 39 s.
- Langer, A.:* Uničov v roce 1948. Střední Morava 1999, roč. 5, č. 8, s. 80-89.
- Lukeš, Z. – Šebestík, J.:* Přehled předpisů o Němcích a osobách považovaných za Němce. Praha 1946. 59 s.
- Malíř, Z. – Marek, P. a kol.:* Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu v letech 1861-2004. 2. díl 1938-2004. Brno, Doplněk 2005. S. 1030 - 1826.
- Molnár, I.:* Kapitoly z poválečných dějin Maďarů vysídlených do Čech. Střední Evropa, 1991, roč. 7, č. 19, s. 74-90.
- Olič, J.:* Volyňský dalekohled. Olomouc, Votobia 2006. 189 s.
- Pečman, R.:* Člověk čistého srdce: Gracián Černušák včera a dnes. Praha, KLP 2007. 268 s.
- Prucek, J. – Kollmann, V. – Dohnalová, Z.:* Uničov. Historie a současnost v datech. Uničov 1988. 39 s.
- Průcha, V. a kol.:* Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992. 2. díl. Období let 1945-1992. Brno, Doplněk 2009. 1004 s.
- První setkání rodáků z Hlinska na Volyni, SSSR. Uničov 1988. 32 s.
- Rupnik, J.:* Dějiny Komunistické strany Československa. Od počátků do převzetí moci. Praha, Academia 2002. 284 s.
- Setkání volyňských Čechů doprovodila výstava historických fotografií. Uničovský zpravodaj, 2008, roč. 15, č. 8, s. 1.
- Soušek, T.:* Historický místopis Uničovska 1848-1960. Olomouc, Univerzita Palackého 1970. 147 s.
- Soušek, T.:* Osud plastik T. G. Masaryka v Uničově. Kulturní zpravodaj města Uničova, únor 1990, s. 19-21.
- Soušek, T.:* Uničov. Malé dějiny města. Uničov 1985. 2. vyd. 45 s.

- Slezák, L.:* Zemědělské osídlování pohraničí Moravy a Slezska v letech 1945-1947. ČSČH, 1974, roč. 22, č. 1. s. 1-30.
- Spurný, F.:* Reemigrace na severní Moravě a sjezd reemigrantů v Šumperku v roce 1949. Český lid, 1983, roč. 70, č. 2, s. 85-92.
- Staněk, T.:* Německá menšina v českých zemích (1948-1949). Praha 1993. 282 s.
- Staněk, T.:* Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa. Ostrava, Amosium servis 1992. 111 s.
- Staněk, T.:* Tábory v českých zemích 1945-1948. Šenov u Ostravy, Tilia 1996. 263 s.
- Šimek, V.:* Volyňáci. Sokolov 1995. 172 s.
- Uprchlíci řecké války si připomněli svůj pobyt v Uničově. Uničovský zpravodaj, 2008, roč. 15, č. 9, s. 3.
- Vaculík, J.:* Dějiny volyňských Čechů III. (1945-1948). Brno, Masarykova univerzita 2001. 218 s.
- Vaculík, J.:* K některým otázkám reemigrace, osídlování a asimilace volyňských Čechů na Moravě a ve Slezsku v letech 1945-1952. Sborník prací Pedagogické fakulty Univerzity J. E. Purkyně v Brně, 1977, č. 8, s. 7-26.
- Vaculík, J.:* Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v letech 1945-1948. Brno, Univerzita J. E. Purkyně 1984. 223 s.
- Vaculík, J.:* Reemigrace volyňských Čechů na severní Moravu a jejich osídlování v letech 1945-1947. Severní Morava, 1978, sv. 35, s. 13-22.
- Zamazal, L. a kol.:* Renesance českého Uničova 1945-2000. Olomouc, Poznání 2005. 149 s.
- Zamazal, L.:* Uničov v roce 1945. Střední Morava 2005, roč. 11, č. 20, s. 84-89.
- Zavadil, M.:* Akční výbory Národní fronty v Olomouci v letech 1948-1954. In: Okresní archiv v Olomouci: výroční zpráva Okresního archivu za rok 1990. Olomouc 1991. S. 11-18.

Anotace

Jméno a příjmení:	Bc. Michaela Kollerová
Katedra:	Katedra historie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci
Vedoucí práce:	Doc. PhDr. Karel Konečný, CSc.
Rok obhajoby:	2011
Jazyk práce:	Čeština
Název práce:	Činnost orgánů státní správy a samosprávy v Uničově v letech 1945-1948.
Název práce anglicky:	The agency of the bodies of state administration and self government in the town of Uničov between the years 1945-1948.
Anotace práce:	Práce je zaměřena na vývoj města Uničova v letech 1945-1948. Byla zpracována na základě studia pramenů úřední povahy. Pozornost je zde věnována správnímu vývoji města, dále také poválečnému osídlování a odsunu Němců. Součástí práce je i krátký pohled na tehdejší kulturní život ve městě. V závěru práce je pak začleněna kapitola věnovaná domovu dětí z Řecka.
Klíčová slova:	Město Uničov – regionální dějiny – městská správa – odsun Němců – osídlování – kultura – domov dětí z Řecka.
Anotace práce anglicky:	This study is focused on the progress of the town of Uničov between the years 1945-1948. The study was compiled on the basis of the research of the official sources. There is paid attention to the progress of the town administration, then to the process of settlement and transfer of Germans. The component of this study is a short view of culture life in the town. At the end of the study is included a chapter about the home for the Greek children.
Klíčová slova anglicky:	The town of Uničov – regional history – administration of the town – transfer of Germans – settlement – culture – the home for the Greek children.
Celkový rozsah práce:	97 stran/188 315 znaků